

Sastamalan Joulu

1995

*P*erinteet,

*vahva ammattitaito,
halu kertoa myös se mikä
muilta jää kertomatta sekä kyky
uudistua ovat Tyrvään Sanomien
laajan lukijakunnan arvostamia asioita.*

Tyrvään Sanomat

*Raukaisaa Joulun aikaa
ja
menestyksellistä vuotta 1996*

Merita Pankki
 KANSALLISPANKKI YHDYSPANKKI

 VSOP

VAMMALA

Sastamalan Joulu 1995 n:o 8

Kustantaja:

Lions Club Vammala r.y.

Toimituskunta:

Pentti Hannula puheenjohtaja
Pekka Mäkinen
Erkki Vainio
Markku Esko
Ulla Renfors-Kauko

Ilmoitushankinta:

Pentti Karhu puheenjohtaja
Paavo Minkkinen
Raimo Savolainen
Jari Kortelahti

Myyntitoimikunta:

Kalle Lomma puheenjohtaja
Heikki Aho
Markku Saastamoinen
Pertti Tihveräinen

Kansi:

Maria Mustalahti

Ladonta ja taitto:

IDEA-mainos

Paino:

Satakunnan Painotuote Oy 1995

**Sastamalan Joulu
kiittää kirjoittajia
ja ilmoittajia
arvokkaasta tuesta!**

Hyvää Joulua!

Sisällys

Huh, hah, hei – tämä toistu ei!	2
Seimeltä loistaa rakkaus	3
Odotusta	3
Runo joulusta	3
Kun joulupukki Hoikalla kävi	4
Joulukirje	5
Suomalainen seurakunta Kanarialla	6
Jouluaamuna	8
Elokuulla	9
Kaunis on aika joulun	9
Varhain aamulla joulukirkkoon	10
Kun presidentti nuutipukkien aikataulut korjasi	11
Karkun ja Tyrvään kirkot	12
Jorma Gallén-Kallela muistomerkkien luoja	14
Sarkian maisemien huippukohtia	16
Onneksi on Muistola	19
Joulu alkaa vartiassa	19
Linjaalirattaat ja tervavoide	20
Torpasta taloon	22
Hurmeen kuore	24
Vammalan sotaveteraanit Hämeen linnassa	26
Tuulimäki – nimikkokuusi	28
Nuorisoparlamentti – työtä nuorten hyväksi	29
Vesaranta – virkistyspaikka Houhajärvellä	30
Ystävyyttä Vammalan ja Kuussaaren välillä	32
Meriristeily Tukholmaan	33
Muistolan koulu 1895–1995	34
Aatteen puolesta	36
Perhosten keräilyä ja tutkimusta Tyrväällä	37
Asuin Jaatsilla	38
Tuokiokuvia Vammalan Kamarikuoron taipaleelta	40
Koulupoikana vanhojen herrojen shakkikerhossa 1940-luvulla	42
Vaiheita shakkikerhon historiasta	45
Aseveljeyttä puoli vuosisataa	46
Rautalinjan miehet	47
Kunniavieraina Karjalassa	50
Jolu – pieni kotkanpoikanen	53
Vammalan Seudun Sotaveteraanit r.y.	55
Matti Pakarisen elämästä sotien edellä ja sotien alla	56
Sortavalan saaristonäkymiä	58
Ropottia ja raipaniskuja	60
Heimopataljoona – Raahe – Kauvatsa	63
Nuoren sotilaan muistikuvia vuodelta 1939	64
Rauhanturvaajan joulu	66
Kiikkalaisten lähtö talvisotaan	68
Vaihtelua joulupöytään	70
Vammalan Konepaja auttaa ihmistä	71

Lions Club Vammalan
presidentti Markku Esko

Huh, hah, hei – tämä toistu ei!

Ottelu on hävitty. Jokaista nuorta pelaajaa "kismittää" tappio. Pelissä oli yritetty, onnistuttu ja epäonnistuttu. Toiset olivat kuitenkin parempia. Otsikon sanoissa on *toivo*. Näin kävi tällä kertaa, mutta ensi kerralla olemme valmiimpia, valmistautuneempia ja yritämme taas parhaamme. Voittoa on helppo juhla. Oleellista kuitenkin on, miten selvittää takaiskuista. On viisasta ymmärtää tappion syyt ja oppia niistä. On myös oleellista, että joukkuehenki säilyy hyvänä, ja koetaan saavutettu tulos yhteisenä. Tulokseen vaikuttavat joukkuehengen lisäksi sovitun taktiikan noudattaminen, virheiden välttäminen ja pelaajien yksilölliset ratkaisut, joiden tulee tukea joukkuetta. Joukkue tarvitsee kaikkien panosta. Vaihtopenkiltä peliin tullut ja vaihtopenkille vedetty tyttö tai poika on yhtä tärkeä joukkueelle kuin rangaistuslaukauksen torjuja tai maalitykki. Jokaisen – niin valmentajan, vanhempien kuin pelaajien – on mietittävä sanojaan, jotta syntyy kannustus parempaan ja ylläpidetään *toivoa!*

Edellisen hallituksen pääministeri ja nykyinen oppositiojohtaja Esko Aho totesi eräässä haastattelussa: "Sain kerran lahjaksi kirjan Perhe kuin joukkuepeli. Olen iloinen, että perheemme osasi pelata hyvin yhteen silloin kun piti. Tuettiin toisiamme. Jopa lapsetkin osasivat olla vaatimatta silloin kun huomasivat sen mahdolltomaksi." Perheen parhaasta koituu myös yhteisön etu, eli oleellista on miten yhteisö tukee perheen joukkuepeliä – sen hyvää henkeä. Suomessa elämme maailmanlaajuisesti tarkastellen poikkeavassa järjestelmässä.

Olemme antaneet yhteisöille monia muualla perheelle kuuluvia tehtäviä. Rauhanturvatehtävissä Kyproksella ihailin kreikkalaisen ja turkkilaisen kulttuurin perhekeskeisyyttä. Perhe koettiin laajana (kolmannet ja neljännet serkut) ja sen selviytyminen oli kaikkien tärkeäksi kokema asia. Perhettä vaalittiin kokoontumalla sukujuhlisiin, jotka ainakin itse koin lämpimiksi tilaisuuksiksi. Kunnioitetut vanhuksat muistelivat perheen mennyttä – onnistumisia ja vaikeita aikoja. Lasten kuulumiset sekä toiveet olivat myös keskustelujen pääaiheita. Perheessä kullakin oli oma tehtävänsä aivan kuin joukkuepelissä. Tehtävistä keskusteltiin, mutta merkittävää oli, että perhe oli kiinnostunut kaikista jäsenistään ja halusi perheenä olla tukemassa yhteisönsä kaikkia jäseniä. Perheellä oli kuitenkin yhteisesti sovittuja sääntöjä, joihin sopeutumaton

sai selvitä yksin. Joka ei halua pelata joukkuepeliä joutuu yksilöurheilijaksi – selviytymään ja kilpailemaan yksin.

Koska olemme luovuttaneet perheen tehtäviä yhteiskunnalle, tulee meidän vaatia, että myös se toimii hyvässä "joukkuehengessä". Päätöksiä tekevien johtajien ja valmentajien on ajateltava kaikkien parasta. Oman ja eturyhmäni edun ajaminen ei voi olla johtotähtenä, vaan oikeudenmukaisuus ja sovittelu. Vihdoinkin näinä päivinä me suomalaiset yritämme selviytyä lamasta yhdessä – konsensushengessä. Tällä hetkellä vahvoilla olevat paperi- ja metallimiehetkin oivalsivat, että eräänä päivänä hekin ovat sairaita ja/tai eläkkeellä olevia vanhuksia, jotka tarvitsevat laadukkaita yhteiskunnan palveluita ja heidän jälkeläisensä hyvää ja innostavaa opetusta selvitäkseen käynnissä olevassa taloudellisessa maailmansodassa. Arvelen, että ajatuksiamme tulisi edelleen laajentaa myös maailmanlaajuisiksi, muutoin meitä ympäröivät kaukaisetkin ongelmat tulevat merkittäviksi.

Huh – hah – hei – Suomi voiton vei. Kun näin ajattelemme ja riemuitsemme, emme saa pilkata ja aliarvioida kanssakilpailijoitamme. He vastaavat: *Tämä toistu ei.*

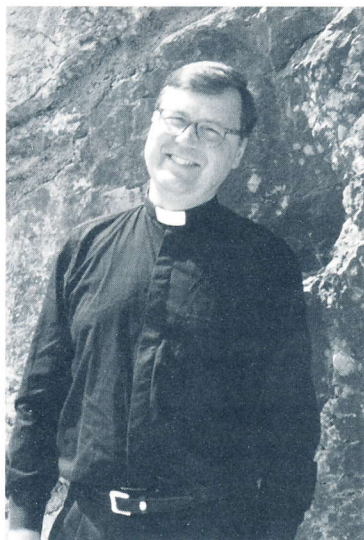
Suomalaisten Leijonien kotimainen teema: *Yhdessä perheen kanssa.*

Kiitän lehden toimitukseen ja myyntityöhön osallistuneita sekä kirjoituksillaan lehteä avustaneita ja ilmoituksillaan tukeneita.

Toivotan lehtemme lukijoille Rauhallista joulunaikaa ja luottamusta ja yhteishenkeä tuleville vuosille.

Osmo Ojansivu

Seimeltä loistaa rakkaus

Viime aikoina on puhuttu paljon arvoista, siitä mikä on tärkeää ja vähemmän tärkeää. Tästä puhuminen onkin tarpeellista. Muutoksen ja monenlaisten epävarmuustekijöiden keskellä, jos koska on aiheellista kysyä, mihin mennään, mikä on hyvää elämää. Juuri hyvän elämän tavoittelemista on sanottu esim. hyvän johtajan tuntomerkeksi.

Toistuvasti tässä arvokeskustelussa kuulee käytettävän sanoja "pitäisi" tai "tulisi". Ajattelun ja pohdinnan pohjalta me varmaankin tiedämme paljon siitä, mitä pitäisi. Tutkijat ja opineet antavat myös koko ajan viitteitä suunnasta. Ja itse kukin meistä oman kokemuksensa ja sisäisen äänensä, omantuntonsa, pohjalta aavistaa samaa. Toki on asioita, joissa olemme ymmällämme ja neuvottomia. Suurin ongelma ei ole kuitenkaan tiedon puute. Suurin ongelma on ihminen itse. Miten Raamatun mies, apostoli Paavali ilmaisikaan tämän: "Sitä hyvää, mitä tahdon minä en tee, vaan sitä pahaa, mitä en tahdo minä teen." On siis kysymys siitä, mitä me ihmisinä olemme, mikä meitä ohjaa, kenen vallassa olemme, ohjaako meitä Jumala ja rakkaus vai itsekkyyys. Aikamme on täynnä esimerkkejä siitä, mihin irtautuminen Jumalasta ja uskosta johtaa. Se jättää pahan jäljen. Hirmuinen on ihminen Jumalan paikalla.

Tällaiseen maailmaan ja tilanteeseen tulee joulun sana, vanha profetia: "Kansa, joka pimeydessä vaeltaa näkee suuren valon. Niille, jotka asuvat kuoleman varjon maassa, loistaa kirkkaus... Ikeen, joka painaa heidän hartioitaan, valjaat, jotka painavat olkapäitä ja heidän käskijänsä sauvan sinä murskaat..."

Tässä tarkoitetaan hyvän Jumalan valtaa, joka ei perustu pakkoon ja vaatimukseen, vaan vapauteen ja rakkauteen. Sen ydin on Jeesus Kristus, maailman Vapahtaja. Seimeltä, Golgatan ristiltä ja tyhjältä haudalta lähtee se voima, joka muuttaa ihmisen, antaa meille ilon ja sisällön elämäämme. Tässä voimassa elävien ihmisten, sinun ja minun, jäljissä elämä on tarkoitettu myös siunaukseksi muille.

Joulu on hyvien uutisten aikaa. Maailma ei sittenkään ole synkkä ja pimeä, vaan Jumalan rakkauden Kristuksessa kirkastama. Siinä riittää ihastelemista juhlassa ja arjessa.

Hyvää joulua!

Terttu Jarakivi

Odotusta

Olen yksinäinen. Olen odottanut kiihkeästi joulua.

Ehkä Sinä tänä jouluna tulet käymään.

Hyvissä ajoin ennen viime joulua valmistin ruokia, leivoin, siivosin, touhusin. Odotin viestiä Sinulta.

Jouluaattona olin levoton. Aamulla olin innokas. Iltapäivään mennessä kaikki oli valmista. Myöhään iltaan asti odotin Sinua. Et tullut.

Tietyksi Sinulla on omat kiireesi, mutta kun ei tullut edes korttia. Tiesit, että odotan.

Tuli kevät, kesä ja viimein syksy. Kun viime jouluna et tullut, niin varmaan tulet tänä jouluna. Aloitin taas kaikki jouluvalmistelut ja odotuksen.

Jouluaattoilta tummenee. Tähdet syttyvät. Näkykö tiellä tuttu hahmo. Kuuluuko oveen koputus. Tuletko nyt?

Terttu Jarakivi

Runo joulusta

*Jouluna on punainen
kynttilä pöydällä,
lumikiteet ikkunassa
valkoiset hanget, pakkanen,
puuroa kupissa,
kinkkua pöydässä
salaperäinen paketti
kuusen alla,
Kuiskauksia, odotusta.
Kaiken huippuna
– joulupukki.
Lepattava kynttilänliekki,
hiljaisuus.*

Olipa joulukuinen ilta ja minä satumalta Karkun asemalla. Juna pysähtyi asemalle ja ainoana siitä jäi pois kunnianarvoisa joulupukki, joka minut nähtyään ilmoitti oitis olevansa menossa Hoikan opistolle pyytäen minua oppaakseen.

Tottakai lupasin. Tunnenhan paljasjalkaisena kyläläisenä Hoikan. Olihan äitini siellä keittiöapulaisena. Ja olinhan siellä minäkin laulunopettajana ja nyt sitten johtokunnan puheenjohtajana. Matkaan, sanoi joulupukki.

Kerroin, että kun Hoikan opisto vuonna 1952 aloitti toimintansa, olivat sen oppilaat vallan toisenlaisia kuin nyt. Tiedonjano ja halu päästä elämässä eteenpäin oli yhtä hyvä kuin nykyin. Hyvää ei sensijaan ollut oppilailta takanapäin. Ei ollut hyvää, vaan monellakin pitkä jono parantolavuosia. Ja useilla muistona ja nähtävissä väsynyt ilme ja ryhtivikoja. Monet kun tämän Palvialan kylän terveellistä ilmaa ahmivat vain toisella keuhkolla.

Joulupukki nyökytteli päätään kysellen, millä tavalla silloin hoikkalaisiin suhtauduttiin. Monella tapaa, vastasin. Toiset huutelivat keuhkotautisiksi. Useimmat sentään ymmärsivät näitä monenlaista kovaa kokeneita. Ja lisää oppivat, kun kävivät Hoikan oppilaskunnan järjestämissä iltoissa tai kokoillan näytelmiä katso-massa.

Vai sillä tavalla, totesi joulupukki. Ja jatkoi sitten, että taisipa olla henkilökuntakin asiansa osaavaa. Oli, vastasin lyhyesti. Siellä oli monenlaista osaajaa, joista löytyi väkeä kunnallisiin luottamustehtäviinkin. Ensimmäisestä rehtoristakin, Kalervo Lahtivirrasta, joulupukki oli kuullut. Ja minulta kuuli lisää.

Karkun mieskuorolla oli tapana aloittaa toimintansa syksyllä samaan aikaan kuin Hoikan opistokin. Olim-

Kun joulupukki Hoikalla kävi

Timo Roos

me joka syksy laulamassa oppilaiden tuloillansa. Lahtivirran tervetulo-puheet muistan vieläkin. Ajattelin, että juuri noin pitääkin talo ja talonväki esitellä usein hyvinkin aroille ja va-rautuneille kovan elämänkoulun käy-neille nuorille.

Lahtivirta oli hyvä rehtori, sanoi joulupukki. Jatkaen, että niin ovat olleet seuraajatkin ja koko muukin talonväki.

Tiesi pukki kysellä, että vieläkö niitä kuuluisia joulumyyjäisiä Hoikalla pidetään. Joissa pukille kerrotun mukaan kävi väkeä kuin kirpputorilla. Ei pidetä, vastasin minä. Maailma on nyt semmoinen, että kädentaitoja opete-

taan toisenlaisissa laitoksissa ja Puskan Tauno sekä Karjalaisen Kauko-kin ovat jo eläkkeellä. Vahinko, sanoi pukki ja minä ilmoitin olevani jyrkästi samaa mieltä.

– Onkos sopu säilynyt kylässä?, kysyi pukki. Minä siihen palasella jou-luevankeliumia, että ”maassa rauha ihmisten kesken”. Ja jatkoin, että on tämä maailma muuttunut paremmaksi. Kylässämme näet toimii kolme aikuisoppilaitosta. On evankelinen kansanopisto ja kotitalous- ja sosiaalialan oppilaitos. Viimemainittu toimi aikai-semmin emäntäkoulun nimellä. Kuri siellä oli kova mutta ei niin aukoton, etteikö joka kurssilta joku olisi saatu kylään naitua.

Asiaan, sanoi pukki. Siihen ollaan juuri pääsemässä, vastasin. Ja ker-roin, että yhdenlaista hyvää uutta on nyt näiden kolmen oppilaitoksen hyvä yhteistyö. Johon pukki muistutti, että jo Vuorisaaressa kehoitetaan tekemään muille sitä mitä itselle haluaa. Selvästi tuntui vanhus tämääntapai-sista uutisista tykkäävän.

– Onkos siellä Hoikan kuntoutus-keskuksessa saatu ihmiset takaisin terveiksi?

On saatu, sain minä. Ja mikä ettei saadessa, kun on ystävällisyydestään ja palveluhalustaan kuuluisia ammatti-ihmisiä hommissa ja enemmän kuin koskaan ennen.

Siihen Suruttomantien päähän päästessämme pukki sanoi jo palaa-vansakin takaisin. Sanoi saaneensa kuulla sen mitä halusikin. Minä hänelle vielä, että jos siellä kontissa jotakin olisi vaikka sinne RAY:n osoit-teeseen. Tuntuvat näet sielläkin ymmärtävän, että Hoikka on EU:n paras paikka. Pukki lupasi asiaa miettiä.

Lopuksi välitän arvoisille lukijoille ja muillekin jäsenille joulupukin terveiset omani mukaan liittäen. Eli että rauhallista joulunaikaa ja poiketkaa Hoikalla. □

Nykyistä
Vammalan
keskustaa,
mutta mistä?

Vastaus löytyy
tästä lehdestä.

Joulukirje

Maria Mustalahti

Kun olin lapsi, minun Lukukirjassani – vai oliko se Aapisessani – oli Topeliuksen runoja ja muitakin kirjoituksia. Näin minä muistan. Eräästä on jäänyt mieleeni sellaista, joka koko elämänmatkani ajan on muuntunut myös omiksi muistoiksi.

Tuo luku alkoi: ”Minulla on pieni koti, jota rakastan...” Topelius jatkoi kertoen kuinka maan päällä tuossa lapsuuden kodissa on kaikki niin perintuttua, että sitä ei voi unohtaa milloinkaan.

Hän kertoo isän työstä ja äidin lauluista ja iltaroukuksesta, joka lapselle kertoi Parhaasta Ystävästä. Edelleen siinä luvussa on kiitos siitä, että tuo kaikki on Jumalan lahjoja.

Sitä on oma koti, mutta myöskin se, että meillä on suuri koti – Isänmaa. Se on syvän kiitoksen aihe.

Tämä on tuttua monen muun kohdalla. Tiedän, että muistoja on monenlaisia. Ei kaikkien osana ole ollut lapsenakaan näin. Takana voi olla kipeyttä, ahdistusta, kaipausta... Myös pelkoja ja katkeruuttakin, jota ei saa poispyyhityksi – vaikka tahtoisikin.

Ei kaikkea aina saa hyväksi, vaikka kuinka toivoisi ja toivottelisi. Kuitenkin tahtoisin toivoa ja toivotella kaikkea hyvää! Jos voisoin, niin joululahjoinakin sellaisia antaisin:

Tahtoisin antaa jokaiselle lapselle kodin

lämmön ja rakkauden ja monta hellää syyliä.

Vanhemmille toivoa, iloa ja kärsivällisyyttä, että he huolienkin keskellä olisivat lähellä lapsiaan – rakkaudella.

Nuorille tahtoisin antaa toivoa huomisesta sekä sellaisia koteja ja ystäviä, joidenka rak-

kaus ja ystävyys rohkaisisi ja kannustaisi etsimään elämästä oikeita arvoja ja löytämään niitä.

Isovanhemmille läheisten lämmintä kosketusta ja vuorovaikutusta lastenlasten kanssa. Mahdollisuutta antaa ja saada rakkautta.

Yksinäisille lähelleen joku, jolle voisi luottavasti uskoa huolensa ja ilonsa sekä jakaa ja saada ystävyyttä.

Unohdetuille, sairaille, ahdistetuille ja huolien painamille lohdutusta ja toivoa.

Työttömille työtä ja työn iloa jokaiselle.

Päätäjille ymmärrystä ja kykyä hoitaa asioita tasapuolisesti kaikkien parhaaksi, heikoimmista erikoisesti huolehtien.

Koko kansalle sitä mieltä, että mitä itselleen toivoisi, sen tahtoisin antaa toisellekin.

On tilanteemme mikä tahansa, niin Joulun Sanoma kertoo suurimmasta lahjasta, minkä saada voi. Se on Sanoma, joka kuuluu kaikille. Se ei jätä ketään ulkopuolelle. Suuri Ilo on ilmoitettu kaikelle kansalle. Meille on syntynyt Vapahtaja! Lämmitä ja valaise Joulun kynttilä! Tule Joulu ja tuo koteihimme ja kaikkialle missä olemmekin, rauhasi ja ilosi!

Joulukirkko San Pedron kirkossa. Jouluseimi on kunnipaikalla alttarin vieressä koko jouluajan.

Suomalainen seurakunta Kanarialla

Timo Kökkö

Maailmassa on monta ihmeellistä asiaa. Yksi sellainen on Kanarian saaret, kolmentoista saaren saariryhmä keskellä Atlanttia. Ei kukaan tiedä, koska ja millä tavalla nämä saaret ovat syntyneet. Valtava maankuoren myllerrys sen on täytynyt olla. Ja geologiaan perehtymätönkin näkee, että vulkaanista maaperää ja sammuneiden tulivuorten pyöreitä kraatereita on kaikkialla kertomassa saarten kuumasta menneisyydestä. Nykyään saaret kuuluvat ilmastollisesti maapallon lauhkeaan vyöhykkeeseen. Ei olla vielä tropiikissa, mutta ollaan siellä, missä ei ole kesää eikä talvea, ei kevättä eikä syksyä, on vain yhdenlaista kuivaa hellettä, joka joskus on vielä sitäkin kuivempaa. Suuri meri vakauttaa lämpötilan noin 22–30 asteen haarukkaan. Yhden kerran tammiukuulla, kun oli oikein kylmä yö, lämpömittari laski 13 asteeseen.

Saaret ovat olleet kauan asuttuja, kenties esihistoriallisista ajoista alkaen. Löytöretkien aikana espanjalaiset löysivät saaret ja käyttivät niitä Amerikan-matkoillaan vesivarastojensa täydentämisessä. 1400-luvulla Espanja valloituksillaan otti saaret myös hallintaansa. Niin ne vielä tänään

kuuluvat Espanjaan ja Eurooppaan, vaikka sijaitsevatkin 1 000 kilometrin päässä Euroopan mantereesta Afrikan rannikolla.

Ensimmäisiä suomalaisia, jotka ovat saarilla käyneet ja niistä kirjoittaneet, oli kirjailija Yrjö Kokko 1950-luvulla. Niiltä ajoilta alkaa saarten turismin aika. Ensin sinne tulivat englantilaiset ja saksalaiset. Sitten sinne tuli koko maailma. Aluksi turistiliikenteen keskus oli Gran Canarialla saaren vanha pääkaupunki Las Palmas kuuluisine Canteras-hiekkarantoineen. Vielä paremmat hietikot olivat kuitenkin saaren eteläkärjessä, jossa aution ja asumattoman saaren eteläosan reunassa nousi taivasta vasten vain Faron majakka, eurooppalaisen merenkulkuhallinnon viimeinen maamerkki.

1960-luvulta lähtien sinne Maspalomasin tasangon laitaa alkoi kohota hotellikaupunki, joka sijaintinsa mukaan sai nimekseen ”Englantilaisen ranta”, Playa del Inglés. Tänäpäin taa-jama käsittää noin 1 500 hotellia ja 170 000 vuodepaikkaa, joita käyttäviä kaikkialta maailmasta tulevia turisteja palvelee San Fernandon kaupunginosassa asuvat 25 000 espanja-

laista. Suomalaisen mittapuun mukaan on jotenkin tyrmäävää saada tietää, että lokakuussa alkavan ja huhtikuussa päättyvän turistikauden aikana sinne lentää joka päivä myös tuhat suomalaista turistia, talven aikana yhteensä 200 000!

Gran Canarialla asuu kahdenlaisia suomalaisia. Toiset ovat niitä, jotka terveydellisistä tai muista syistä haluavat viettää koko talven etelän suoisassa ilmastossa. Heitä Canarialla lienee noin 600 omistamissaan tai vuokraamissaan apartementoissa. Pääjoukon muodostavat ne suomalaiset, jotka matkatoimistojen palveluksia käyttäen viettävät saarella lyhyemmän loman viikosta kuuteen viikkoon.

Pysyvästi saarelle asettuneet suomalaiset rupesivat pian etsimään keinoja keskinäisen yhteyden ja suomalaisen kulttuurin vaalimiseen uudessa asuinympäristössään. Las Palmasiin perustettiin Suomi-Kerho, jolla nykyisin on omat tilavat kerhotilansa ja monipuolista toimintaa. Kun suomalaistaajamia lopulta oli kolme, Las Palmasissa, Playa del Inglésissä ja saaren luoteisrannalla Agaetessa, syntyi kaikkiin näihin suomalaiskes-

kuksiin myös suomalainen seurakunta. Pappi saatiin 1970-luvun lopulla. Kanariansaarten ensimmäinen pappi oli pastori Seppo Heikkilä, jonka asuinpaikkana oli Las Palmas. Seurakunta oli laaja. Se käsitti kaikki saaret. Lisäksi papin tehtäviin kuului siihen aikaan Manner-Espanjassa ja myös Mallorcalla tapahtuva seurakunnallinen työ. Kun papin asuinpaikaksi myöhemmin vakiintui Tenerifan saari, saatiin Gran Canarian seurakuntien työhön vapaaehtoinen työntekijä, suomalainen ”eläkerovasti”, ennen pitkää myös eläkeläiskanttori. Tällä tavoin työ on ollut järjestettynä vajaat kymmenkunta vuotta. Papille annetaan vapaa asunto ja hänelle sekä puolisolleen työnantajan maksama lento työpaikalle ja takaisin. Työsopimus on puolen vuoden pituinen.

Nykyään Gran Canarian kolme seurakuntaa ovat yhdistyneet niin, että koko saarella on vain yksi suomalainen seurakunta ja sillä seurakuntakokouksessa valittu seurakuntaneuvosto. Neuvoston puheenjohtajana on tällä kertaa Gran Canarian Suomen konsuli Raija Barnes. Seurakunnalla on myös oma taloutensa ja taloudenhoitajansa. Tulot perustuvat pääosin kirkkokolehteihin. Niiden turvin voidaan suorittaa toimintakuluja, kirkkojen vuokria, asuntojen vuokria yms. Papin asunnon ja hänen matka- ja muut toimintakulunsa maksaa Suomen kirkon ulkomaakeskus, jossa asianomaisen jaoston puheenjohtajana on ”ulkosuomalaisten piispa”, Tampereen piispa Paavo Kortekangas.

Säännöllistä toimintaa ovat joka viikko pidettävät jumalanpalvelukset Las Palmasissa torstaina ja Playa del Inglésissä perjantaina. Las Palmasissa seurakunnan kirkkona on katolisen nunnajärjestön ylläpitämän koulun yhteydessä oleva suuri ja hyvin hoidettu kirkko. Suomalaiselle seurakunnalle se on liiankin suuri ja suuruuttaan myös akustisesti vaikea. Mutta sen sijainti on keskeinen ja nunnien ekumeniaa on, että tämän kirkon käyttämisestä ei suomalaiselta seurakunnalta peritä vuokraa. Playa del Inglésin kirkkona on Templo Ecuemenico, varakkaan lahjoittajan toimesta v. 1970 rakennettu kirkko, joka

on kaikkien kristillisten kirkkoyhdistysten käytössä. Sunnuntait ja viikonvaihteet ovat hyvin varattuja. Suomalaisten jumalanpalvelusvuoro, pituudeltaan yksi tunti, on perjantaina klo 17. Jouluaattona on kuitenkin vuoro myös suomalaisille päivällä klo 14.30.

Agaeten suomalaiset ovat olleet parhaimmillaan noin sadan suomalaisen yhteisö Las Suerten rinteessä, hy-

Pohjoista Kanariaa. La Suerten laakso.

vin ihanassa laaksossa noin neljä kilometriä Agaeten keskustasta. Laakso on kuin puutarha: sen rinteet kukkivat pylväskaktuksia ja joulutähtiä, ja sen puutarhat ovat täynnä sitrushedelmäpuita, papaijaa, mangoa ja kaikkea mitä kuvitella saattaa. Oma banaani-puu on monen asukkaan pihassa. Taa-jaman vieressä on pieni espanjalainen San Pedron kylä kirkkoineen ja tämä kirkko on myös suomalaisten käytössä. Agaeten jumalanpalveluksia vietettiin erityisesti juhla-aikoina, adventtina, jouluna, laskiaisena ja pääsiäisenä, mutta eksoottisten olosuhteittensa vuoksi Agaeten jumalanpalvelukset olivat papin ja kanttorin välle kaksinverroin juhlaa.

Kaikkialla seurakunnan väki oli tervetullutta ja ystävällisesti vastaanotettua. Työntekijöille oli erityisen

palkitsevaa se, että jos suomalaisia täällä kotona on sanottu laiskoiksi kirkonkävijöiksi, siellä he halusivat ja muistivat tulla kirkkoon. Ehkä vähäinen vierauden tuntu pani etsimään jotakin mitä tahansa suomalaista tuosta kaukaisesta maasta. Mutta kyllä seurakunnan kokoontumisessa oli muutakin. Kirkkoon ei tultu katselemaan kirkonmenoja ja olemaan sivustakatsojina. Sinne tultiin osallistumaan. Ja

jos Lapuan kirkossa sanotaan olevan vahvan veisuun, ei Playa del Inglésin jumalanpalveluksen veisuu varmasti jäänyt siitä yhtään jälkeen. Niin oli tavallisina pyhinä, jolloin kirkkoväkeä oli silloinkin satamäärin, saati sitten juhlapäivinä, adventtina, itsenäisyyspäivänä tai jouluna, jolloin monisatapäinen suomalaisseurakunta veisasi, niin että koko maailma pysähtyi kirkon edessä ihmettelemään.

Gran Canarian seurakunta on osoitus siitä, että minne suomalaiset menevät, sinne he vievät myös kirkkonsa mukanaan. Kukaan ei koskaan ole käynyt sitä heille kaupittelemassa. Kanarian suomalaiset ovat oma-aloitteisesti pyytäneet ja kerjänneet Suomen kirkolta. Ja jos eivät ole saaneet, ovat ottaneet itse hankkiakseen, että myös heillä olisi kirkko ja jumalanpalvelus. Ja sitten kun on kirkko ja jumalanpalvelus, on Gran Canarian jumalanpalvelus osoitus siitä, että nekin suomalaiset, jotka ehkä harvoin käyvät kir-

kossa, haluavat turistin elämäntilanteessa tarttua siihen perimmäiseen, mikä ei koskaan ole kuitenkaan kokonaan katkennut. He haluavat tulla sinne, missä ei aina vaadita, vaan missä annetaan ja tuetaan, tulla kirkkoon, Jumalan sanan alle. On hyvä syy muistaa, että jos taas tänä vuonna emme arkipäiväisestä joulutouhustamme ole voineet rauhoittaa itseämme jouluaatto-päivänä vielä kahteen mennessä, Kanarialla kuitenkin silloin suomalaiset ovat jo pysähtyneet kaikesta touhusta ja avanneet sielunsa ja sydämensä vain yhtä varten, että he taas saisivat tässä keisari Augustusten hallitsemassa maailmassa kuulla hyvän uutisen: ”Teille on tänä päivänä syntynyt Vapahtaja, joka on Kristus, Herra”.

Kuva Tyrvään seurakunnan Museon

Sammaljoen
kirkko

Jouluaamuna

Kun ajattelen noita kahta sanaa, jotka tässä ovat kerrallisesti yhteenkirjoitetut merkittävään sitä määrättyä aamua, kertaantuu mieleeni useita aamuja, useita jouluja. Yksi aamu on sateinen aamu kalanpyynnissä, toinen kirkaspaisteinen tammiaamu, jolloin hiihtäjä saa tuntea koskemattoman taipaleen aukeavan edessään.

Ja joulut

Moninaiset ovat joulut. Ne tulevat yksi kerrallaan muistojen joukosta. Tulevat sodan joulut, tulevat rauhan. Hartaimmat kuitenkin lapsuudesta. Siinä kohdassa ajatus palaa tiettyyn kylään, jonka tietä astuu jouluaamuna isoisäni – kirkkotietään niinkuin kaikkina muinakin aamuina ennen muita. Hän on kirkon suntio. Hänen matkastaan en tiedä mitään. Nukun vielä kun isoisäni on saanut kirkon kamiinat lämpiämään. Minä herään vasta kun ensimmäiset kaukaiskyläläiset ajavat kuumana höyryävillä tammoilla kohden kirkkopihaa. Silloin minut herätetään sytyttämään kynttilöitä. Nenä akkunaan painettuna yritän saada silmiäni tajuttavaksi naapureiden valot, sen Heikkilän siinä aivan vieressä, sen suuren Kuutin siellä pellon toisella puolen. Joulun valo on heikko. Vasta kun tarkkaan siristän silmiäni, erotan valot jo kaikesta huurteisista akkunoista. Kylä on herännyt.

Sitten minut kääritään lämpöisiin vaatteisiin. Joku senaamullinen vaateparsi on uusi, se tuoksuu kaupalle – tai oikeammin minun aistivaan ne-

nääni se muistuttaa joulupukin turkin hajusta, eikä vähiten tallista, jonne myöhään illalla vein Yrjö-enon kanssa Ruskon jouluapteen.

Me emme koskaan ajaneet hevosella kirkkoon. Sinne oli matkaa vain muutama satametrinen.

Me kävelimme huonosti aurattua tienpiennarta. Sitä jolla kesäisin kukivat kirjavana voikukkien pyöreät pallot, joukossa sinikellojen latvat, pujoja ja piennaryrttiä. Tänä aamuna sitä peittää valkea lumi.

Varoen ja arkaillen me kuljemme. Talolliset eivät aja tänä aamuna hitailla hevosilla. Joku sentään pidättelee juoksua peläten hevosen kylmettymistä kirkonkäynnin aikana. Usein pastori saarnasi pitkään jouluaamuna, usein laulatti isoisäni koko enkeli-tai vaan-lausui-näin.

Päivä kuluu, lyhyt päivä.

Pitkälle ei pääse aurinko kanteistaan sinä aamuna. Keskipäivän lyömällä saattaa sen valo heittää pitkän ja vajaan varjon huurteisesta puusta. Sitten aurinkoa ei enää ole, sinä päivänä aamun hämärä syleilee illan hämärää. On muutaman hetken kestävä hämärä.

Jouluaamu kahlitsee mielen yksinkertaiseen tapahtumaketjuun, johon lapsen aivot yrittävät sovitella ajatusta suuresta ilosta joka on annettu kaikille kansoille.

Illansuussa isoisä aloittaa värisevällä äänellä:

*Enkeli taivaan lausui näin
miks' hämmästyitte säikähtäin...*

Toisen värssyn vaiheilla yhtyy siihen Yrjö-enokin, ottaa suustaan työmiessavukkeen, laulaa särisevällä äänellä, ei aivan tarkkaan säveltä noudatellen. Mutta hänkin laulaa ja on jouluisen näköinen. Ei yhtään vihainen, haukotus vain pyrkii tulemaan – pyyhkii suutaan toisella kämmenellä ettei isoisä huomaa sitä.

*Siit enkelitkin riemuitten
veisaavat hälle kiitoksen.*

Yrjö-enon käsi haparoi tulitikkurasiaa ja löytää sen. Tikun liekki valaisee hetken kestävä hämärää. Joulun hämärää.

Minä ajattelen vielä jouluaamua, kun on ilta.

Tunnelmakuvan Jouluaamuna olen kirjoittanut Turussa opiskeluvuosien aikana 1954 tai 1955. Sen taustalla ovat sotia edeltäneiden, lähinnä vuosien 1935–36 aikaiset kokemukset Tyrvään Sammaljoella. Isovanhempani Herman ja Olga Ojanen olivat tuki ja turva kolmekymmentäluvun myötä taloudellisiin vaikeuksiin joutuneille vanhemmilleni. Sammaljoki kaikkineen oli tuolloin ehjä ja lämmin kyläyhteisö. Sammaljoella eletyt lapsuuden jaksot värittävät edelleenkin kuvaani suomalaisesta maaseudusta ja elämästä.

Kirjoittamaani värittää myös tietty "sillanpääläisyys". Syy on yksinkertainen: olin tuohon aikaan 1950-luvulla useaan otteeseen kosketuksissa FE:hen. Liekö väritymistä edes syytä hävetä. Sillanpään joulupakinat olivat kansan yhteistä omaisuutta ja yleisesti vuotuinen joulutunnelman luoja. □

Aili Uotila

Elokuulla

Tuulta näkyy löytyvän vauhtipyörälle,
siinä se verkalleen keinuu puolelta toiselle.
Aika on kuin kirkasta kristallia,
lentäen linnun poika näyttää mallia.

Kun puusta lentää lehti ja maahan putoaa,
niin pieni muuttolintu korkealla laulahtaa.
Se laulaa elokuulle, sen suureen kauneuteen
myös laulun kuulijalle sen suoraan sydämeen.

Kun kukkii kesän kukat vielä hymyillen,
niin päättää perhonenkin lentonsa lyhyen.
Taas elokuinen aamu yön jo unohtaa
ylhäältä pilvien takaa päivää kuljettaa.

Kun elokuulla iltaan jo päivä ehtivi
ja kastehelmet kirkkaat varjoon peittyvi.
Kuu katsoo kirkkain silmin kukkaa nukkuvaa,
lapsuuden onnen lintu muistoja kuljettaa...

Kaunis on aika joulun

Piirros Maria Mustalahhti

Kaunis on aika joulun, tähdet loistaa niin
valoa tulla antaa suoraan sydämiin.
Joulun sanoma koskettaa ylitse muiden,
se on ilon, rauhan ja rakkauden,
se voittaa riemulla murheita maan
kun Seimen Lasta käymme katsomaan.

Puhdas valkoinen lumi jo peittääpi maan
revontuletkin taivaalla loistossaan.
Lumitähtien kimmellys kaunista on
se on annettu voimaksi kohtalon...
Meille lahjaksi turvaksi on se tie
joka joulusta jouluun muistoja vie.

Jouluna pieni lintu lyhteensä tavoittaa.
Onko heitä, joilla ei lyhdettä ollenkaan?
Anna joulu, Seimen Lapsi, anna joulu kaikille,
anna toivoa eksyneelle tulla Seimen äärelle.
Anna matka joulun maille, joulun valohon,
joulumieli, joulurauha jokaiseen talohon!

Vielä Sastamalan mailla joulukirkkoon kuljetaan,
vielä sukuamme ennen meitä hartahasti muistellaan.
Kumpuin yllä kaunihisti loistaa muistokynttilät,
kirkon penkillä jouluvirteen yhtyy kaikki ystävät.
Jouluna lämmin on läheisen syli.
Hyvää Joulua kaikille kotiseudun yli.

Varhain aamulla joulukirkkoon

Brita Santala

Oli myöhäinen jouluaattoilta. Kurkistaessaan paksun ja lämpöisen tilkkupeiton alta Markus näki äidin vielä istuvan kädet helmassa kiikkustuolissa joulukuusen luona. Pitkän pöydän kulmalla oli äidin naapurin emännältä saama joululehti ja lehden päällä äidin silmälasit. Äiti antoi arvoa naapurin joululahjalle. Ruokapöytänsä käytäessä äiti oli lukenut siitä koko perheelle jouluyön tapahtumista Betlehemin paimenkenkellä.

Markus tiesi, että nyt olisi aika nukkua, jotta heräisi ajoissa joulukirkkomatkalle. Jos uni ei pian tulisi, se häiriintyisi kokonaan tältä yöltä. Äidin joulun kunniaksi sänkyyn petaamat, omatekoiselta saippualta tuoksuivat lakanat olisivat kohta yhdessä mytässä nukkumattomuuden vuoksi.

”Markus, nyt on korkea aika alkaa nähdä joulu-unia”, oli äiti sanonut ja silittänyt poskea karhealla kädellään.

Markus katseli äitiä, jonka jalka antoi hiljaisen liikkeen keinutuolille. Liike oli niin kevyt, ettei lattialankku narahtanut, vaikka se olikin vuosien mittaan oppinut juttelemaan kiikkustuolin jalaksen kanssa. Äiti ei halunnut häiritä Markuksen unta, vaan suojella sitä rauhallisella olemuksellaan, Markus tiesi. Pian äiti nousi tuolista, sammuttaisi kuusen oksilla lepattavat kynttilät ja poistuisi kamariin, josta jo alkoi kuulu isän kuorsaus.

Oli korkea aika nukkua, mutta Markus ymmärsi, että unta ei saisi päästää tulemaan. Jos nukkuisi pommiin, saisi jäädä pois joulukirkosta. Joulukirkko alkoi jo kuudelta. Sen vuoksi oli noustava ripeästi, pestävä kasvot ja puheuduttava lämpimästi. Markus oli ennen sänkyynmenoa pinonnut penkille housunsa, paksun villapaidan, lyhyen pomppatakin, kaulahuivin, tumput ja myssyn. Huopikkaat olivat suorina penkin alla.

”Markuspa teki pinkan kuin sotamies”, oli isä nauranut. Vaikka oli valmistellut joulukirkkoon lähdon niin hyvin kuin osasi, Markus kuitenkin pelkäsi. Sänky oli lämmin ja turvallinen, mutta se oli pahaksi. Hän ei uskaltanut nukkua, sillä uni voisi olla niin syvä ja makea, ettei siitä heräisi vielä aamuviideltä. Markus oli laskenut seinäkellon lyöntejä. Hän oli oppinut numerot ja osan kertomataulua jo ennen kouluikää. Kello oli lyönyt jo yksitoista ja ilmoittanut sen jälkeen ajaksi puoli kaksitoista. Siitä ei olisi kuin harppaus aamuun ja ylösnou-suun.

Hereillä oli pystyttävä, sillä Markus ei halunnut menettää yhtään kohtaa joulukirkkomatkasta ja jumalanpalveluksesta.

Nyt äiti sammutti kuusenkynttilöitä. Pirttiin levisi hyvä steariinin haju. Äiti varmisti, että koko talonväen uni olisi turvallista jouluyön unta. Ulkona satoi hiljaiseen lunta. Sen näki ikkunasta, johon vielä heijastui pöytälampun valo. Nyt äiti sammutti myös lampun. Sitten hän kulki lempein askelin tuvan lattian poikki. Kamarin ovi jäi raolleen.

Markuksen vatsaa kipristi. Hän kääntyi vatsalleen ja se rauhoittui pian. Jos vatsa olisi kipeä, isä ei ottaisi mukaan joulukirkkoon. ”Markus on niin herkkä lapsi”, äiti tyynnyttelisi, mutta se ei auttaisi yhtään. Hän saisi jäädä makuulle yhdessä Mölli-kissan kanssa siksi aikaa, kun toiset olisivat joulukirkossa.

Markuksen mielestä joulukirkossa oli kaikki kaunista. Reessä ruusuin koristellun rekipeiton alla oli liiankin lämmintä kylki äidin ja veljen kylkeä vasten. Reen natina lumisella tiellä ja Mustan korskunta sen lisätessä vauhtia riemastuttivat. Teki mieli huutaa Mustalle ja nauraa ja lyödä käsiä yhteen, mutta sellainen meno ei sopinut joulukirkkoon mentäessä.

Kirkon ikkunat loistivat kirkkaina kuin aurinko tai kuu olisivat päässeet sisälle kirkkoon. ”Aaah!” huokasi äiti kevyesti. Kirkko oli ihana Markuksenkin mielestä. Tornin kultainen risti kohosi korkealle lumisten kuusien yläpuolelle. Isä jäi kiinnittämään hevosta, ja äiti lähti poikien kanssa edeltä etsimään paikkaa kirkonpenkissä. Väkeä meni ovista koko ajan.

Markus säpsähti hereille. Kirkonpenkkiin päästäessä alkoi aina kovasti nukkua. Piti ihan pinnistellä pitääkseen silmäluomet ylhäällä. Se tunne yllätti sängyssäkin. Jos nyt nukkuisi, ei varmasti heräisi ajoissa. Niin kovasti uni yritti otetta. Taas vatsaa kivisti. Pahanolon tunne nousi rinnasta kurkkuun. Markuksen teki mieli itkeä. Mölli-kissa naukaisi jossakin. Silläkin

oli varmaan paha olo. Mutta se ei raapinut ovea, eikä pyrkinyt ulos. Seinäkello alkoi lyödä. Markus laski kahdentoista lyönnit. Viisi tuntia vielä. Uskaltaisipa nukkua siitä edes puolet. Jos pukisi jo päällysvaatteet ylleen, ei olisi niin suurta vaaraa nukkua pommiin.

Markus laskeutui selälleen. Hän näki silmissään kirkon kuorin ja joulukuusen. Kynttilät ja tähti loistivat, mutta kauneinta oli kuusen oksille kiedottu nauha. Siinä luki kultaisin kirjaimin: ”Kunnia Jumalalle korkeuksissa ja maassa rauha ihmisten kesken.” Markuksesta tuntui, että alttaritaulun enkelit veisasivat niin. Kirkkokansakin veisasi. Äiti piteli mustakantista kirjaa Markuksen silmien edessä, mutta osasi itse sanat ulkoa. Virsi hymisi joka puolella ja otti mukaansa. Ylinnä kuului äidin kirkas ääni. Markus säpsähti hereille. Seinäkello löi jo puoli yksi. Mölli raapi ovea, tahtoi asioilleen. Markus hypäsi sängystä ja kävi päästämässä kissan. Lattia oli kylmä paljaiden jalkojen alla. Markuksen teki mieli mennä äidin viereen, tai veljen. Siitä eivät jättäisi, vaan olisi pakko herättää. Vatsaan koski pahasti ja päätäkkin kivisti jo. Markus käveli kumarassa pöydän luo ja kaatoi posliinikanusta lasillisen maitoa. Hän joi sitä pitkään sänkynsä laidalla.

Ei, hänen joulukirkkomatkaansa ei tulisi mitään. Hän saisi jäädä kotiin laulamaan yhdessä Möllin kanssa erilaiset veisut. Markusta alkoi naurattaa, kun hän ajatteli sitä. Haukotus yltyi ja hän laskeutui vatsalleen viileälle lakanalle.

Mustapukuinen suntio ojensi kolehtihaavia yhä uudestaan ja uudestaan. Markus penkoi taskua, jonne oli pudottanut isän antaman kolehtirahan, mutta taskussa oli vain kynä, nenäliina, kivi ja rautanaula. Vihdoin kolikko löytyi ja Markus pudotti sen haaviin. Sitten hän painautui äidin kylkeen.

”Nuku, lapsi, rauhassa vähän aikaa”, sanoi äiti, eikä Markus tiennyt oliko vielä kirkossa vai kotona omassa sängyssään. ”Nyt Jumalalle kunnia...”, veisasivat enkelit, ja urut pauhasivat kuin koski. Markuksen oli hyvä olla. Niin hyvä, ettei enää milloinkaan. Aikuisena miehenä joulukirkossa Markus muisti sen joulun, jona oli sittenkin ehtinyt joulukirkkoon. Hän pelkäsi vieläkin, mutta eri asioita ja eri tavalla kuin sinä jouluna, joka oli äidin viimeinen. □

Kun presidentti nuutipukkien aikataulut korjasi

Tämän jutun nimi voisi olla "Oli siellä joskus hauskaakin." Nimittäin siellä eduskunnassa, jossa minäkin aikani olin. Hauskaa oli harvoin. Tässä yksi esimerkki semmoisesta harvinaisuudesta. Mutta mennäänpä ajassa takaperin kymmenkunta vuotta. Tapasin kotokylässäni juhlassa Antilan Kirstin ja Taunon. Heillä oli minulle tuotavana tärkeät terveiset.

Olivat nimittäin tavanneet Nälkälänmäessä herra Korpon, jonka huusholliin nuutipukit prukkasivat poiketa. Siellä kun heille oli tapana aina jotakin antaa. Tämä nuutipukkien ystävä oli kuitenkin vuosien mittaan käärmeentynyt siihen, kun pukkeja kävi monena ehtona peräkkäin eikä vain yhtenä niinkuin ennenvanhaan. Nuutipukkien aikataulut näet olivat seonneet, kun poistettiin ns. arkipyhät. Sellainen oli esim. tammikuun kuudentena päivänä ollut loppiaainen. Ja tämän loppiaispäivän mukaan nuutipukkien kulkuehto määriteltiin. Nyt siis loppiaainenkin oli liikkuva pyhä eikä siitä hyvää seurannut. Nuutipukit menivät sekaisin. Pahimmillaan Nälkälänmäessäkin niitä oli liikkeellä kolmena ehtona. Ja Korpon sinänsä em. pukeille altistunut mieli oli nyt perinjuurin myrtnyt. Oli näet ollut tavallista pahemmat kaljamat. Niillä keleillä kauppareisun teko oli vaikeata. Ja niitä piti tehdä, kun pukkeja ravasi alvaria. Kirstin ja Taunon tuomien terveisten sisältö oli, että minun piti kertoa Tasavallan Presidentille tästä epäkohdasta. Piti pyytää häntä

ryhtymään toimenpiteisiin.

Laitoin asian korvan taakse. Hyvin pian olikin mahdollisuus ottaa se sieltä pois. Eduskunta oli nimittäin juuri hyväksynyt kirkkolain.

Ja se laki nuo arkipyhät palautti entisille paikoilleen. Asiasta oli maassamme keskusteltu kovasti ja kovasanaisesti. Työmarkkinajärjestöt olivat lopulta päässeet asiasta yhteisymmärrykseen. Hallitus tarkoitti lain tulevan voimaan vuoden 1987 alusta. Presidenttipä käytti hänelle kuuluvaa valtaa ja laittoi lain tulemaan voimaan vasta vuoden 1992 alusta.

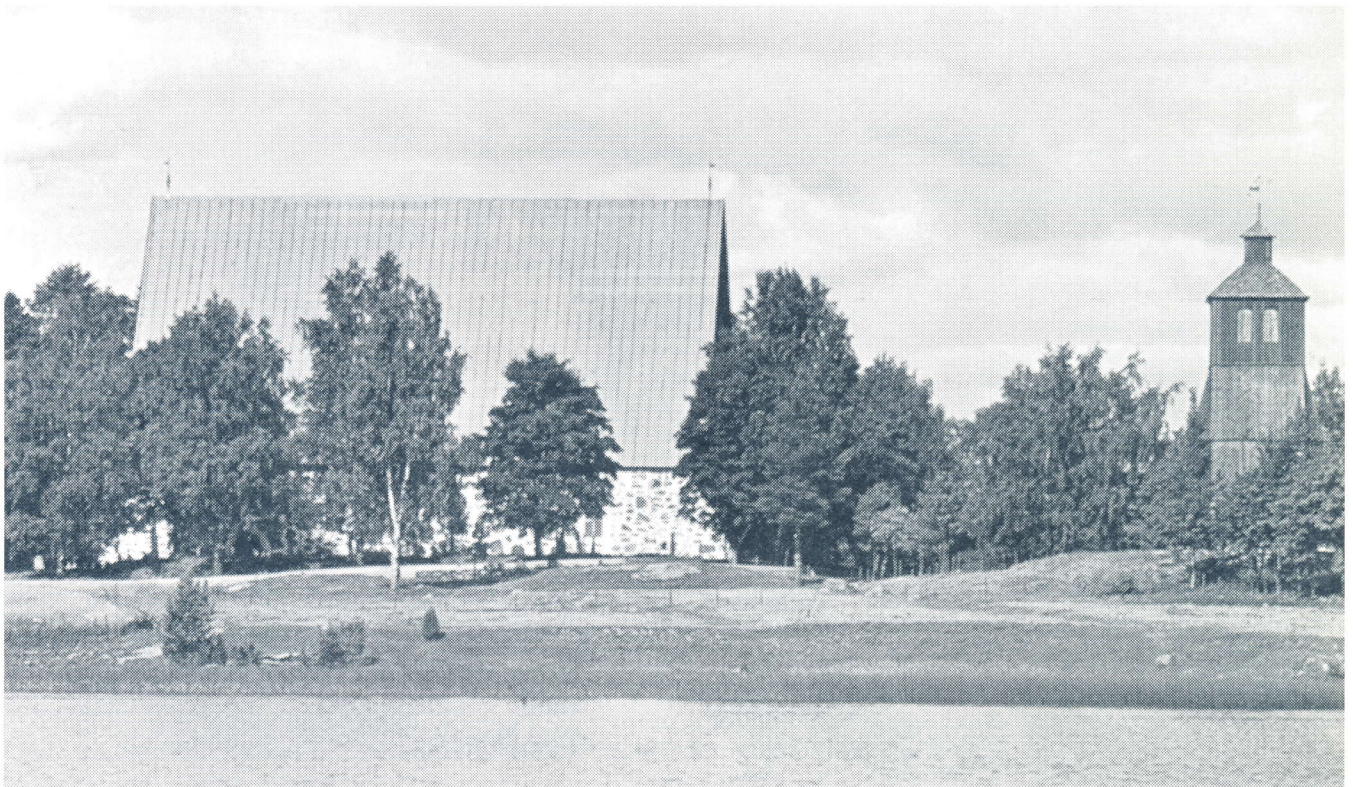
Lakiesityksessä kun voimaantulosäännöksessä oli vuosi jäänyt määrittämättä eikä sitä eduskuntakaan siihen laittanut. Tai huomannut laittaa, sanoisin itse mukana olleena.

Kova mekkala presidentin päätöksestä tietysti syntyi. Helmikuussa siten oli uusien valtiopäivien avajaiset. Niihin kuuluu aina presidentin puhe ja siihen puhemiehen vastauspuhe. Puhemiehenä oli tuolloin Tampereen mies Erkki Pystynen. Ennen enkä jälkeenkään en ole aitiopaikalta saanut seurata tuolloin käydyä kaltaista otte-lua. Presidentti moitti puheessaan eduskuntaa. Puhemies sitä puolusti, mutta ryöpytti vuorostaan hallitusta. Tunnelma salissa oli käsin kosketeltavan tiheä.

No lauhui se sitten jo, kun tilaisuuden päätteeksi juotiin valtiopäiväkahveita valtiosalissa. Presidentti Koivistolla oli tapana kahvit hörpäistyään lähteä kuljeskelemaan väentungok-

sessä ympäri salia tuttuja tapaamassa. Niin tapasi tehdä myös rouva Koivisto. Hän sattui tulemaan sen pienen joukon juttusille, jossa minäkin olin. Käytin tilaisuutta hyväkseni ja kysyin, oliko rouva koskaan ollut nuutipukkina. Tunnusti olleensa. Nyt olikin helppo välittää Nälkälänmäen terveiset Koivistolle ikäänkuin keittiön kautta. Vaan annapas olla. Terveiseni kuultuaan rouva Koivisto huusi lähelle tulleelle presidentille, että "tules tänne, Roosin Timolla on sulle tärkeätä asiaa". Presidentti tuli ja rouva sanoi minulle, että puhus nyt se asia-si. Minä tein käskyn mukaan ja kerroin Nälkälänmäen terveiset. Presidentti päästi hänelle tutun pitkän nau-run, läimäytti suuria kämmeniään yhteen ja sanoi, että sano nyt niille nuutipukeille, että sen takia minä sen lain voimaantuloa vähän siirsinkin, että nekin saisivat asiansa kuntoon ja voisivat sitten aikanaan liikkua juuri niin kuin ennenkin. Ja melkein niiltä jalsansijoilta minä säntäsin puhelimeen soittamaan Korpolle, että terveiset menivät perille.

Keskustelustamme on todisteena valokuvakin, jossa presidenttiparin lisäksi on silloinen ministeri Matti Luttinen ja allekirjoittanut. Nuutipukit kulkevat nyt ajallaan ja hyvä onkin. Sekin on niin arvokas perinne näillä kulmilla, että ei sitä passaa päästää katkeamaan. Antoisia matkoja nuutipukeille ja tervetuloa meillekin! □

Sastamalan kirkko ja kellotapuli.

Kuva Tyrvään seudun Museo

Markus Hiekkänen

Karkun ja Tyrvään kirkot

Karkun P. Marian ja Tyrvään P. Olavin - tai Sastamalan ja Kallialan tai Ylä-Sastamalan ja Ala-Sastamalan - kivikirkot askarruttavat rakennusparina ihmisten mieltä: miksi ne on rakennettu niin lähekkäin? Miksi ne ovat niin erilaisia ja silti niin samanlaisia? Viimeksi ovat mieltä kiinnittäneet näiden rivien kirjoittajan tohtorinväitöskirjassaan esittämät johtopäätökset, joiden mukaan kirkot muurattiin muiden Satakunnan kivikirkkojen tavoin vasta myöhäiskeskiajalla, 1400-luvun lopussa tai 1500-luvun alkupuolella. Johtopäätökset perustuvat Suomen kaikkien keskiaikaisten kivikirkkojen systemaattiseen analyysiin ja luokitteluun sekä kriittiseen ajoitusmenetelmien tarkasteluun eikä kuten aikaisemmassa tutkimuksessa satunnaisiin havaintoihin tai korostuneen kotiseuturakkauden perusajatukseen: meidän pitäjässämme (maakunnassamme, maassamme) on oltava vanhempi tai ainakin yhtä vanha kivikirkko kuin naapurilla.

Uuden kokonaistutkimuksen perusteella Karkun ja Tyrvään kirkkorakennukset asettuvat luonnollisella tavalla paikkaansa Suomen eli keskiaikaisen Turun hiippakunnan ja Pohjois-Euroopan kirkkojen joukossa.

Karkun kirkkoa ei tarvitse enää väkinäisesti yrittää liittää "gotlantilaisvai-kutteiseen" 1300-luvun rakentamiseen. Todellisuudessa se kuuluu samaan arkkitehtuurivirtaukseen, joiden ilmentymiä ovat Hollolan ja Sääksmäen kirkot Hämeessä ja Inkoon kirkko Uudellamaalla. Karkun kirkossa tutkijoita on hämännyt sen karu ulkonäkö ja mm. holvien ja päätyjen puuttuminen, mikä on seurausta useastakin syystä.

Ensiksikin kirkko jäi puolivalmiiksi sitä 1500-luvun alkupuolella rakennettaessa, joten tiiliholvit ja asehuone puuttuvat vielä tänä päivänä. Toiseksi kirkko hylättiin käytöstä uuden kirkon valmistuttua 1913 eikä sitä ole modernisoitu jumalanpalveluselämän ja muun toiminnan kehitystä seuraten. Siksi rakennuksella on tuo vanhahtava, arkaainen ilmeensä, joka kävijää yhtä lailla kiehtoo kuin johtaa arvelemaan sitä vanhemmaksi kuin se on. Mutta jos haluaa saada mielikuvan siitä, minkälaiselta Karkun kirkko suunnilleen näyttäisi valmiiksi rakennettuna, kannattaa tehdä retki Hollolan kirkkoon. Sen sisätilaa hallitsevat sama kaksilaivaisuus, joka Karkussa näkyy holvinojina seinissä sekä kuorin kaksi ikkunaa aivan sa-

malla tavoin kuin Karkussa. Samalla huomaa molemmille kirkkorakennuksille ominaisen tilan suuruuden, muista piirteistä puhumattakaan.

Karkun kirkossa on kuitenkin selailaista, joka puuttuu kaikista muista Suomen keskiaikaisista kirkoista nimmittään läntisessä päätykolmiossa tallessa olevat puukirkon hirret. Ne ovat ainoa suurempi kokonaisuus tai koelma rakennushirsiä puisesta keskiaikaisesta kirkkorakennuksesta sen jälkeen, kun Saloisten kirkko Raahen lähellä paloi 1930. Karkun hirsien on katsottu kuuluneen 1200-luvun lopulla rakennettuun kirkkoon. Kirjoittaja puolestaan arvioi hirsien olevan peräisin huomattavasti myöhemmin salvoista kirkkorakennuksesta.

Tyrvään kirkko puolestaan kuuluu erääseen toiseen myöhäiskeskiajan kirkkorakennusvirtaukseen, jossa suunnittelun lähtökohtana 1500-luvun alkukymmenillä oli sisätilan yhtenäisyys eli yksilaivaisuus. Saman suunnittelun tuloksia ovat vaikkapa Janakkalan (1490-1530), Keminmaan (1519-20), Vanajan (1480-1530), Maskun (1490-1510) ja Rymättylän (1510-20) kirkot Hämeessä, Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa. Satakunnassa ovat näiden kanssa yhtene-

viä Huittisten (1490-1530), Lempäälän (1500-10), Rauman (fransiskaanikirkko 1510-20, kaupunginkirkko 1490-1550) ja Ulvilan (1490-1520) kirkot.

Kunkin niistä (samoinkuin Karkun) tunnistaa myöhäiskeskiaikaiseksi holvijaosta riippumattakin, sillä esim. portaalien ja ikkuna-aukkojen rakenne, eri rakennusosien (sakaristo, runkokuone, asehuone) muurikomerorajako ja ullakonportaiden sijainti ja rakenne ovat kirkkoissa samanlaiset ja jo aiemmin ajoitettujen kirkkojen (esim. Kemimaa ja Tuulos) perusteella täsmälleen identifioitavissa. Vertailu näiden kirkkojen seinien alaosien ja yläosien (päädyt, holvit tai holvisuunnitelmat) perusteella osoittaa puolestaan kirkot suunnitellun ja rakennetun yhtenäisesti ja lyhyen ajan kuluessa. Pitkään eläneet käsitykset mm. Huittisten ja Ulvilan kirkkojen seinien rakentamisesta 1300-luvulla ja holvien/päätyjen muuramisesta vasta 1400-luvun lopulla eivät saa lainkaan tukea systemaattisen ja kaikki piirteet huomioonottavan tutkimuksen tuloksista.

Pinnallinen sukulaisuus ("vanhahtava" ulkonäkö ja sisätila) Tyrvään ja Karkun kirkkojen välillä selittyy aika pitkälle sillä, että Tyrvään kirkkokin jäi aikanaan kesken ja hylättiin käytöstä 1800-luvulla. Alkuperäisten piirteiden pikkutarkan analyysin perusteella voi puolestaan varsin suurella varmuudella väittää niiden rakennusmestarin eli suunnittelijan

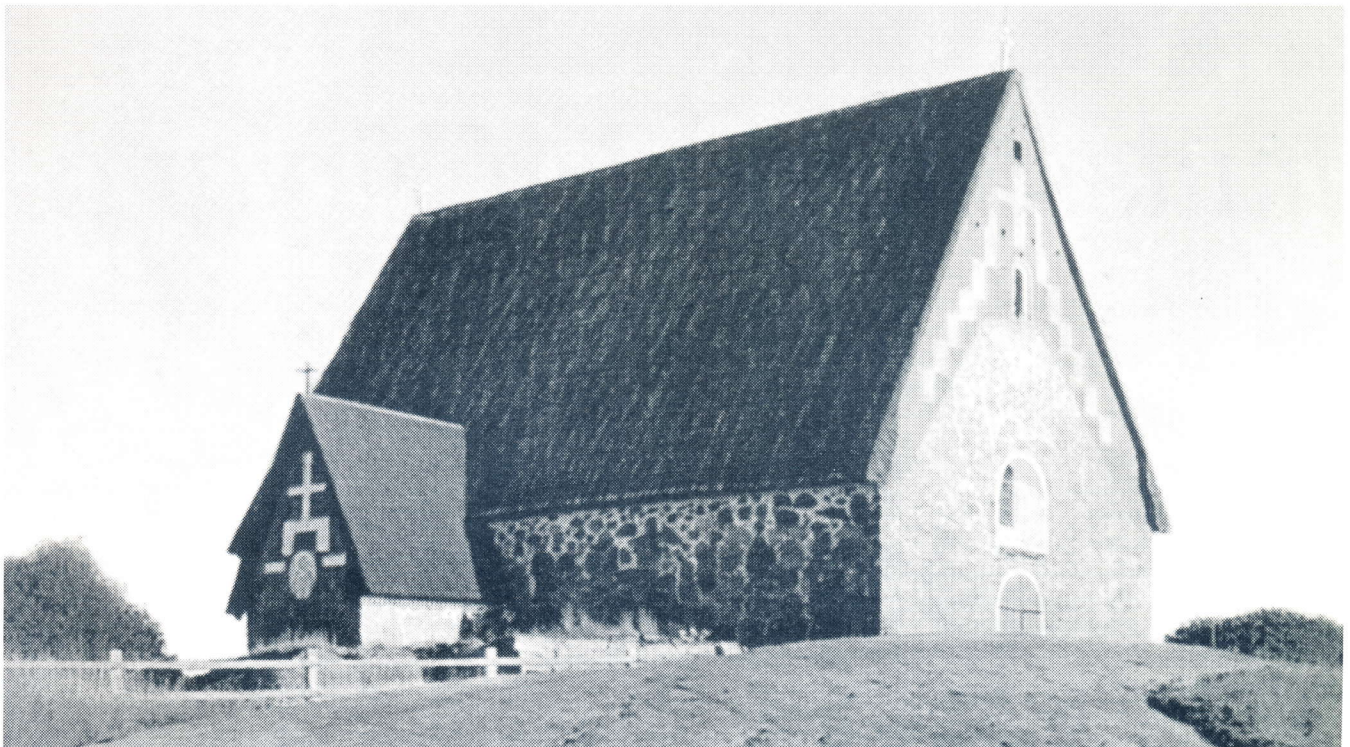
olleen sama henkilö (ks. Tampere, Tutkimuksia ja kuvauksia X, 1995). Suunnittelu- ja rakennusyönsä hän teki vuoden 1500 tienoilla tai hiukan sen jälkeen. Jonkinlainen suunnittelijayhteys näyttää olleen myös Kokemäen, Urjalan ja Vesilahden sakaristojen kanssa. Tämä näkyy mm. Karkun vanhemman sakariston (ns. Luukkaan kappelin) oviaukosta. Karkun nuorempi sakaristo puolestaan on mahdollisesti saman miehen suunnittelema kuin Akaan sakaristo ja Lempäälän kirkko 1500-luvun alussa. Huittisten, Messukylän ja Ulvilan kirkot vuoden 1500 tienoilta näyttävät puolestaan olevan erään toisen tuntemattomaksi jäävän mestarin keskeneräisiksi jääneitä luomuksia.

Par'aikaa käynnistyvän Tyrvään kirkon paanukaton uusimisen ja korjauksen yhteydessä on rakennuksesta tullut esiin uusia kiinnostavia piirteitä. Niinpä kirjoittaja mittauspiirustusten tekemisen yhteydessä keväällä 1995 löysi runkokuoneen eteläseinän keskimmäisen ja itäisimmän ikkunan yläosasta, puolikaaren muotoisesta ns. lunetista kalkkimaalausten katkelmia. Ainakin asehuoneen vieressä olevasta ikkunalunetista on tunnistettavissa keskiaikainen vihkimäristi. Museonjohtaja Pekka Koskisen saaman vihjeen perusteella löytyi komea vihkimäristi myös asehuoneen ullakolla holvin laesta, missä se, holvin tultua muuratuksi valmiiksi 1500-luvun alkupuolella, oli ilmeisesti sormin vedetty märän kalkkilaastin pin-

taan. Sakariston holvin laesta puolestaan löytyi erikoisempi kuvio, joka koostui kolmioista ja risteistä.

Keskiaikaisena kirkonmaisemana - lajinsa näyttävimpänä edustajana Suomessa - Tyrvään kirkko ehostui kesällä 1995, kun sen ympäristöstä seurakunnan ja museoviraston yhteistyönä raivattiin villiintymään pääseittä nuoria puita ja pensaita. Samana syksynä laskettiin kirjoittajan johdolla ja ohjeiden mukaan kirkkomaan pintaa. Sekä kirkkorakennus että kirkkomaan aitamuuri ja sen rakenteet hahmottuvat nyt aikaisempaa paremmin.

Yllä on vastattu kysymykseen Karkun ja Tyrvään kirkkojen samanaisuuden ja erilaisuudesta, mutta ei siihen, miksi ne ovat maantieteellisesti niin lähekkäin. Tähän tuskin koskaan löytyy yksiselitteistä vastausta. Suomen keskiajasta kuten muistakin aikakausista on löydettävissä säännönmukaisuuksia, mutta myös poikkeuksia ja seurakuntien yleisesti säännönmukaisessa verkossa Karkku ja Tyrvää ovat poikkeavia. On kuitenkin mahdollista, että ymmärrämme taustaa paremmin sen jälkeen, kun molemmista pitäjistä on tehty perusteellinen talusmaantieteellinen ja keskiaikaan ulottuva analyysi taloittain ja kylittäin. Tämä tehtävä kuuluu toivottavasti pikaisesti käynnistyvän vankkojen pitäjänhistorioiden kirjoittamisen piiriin.

Tyrvään vanha kirkko

Kuva Tyrvään seudun Museo

Taiteilija Jorma Gallén-Kallela (1898-1939).
Taustalla hänen maalaamansa Kevät-fresko v. 1938.
JGK loi uudelleen Porin Juselius mausoleumin 9
Suurfreskoa. Nämä teokset, jotka hänen isänsä
sinne vuosisadan alussa maalannut, olivat kosteuden
ja tulipalon kautta täydellisesti tuhoutuneet ja niiden
viimeisetkin rippeet oli hakattu 30-luvun alussa alas.

Esko Pietilä

Jorma Gallén-Kallela muistomerkkien luoja

Jorma Gallén-Kallela (1898–1939) oli taiteilija, jonka vain suppeat piirit tunsivat ja joka jäi luomistyössään suuren isänsä töiden ja voimakkaan persoonan varjoon. Hän sai varmaankin jo poikasena suurenmoisia vaikutuksia myöhempää elämäänsä ajatellen perheen tekemältä Afrikan matkalta. Vartuttuaan hän lähti merille kiertämään maapallon koululaiva Glenardilla. Matkalla hän teki piirustuksia, akvarelleja ja muotokuvia. Syttyneen ensimmäisen maailmansodan vuoksi hän jäi Buenos Airesiin ja opiskeli sikäläisessä kansallisessa taideakatemiassa. Palattuaan Suomeen hän joutui täällä 1918 tapahtumiin

Vöyrin kaartin mukana. Sodan päätyttyä hän jatkoi taideopintoja Kööpenhaminassa ja Pariisissa, jättäen sitten taiteen kokonaan joksikin aikaa. Myöhemmin hän ryhtyi sitten avustamaan isäänsä mm. Kansallismuseon freskojen maalaamisessa ja tekeillä olevan Suur-Kalevalan kuvittamisessa, lähinnä suomalaisten kirjainten suunnittelussa. Tätä varten hän matkusti Keski-Eurooppaan ja suoritti Wienissä vuonna 1929 Grapische Lehr- und Veruchanstaltin kurssin korkeimmalla arvosanalla.

1932 hän ryhtyi jälleen maalamaan edellisenä vuonna kuolleen isänsä luomia, tuhoutuneita Juseliuk-

sen mausoleumin freskoja Porissa ja siihen työhön kuluihin lähes hänen jäljellä oleva elinaikansa. Huomattavaa on, kuinka vähän hänellä oli aikaa ja mahdollisuuksia toteuttaa omaa ja itsenäistä luomistyötään. Hän oli tästä varmasti itsekkin tietoinen, kun hän kirjoitti 12. 12. 1935 sanoin:

*"Pohjolan talvi, kurja, kolea,
päivä on musta kuin yö,
helytyessä tunnelma ahdas,
otsaa puristaa rautainen vyö."*

Sanoihin sisältyy hänen elämänsä traagiikka.

Vähemmän tunnettua lienee hänen luomistyönsä isänsä ja isoisänsä koti-

pitäjässä Tyrväässä, jossa niitä on kuitenkin julkisesti nähtävissämme.

Tyrvään kirkkohautausmaalla on Gallénien perhehaudalla hänen muotoilemansa reliefi isoisästään, innokkaasta maanviljelijästä, puutarhahoitajasta ja virkamiehestä, Peter Wilhelm Gallénista. Jo ennestään ollut hautakivi on karkeasti pilstottu graniittimonoliitti, jossa olleen pyöreän marmorikilven tilalle on sijoitettu pronssinen muotokuvareliefi, joka on kuvattu puoliprofiilissa. Kiven taustapuolella on pronssilaatassa nimiluettelo, joka arvatenkin ennen oli mainitussa marmorikilvessä. Setänsä Walter Gallénin mukaan työ aloitettiin 1932.

Tämä lieneekin johtanut siihen, että hänelle annettiin tehtäväksi myös Tyrvään vanhalle kirkolle pystytettävän vainajien muistomerkin suunnittelutyö. Monista säilyneistä luonnoksista voidaan päätellä, että hän uhrasi tehtävään runsaasti työtä. Hanke aloitettiin 1934.

Muistomerkki on säännölliseksi hakattu nelikulmainen graniittipylväs, jonka kaikilla sivuilla on yksi kuvataulu. Kirkon puoleisella sivulla olevassa kirjoitustaulussa on teksti *Edesmenneitten muistolle* ja sen alapuolella laakerinlehdet, joiden välissä tiimalasi, katoavaisuuden vertauskuvana, sekä niiden kahden puolen vuosiluvut 1400–1855. Alapuolella on sanat *Fugit irreparabile tempus*. (Aika rientää palaamatta koskaan takaisin).

Vasemmalla sivulla on sovinnainen ristiä ja kirkkoa esittävä aihe. Takasivulla olevassa kuvassa on aiheena pääkallomeri elämänpuineen. Aihe on tuttu isältään Seitsemän veljeksien kuvituksen loppuvinjetinä. Hän oli luonnostellut aiheen alunperin niin, että hedelmiä kasvavan elämänpuun juuret työntyivät pääkallon silmänaukoista, mutta saattaa olla, että se koettiin siihen aikaan epäsovinnaiseksi. Oikealla sivulla olevassa Uhisavut-aiheessa nähdään kolme hautakumpua vierekkäin, joista uhisavut nousevat kohti taivasta. Patsaan juuressa on vielä teksti *Minä tulen, jotta heillä olisi elämä*.

Taiteilija oli myös hyväksymässä Jalmari Karhulan vuonna 1935 suunnitteleman Akseli Gallén-Kallelan muistolaatan Jaatsin metsikköön.

Vihollisen luoti lopetti parhaassa luomisvireessä olleen taiteilijan elämän Karjalan Kannaksella, Uudellakirkolla, talvisodan ensimmäisenä päivänä. Hänen tunnetuimmaksi ja suurimmaksi elämäntyökseen jäivätkin nuo Juseliuksen freskot. □

Juseliuksen mausoleumi, Pori.

Kasööri Peter Wilhelm Gallénin hautakivi.

Kuvat Tyrvään seudun Museo

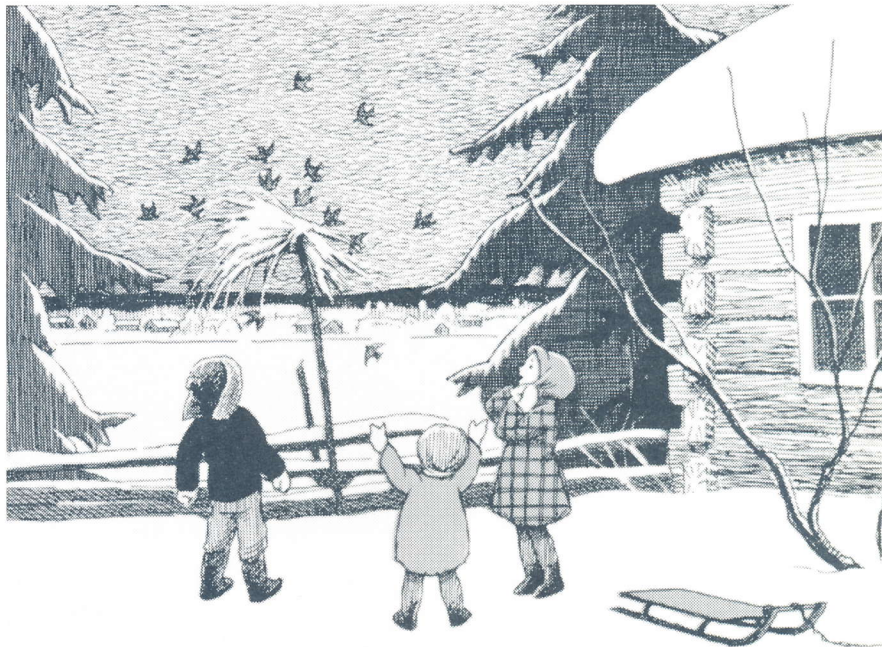
*On ehtoo hämäräinen,
ja saunat sauhuaa.
Ruislintu yksinäinen
vain jossain narahtaa.*

*On luona tuvan seinän
unikko punainen,
ja jostain tuoksu heinän
ui yli peltojen.*

*Soi kaukaa kosken humu
kautt' illan hiljaisen.
Suoniityn ylle sumu
jo kohoo valkoinen.*

*Ruislintu yksinäinen
taas jossain narahtaa...
On ehtoo hämäräinen
ja saunat sauhuaa.*

Kaarlo Sarkia:

Sarkian maisemien huippukohtia

*Kiikan valtakunnallisesti
merkittävät kulttuurihistorialliset
ympäristöt*

Erkki Aaltonen

Näin säkein näkee Kaarlo Sarkia lapsuutensa maiseman Kiikassa.

Meille monille runo on tutumpi ja kotoisampi kuin Maamme laulu tai mikään maakuntalaulu. Se on luonnollista, koska säkeiden takaa on entisen Tyrvään ja Kiikan maisema hyvin tunnistettavissa. Kiintopisteenä on tässä runossa Sarkian kotimökki. Noita harmaita mökkejä oli seudulla tuohon aikaan hyvin runsaasti. Kulumutilassa, Sarkia museon ympäristössä, niitä on vieläkin runsaasti. Tosin nyt huolellisesti ehostetun lautatankin alla. Kuvan avulla näitä mökkejä on mainiosti esittänyt toinen paikkakuntalainen, Rudolf Koivu.

Mitenkä suunnittelija näkee saman maiseman?

Ottakaamme aluksi oppaaksemme pääkaupunkilainen kansallismaisemien tutkija: ”Tämän selvityksen I) puitteissa voidaan valtakunnallisesti arvokkaaksi katsoa piirtyvän suomalaista kulttuurikehitystä, sen monipuolisuutta ja luonteenomaisia piirteitä ilmentävän rakennusperinnön ja kulttuurimaiseman, joka on historiallisesti todistusvoimainen, esteettisesti sopusuhtainen tai ympäris-

tökuvaltaan rikas ja tasapainoinen. Mitä useampia perusteita ja kriteereitä kohteen on katsottu täyttävän, sitä vakuuttavammin se on saanut valtakunnallista merkitystä.

Valtaosa kohteista on laajoja kulttuurimaisemia sekä kyliä ja kaupunginosia. Pinta-alaltaan laajimman kohderyhmän muodostavat laajat maisemakokonaisuudet, joita ovat erityisesti jokilaaksojen kulttuurimaisemat sekä eräät merelliset maisemat.

Kirkonkylät on se suomalainen miljöötyyppi, joka on ehkä ankarimmin kokenut sotien jälkeisen rakennemuutoksen. Ehjiä, perinteisiä kirkonkylä ei maassamme ole muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta säilynyt. Selvitykseen valikoidut kirkonkylät ovat usein vain kirkon ympäristössä säilyneitä osia vanhasta kirkonkylästä.

Eheät kylämaisemat ovat olleet olennainen osa suomalaista kulttuurimaisemaa. Uusjako on hajottanut vanhojen kylien asutuksen lähes kaikkialla. Uudisrakentaminen on rikkonut perinteistä kylänäkymää eikä täysin säilyneitä, tiiviitä kyliä ole maassamme enää kovinkaan monta.”

Helsinkiläisten teksti on Sarkiaan

rinnastettuna melko kapulakielistä. Sitä ja todellisuutta vertaamalla havaitaan kuitenkin, että Sarkian maisema kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristöihin. On itsestään selvää, että Sarkian kuvaama maisema on ehdolla, kun maan merkittävimpiä kulttuurimaisemia haetaan. Sarkia on muiden ansioidensa ohella maamme tunnetuin kulttuurimaisemarunoilija. Se, että Kiikan maisemat ovat valtakunnalliseen luetteloon päässeet, edellyttää kuitenkin enemmän. Mainitsen tässä kaksi näkökohtaa.

Maiseman tulee olla säilynyt sopusuhtaisena ja tasapainoisena. Sarkian maisemassa on tältä kannalta hyviä ja vähemmän hyviä osia. Maisema on sitä, mitä me kaikki yhdessä tonteillamme, pelloillamme ja metsissämme olemme saaneet aikaan. Kun ulkopuolinen arvioitsija on kotipiirimme edelleen kulttuurimaisemaksi kelpuuttanut, voimme olla keskimäärin ottaen tyytyväisiä. Pahimmat vaarat ympäristölle syntyvät kuitenkin silloin, kun suurin konein ja rahoin rakennetaan. Asialla on useimmiten kunta, valtio tai jokin yhtiö. Töissään niillä on myöskin suuri vastuu ympä-

ristöarvojen säilymisestä. Lähivuosi-
na tulemme näkemään, miten keskel-
lä Sarkian maisemaa toimiva Outo-
kumpu Oy vastuunsa kantaa.

Sarkian maisemat ovat osa laajem-
paa maisemakokonaisuutta. Se kattaa
Vammalan seudulla koko järviketjun
Karkusta Liekovedelle, koskijakson
Kaukolasta Äetsänkoskeen ja jatkuu
sitten laajana peltotasankona kohti
merta. Kauempina yläjuoksulla samaan
asutushistorialliseen yhteyteen
kuuluvat Sillanpään maisemat Hä-
meenkyrössä, Laukon ja Vesilahden
maisemat sekä Rapolan muinaislin-
nan ympäristö Valkeakoskella. Vam-
malan seudulla tämän maisemakoko-
naisuuden huippukohta on Tyrvään ja
Sastamalan vanhan kirkon tienoilla.

Sarkian maisemilla on myöskin
oma ytimensä, keskeinen sisältönsä
tai selkärankansa. Sen toisessa päässä
on kotimökki, kotisauna, pihanpiiri
sekä ympäröivät pellot ja niityt. Hy-
vin tärkeä osa on myöskin joella kos-
kineen ja maantiellä, joka tänäkin
päivänä mutkittelee aivan samoin
kuin Sarkian poikavuosina. Tie ja joki
johdattivat tulevan runoilijan en-
simmäisiä kertoja lapsuusmajan ul-
kopuolelle:

*Näen ikkunasta
maantien mutkikkaan,
joka muinoin lasta
houkutti mukanaan.*

(runosta Lapsuusmaja)

Sarkian koulutie kulki vanhaa Tur-
kuun johtavaa maantietä joen yli Kii-
kan kirkolla olevalle kansakoululle.
Koulutie on näkyvässä osassa ainakin
yhdessä runossa. Maiseman selkärän-
gan toisessa päässä ovatkin juuri kou-
lu ja kirkonkylä. Kirkonkylä on var-
maan ollut ensimmäisenä etappina
Sarkian matkalla 'toisiin kyliin'.

Työnteko kuuluu olennaisena osana
Sarkian ympäristöön. Työtä tehdään
pelloilla, riihissä ja puimaloissa. Mie-
lestäni hänen kaikkein kauneimmat
muistonsa liittyvät kuitenkin kotoi-
seen kehräämiseen ja kutomiseen. Se
ei ole ihme, sillä varhain kuolleen äi-
din sijainen, 'mummo', oli ammatil-
taan kutoja. Työtä tehtiin kotona ja
kaiken aikaa. Erikoinen sattuma – vai
onko se sattuma – on siinä, että eräs
toinenkin kutoja sai alkuoppinsa ai-
van Sarkian naapurissa, viereisen
Soinilan kylän kutomakoulussa.
Myöhemmin hän perusti oman kuto-
makoulunsa lähelle Sarkian koulua
Kiikan kirkolle. Tästä vähäisestä
alusta sitten kehittyi Sarkian elinajan
suurin työnantaja Kiikassa, Hilma ja
Herman Aaltosen mattokutomo. Sa-

takuntalaisosakunnan tutkielmassa
arvioidaan työpaikkoja kotityönteki-
jät mukaan lukien olleen viitisensaa-
taa. Kutomon tuotteet läpäisivät tuon
ajan kaikkein ankarimman seulan. Ne
kelpuutettiin juuri itsenäistyneen
kansakunnan symbolin, eduskuntata-
lon taidetekstiileihin. Hyvin säilynei-
tä kutomon rakennuksia ja Ullvénin
rukkiverstasta voidaankin pitää juuri
sen työn synnyttäminä monumenttei-
na, jota Sarkia runoissaan lämpimim-
min kuvaa. Näin ne kuuluvat olennai-
sena osana Sarkian ajan ympäristöön
ja maisemaan.

Usein Sarkialla on tekstissään
myöskin jotakin kaukaista ja saavut-
tamatonta. Tällainen on varmasti ol-
lut koulutien varteen sijoittuva her-
raskartano puistoineen. Hyvin kaunis
puisto oli myös viereisellä rautatie-
asemalla, josta kartanon vieraat vau-
nuilla noudettiin. Asema oli julkinen
paikka, jossa hienojen ihmisten liik-
kumista voi etäämmältä seurata. Mut-
ta Ruotsilan kartano oli tavallisille ih-
misille saavuttamaton paikka.

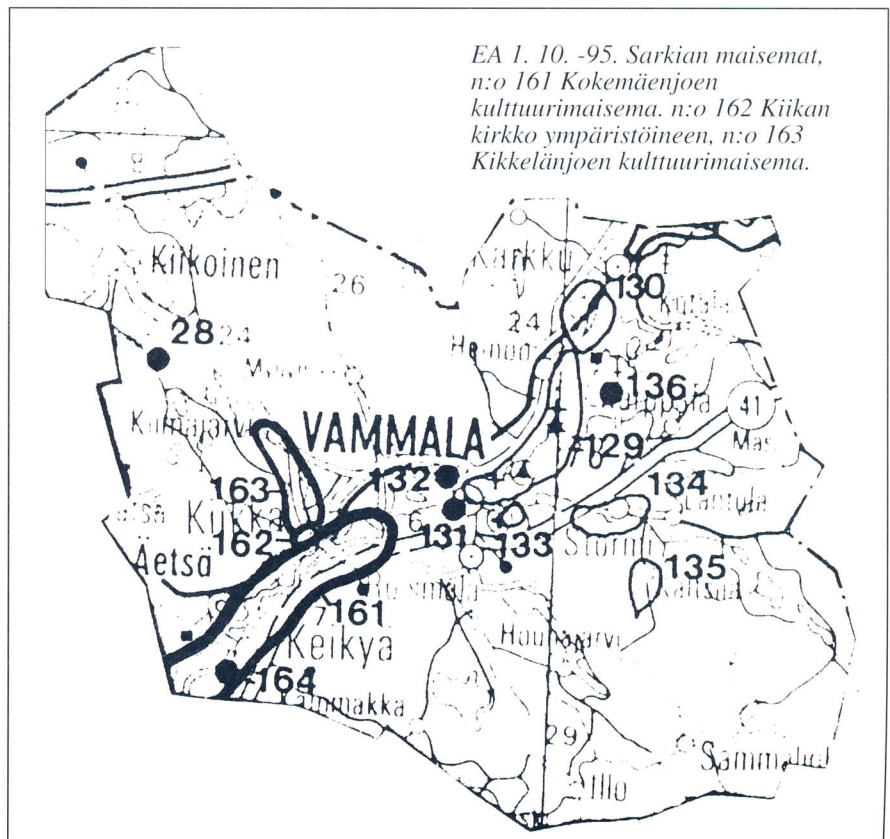
Koko maan kulttuurin kannalta on
onni, että omassa lajissaan suurim-
piin saavutuksiin ylittäneen kirjaili-
jamme maisemat ja tärkeät rakennuk-
set ovat vielä tallella. Kuten museovi-
raston julkaisussa todetaan, kirkon-
kylä ja tiiviinä säilyneitä sivukylä ei
maassamme ole kovinkaan monta. Ih-
meellistä on, että näitä viimeksimai-
nittujakin voidaan Sarkian maisemia

reunastavina mainita kokonaista kol-
me kappaletta. Kiimajärven kylä,
Haapaniemen kylä ja Vehkakorven
kylä ovat kaikki Sarkian maisemien
pohjoislaidoilla ja edelleen tiiviitä
ryhmäkylä. Haapaniemen kylästä on
saatu talteen myöskin yksi Kiikan ku-
tojen taidonnäyte, nimittäin Kiikan
kansallispuku.

Loppuun liitän lukijan nähtäväksi
museoviraston ja ympäristöministe-
riön aluekuvauksen kolmesta maise-
ma-alueesta: Kokemäenjoen kulttuu-
rimaisema (julkaisussa n:o 161), Kii-
kan kirkko ympäristöineen (n:o 162)
ja Kikkälänjoen kulttuurimaisema
(n:o 163). Täällä, missä järvet ovat jo
loppuneet mutta jokitasanko ei vielä
alkanut, olisi parempi käyttää yhteis-
tä nimeä: Sarkian maisemat.
Maisemien olennaiset piirteet löyty-
vät kaikki Sarkian tuotannosta.

Aluekuvauksissa on paikoin kerrot-
tu rakennuksista, jotka ilmentävät
alueen kulttuurihistoriallista luonnet-
ta. Yksittäisten rakennusten mainitse-
matta jättäminen ei kuitenkaan välttä-
mättä merkitse niiden vähäisempää
arvoa. Mm. edullisia raha-avustuksia
tärkeisiin korjauksiin kuten kattoihin
voi saada jokaiseen aikakauttaan
edustavaan rakennukseen maisema-
alueella, tietenkin määrärahojen sallim-
issa puitteissa.

Omasta mielestäni täällä Sarkian
maisemissa ja käsityöpitäjässä olisi
maininnan aluekuvauksiin ansainnut

Rudolf Koivu teoksessa *Anni Swanin sadut*, osa C Antero Manninen 1969.

muutama esimerkki säilyneistä Kulmuntilan, Haapaniemen, Kiimajärven tai Teukkulan mökeistä. Sellaisissa syntyivät ja lapsuusvuotensa elivät sarkiat, hilma-aaltoset, hermanniaaltoset, vilhoniemet, kallemäkiset, ristotainiot, pekkavuoret, untokorpelat ja maurikunnakset. Elämä oli aineellisesti hyvin puutteellista, mutta henkisesti niin rikasta, että monet ovat omalla alallaan yltäneet huomattaviin saavutuksiin. Rohkaiskoon se nuoria uusiin ponnistuksiin ja meitä varttuneita kannustukseen ja työn tuloksien vaalimiseen.

Kirjallisuutta:1) Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16, H:ki 1993.

Äetsä

161 Kokemäenjoen kulttuurimaisema

Kokemäenjoen laaja kulttuurimaisema alkaa Vammalan puolelta ja jatkuu edelleen Keikyälle ja Huittisiin. Joen rantaviljelykset ovat laajimmillaan Ruotsilan, Kulmuntilan ja Ritilan kylien kohdalla. Kirkonkylän

kohdalla maisema on rikkonaisempaa avautuen jälleen Ulvin kylän viljelyksinä. Alueen pitkistä asutushistoriasista kertovat joen rannalta löydetty kivi- ja rautakautiset asuinpaikat ja rautakautiset kalmistot.

– Kokemäenjoen rannalla sijaitseva Ruotsilan kartanoalue muodostaa keskeisen tekijän Kokemäenjoen maisemakuvassa. Kartanon kaksikerroksinen, klassistinen päärakennus on vuodelta 1925 (B. Federley). Talousrakennukset ovat osaksi päärakennusta vanhempia. Rakennusten ympärillä on edustava puisto.

– Ritilan vanha rustholli on nykyisin kahtena eri tilana, joilla on omat rakennukset. Villenpuolen päärakennus on ilmeisesti 1800-luvun alkupuolelta, myöhemmin sitä on lisärakennettu.

Samoilta ajoilta on Kallenpuolen päärakennus, jonka ullakonikkunat ovat lunetinmuotoiset. Lisäksi rakennusryhmään kuuluu vanha luhti sekä vilja-aitta 1800-luvulta.

– Kulmuntilan kylässä sijaitsee Kaarlo Sarkian vaatimaton lapsuudenkoti, joka on museona. Kulmuntilan kylätien varrella sijaitseva Laurilan vanha hirsipintainen asuinrakennus on korotettu hirteen veistetyin vuosiluvun mukaan 1811. Rakennus on paritupatyyppiä ja sen eteläpäässä on vanha katettu solarakennelma.

– Yli-Talan tila sijaitsee luonnonkauniilla paikalla Kokemäenjoen rannalla Talankosken kohdalla. Päärakennus on rakennettu 1870-luvulla.

– Äetsän punatiilinen voimalaitos on valmistunut 1923 (S. Frosterus, B. Gripenberg). Rationalistisella voimalarakennuksella on merkittävä asema jokimaisemassa.

162 Kiikan kirkko ympäristöineen

Kiikan kirkko rakennettiin Matti Åkergrenin johdolla 1806–07 (1800, YIV). Alkuaan tätä puista ristikkirkkoa kattoi aumattu paanukatto ja ristikeskiöstä kohosi kahdeksankulmainen, lanterniinia kannattava tornialusta. Kirkko korjattiin 1884 (C.J. von Heideken), jolloin se sai uusgoottilaisen länsitornin, ristisakarit tehtiin satulakattoisiksi, ristikeskiön tornialustaa laskettiin ja vanha tapuli purettiin. Tapulin alaosa tehtiin ruumishuone hautausmaalle. Kirkko korjattiin 1934–52 (B. Strömmer), jolloin keskitorni purettiin, länsitorninia korotettiin ja sisustus uusittiin. Kirkon ympärillä on vanha hautausmaa, jonka vieressä sijaitseva hirsinen lainamakasiini on vuodelta 1858. Kirkon ohi vievän tien varrella on säilynyt vanhoja asuinrakennuksia, jotka muodostavat vaihtelevan kokonaisuuden.

163 Kikkelänjoen kulttuurimaisema

Kirkonkylän vieritse virtaavan Kikkelänjoen molemmin puolin laskeutuvat viljelykset matalasti polveille rantaan. Viljelymaisema jatkuu pohjoiseen välillä kaventuen ja aukeaa Kiimajärven kohdalla rantaniityiksi. Perinteistä rakennuskantaa on Kirkonkylän lisäksi Jonsan, Eskon, Kartanon, Haukkalan, Yli-Pietilän sekä Kiimajärven Ala-Perttulan tiloilla.

– Jonsan rakennusryhmä edustaa perinteistä seudulle ominaista rakennustapaa. Uusrenessanssivuorattu päärakennus on 1870-luvulta, pitkä väentupa saattaa olla vanhempi. Rakennusten ympärillä on vanha puustoa.

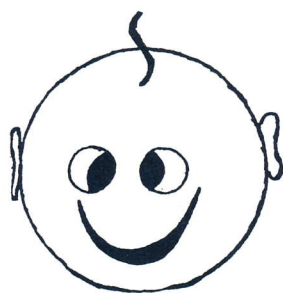
– Eskon tasapainoinen rakennusryhmä on edustava näyte 1800-luvun talonpoikaistalosta. Asuinpihan ympärillä sijaitsevat kaksi asuinrakennusta ja aittarivi, tämän takana karjapiha ja karjasuojat. Lisäksi tilalla on säilynyt kaksi vanhaa vilja-aittaa. □

Onneksi on Muistola

Muistolan koulu täytti sata vuotta. Vilpitön onnentoivotus opinahjolle. Olen itsekin saanut kunnian käydä Muistolassa koulutieni alun. Sadan vuoden aikana on moni vammalalainen-tyrvääläinen evästetty Muistolasta varmasti hyvin eväin maailmalle. Kouluaikana tuskin kukaan osasi vielä annettujen eväiden arvoa ajatella, kunhan käytiin koulua. Ja näin jälkeinpäin tuota aikaa ajatellessa tulee mieleen tyttöjen ja poikien ero. Meillä pojankölveillä kun oli aina silloin tällöin, noin vaan ajankuluksi, pikkukolttoset mielessä. Tässä suhteessa Muistola ei eroa muista maamme kouluista. Harmitonta, poikain mielestä harmitonta hauskaa syntyi luonnostaan. Ellei spontaania lystiä verisonut, niin sitten keksittiin.

Lystinpidon seurauksena oli yleensä jälkkäri. Istuimmepa kerran koko luokka viikon jokaisena päivänä arestissa. Juusohan sen tuomion luokallemmen langetti.

Oikeastaan kaikki alkoi nelimaalista. Juuso pisti meidät, kun koulu syksyllä alkoi, ulos pelaamaan. Pelattiin tunti, pelattiin toinen. Kolmannella tunnilla ilmeisesti peliväsymys ja asian yksitoikkoisuus sai jonkun neopatin päähän oivan aatteen: kun lyö

Tisteli

pallon Massisen Annan kasvimaalle, niin voi ottaa mukaansa porkkanan, jonka voi pestä koulukeittolan ulkoraanassa ja syödä mutustella pois. Likat ensin aristelivat, mutta neljänneksi nelimaalitunnilla hekin jo heittivät pallon suoraan kasvimaalle.

Voi sitä peli-iloa! Iloa ei kyllä varmaan ollut Massisen Annan kasvoilla, kun hän oli kattila kädessään tuijottanut kasvimaallensa. Ei porkkanan porkkanaa, ei herneen hernettä, ei nauriin naurista, vain tyhjän musta pelto!

Kerrottakoon tässä vielä toinen muistelmus Muistolan kouluajoilta. Tuolloin oli tapana kerätä yhdessä puolukoita koulukeittolaan.

Kauniina syyspäivänä tehtiin astioinemme poimintaretki – jokaisen piti kerätä tietty litramäärä. Kun sai tinkinsä täyteen, niin näyttö keittäjille ja marjat voi kaataa isoon saaviin. Likkojen sormet kävivät sukkelasti puolukkamättäissä, vaan meidän pojannassikoitten mielestä käpysota oli kertakaikkiaan mielenkiintoisempaa.

Poiminta-aika hupeni ja oli meidän poikastenkin aika ryhtyä puolukaurakkaan. Mutta kun laitto astian pohjalle hyvällisesti sammalta ja siististi puolukoita päälle, niin pääsi vähemmällä keruulla eikä käpysodasta ollut haittaa päivän teemalle. Tosin osa joutui käryn jälkeen poimimaan tuplamäärän ylimääräisellä ajalla. Taisto luuli, että sentin kerros puolukoita riittää peittämään parinkymmenen sentin sammaleet. Likat olivat jo tuossa iässä mukavia ja ymmärtäväisiä, he nimittäin keräsivät käpysotalaisten marjamäärästä suuren osan.

Edelläolevat muistelot osoittavat kiistattomasti, että yhteishenki oli Muistolassa vahva. Ei siis ole mikään ihme, että Muistolan koulun käyneet ovat tulleet hyvin toimeen yhteiskunnassa. Vielä kerran: onneksi olkoon Muistola!

Joulu alkaa vartiossa

Jaakko
Lampimäki

Jouluaaton kunniavartio Tyrvään kirkon sankarihaudalla hiljentää juhlaan omalla erikoisuudellaan. Aattokirkkoon saapuvalla se kertoo sukupolven takaisesta yhteispuunnituksesta – itsenäisyyden säilyttämisestä – tiestä joulun lapsen tulla kaikkiin suomalaisiin koteihin.

Sotien jälkeisen historian ajan tätä perinnettä ovat vaalineet yhteisesti Asevarikko 3:n ammattisotilaat, sotaveteraanit, reservin aliupseerit ja reserviupseerit.

Kunniavartion avaa ennen kirkonmenoja juhlamantteleihin sonnustautunut ja miekoin varustautunut Asevarikko 3:n nelimiehin vartioryhmä. Puolen tunnin kuluttua vartion vapauttavat lumipukuihin vaatetetut veteraanit korostaen Talvisodan merkitystä Suomen historiassa. Tulevaisuudessa veteraanien väistyessä tämä vartiovuoro tuli-

si säilyttää erityisenä Talvisodan muiston vartiovuorona vaatetustapa huomioiden.

Veteraanivuoron vapauttaa yhdistetty reserviupseerien ja -aliupseerien nelimiehin kiertovartio, joka jatkuu aina iltaseitsemään saakka. Varusteena ovat puolustusvoimien käyttämät miehistön juhlamanttelit asianmukaisine arvomerkkeineen, karvahatut ja sään mukaiset jalkineet. Upseerit kantavat lisäksi paraatimiekköjä.

Vartiossa seisossa jouluun hiljentymisen on aina yhtä aitoa ja ainutkertaista. Tervapadat räiskyvät. Ihmiset tuovat kynttilöitä omaistensa haudoille jatkuvana virtana. Useat pysähtyvät, paljastavat päänsä ja kunnioittavat hetken hiljaisuudella vartiota ja kumpujen alla lepäävien arvokkainta muistoa. Joulurauha täyttää tienoon. On joulu.

Maiju Vuorenoja

Tältä näyttää Harsun pihapiiri tänä päivänä.

Linjaalirattaat ja tervavoide

*Satakunnassa sijaitsevan
Tyrvään kihlakunnan Karkun pitäjän
Palvialan kylän Harsun kestikievari ja kyytiläisiä
(Lyhennelmä Suomen historian proseminariesitelmästä)*

Matkustaminen ja siihen liittyvä majoitus ovat ihmisten keskinäisen kanssakäymisen tärkeitä edellytyksiä. Kestikievari- ja kyytilaitos antoi vuosisatoja puitteet matkustamiselle, muutti muotoaan ja pyristeli vastaan aina vuoteen 1956 asti, jolloin kyytilakimme kumottiin.

Karkun kestikievari

1550-luvulla mainitsee Jaakko Teitti majapaikkaluettelossa Törwebyn eli Tyrväänkylän jälkeen Karckw eli Karkku-nimen. Lammentaan kievvari Karkussa oli sijainnut Karvan talossa 1820-luvulta lähtien, mutta Porin radan valmistuttua vuonna 1895 se siirtyi lähelle Karkun rautatieasemaa. Nimikin muuttui Palvialan kievariksi. Tämän lisäksi Karkussa toimi myös reserviasema Koivun kylässä.

Karkun kievarinpitäjiä vuosina 1885–1931:

1885 - 1895 talollinen Vilhelm Karva, Lammentaan kievvari

1896 - 1900 kirkkoväärtti Juho Solenius-Wähäharsu, Palvialan kievvari

1901 - 1910 virkatalon vuokraa-

ja Fabian Seikku, Palvialan kievvari 1911 - 1931 talollinen Juho Saaristo-Harsu, Palvialan kievvari

Harsun tilan sijainti rautatien ja aseman läheisyydessä oli etu. Kun kievarin paikkaa etsittiin oli Juho Soleniuksen tekemä tarjous edullisin ja näin kievvari siirtyi viisivuotiskaudeksi 1896 - 1900 Harsulle. Seuraavan urakkatarjouksen voitti Harsun lähinaapuri, virkatalon vuokraaja Fabian Seikku. Seikun virkatalossa kievvari toimikin seuraavat kaksi viisivuotiskautta v. 1901 - 1910. Seikku oli näet valittanut, että Harsulla kestikievarivieraat ja kahleitaan kilisyttelevät vangit joutuivat nukkumaan samassa huoneessa.

Harsulla ei eletty toimetonna vaan 1902 rakennettiin uusi päärakennus tontilla olleista vanhoista rakennuksista. Vuonna 1904 rakennettiin uusi kivinavetta ja Iso-Harsun tontille huvilarakennus. Vaikka kestikievari oli siirtynyt naapuriin, pidettiin Harsulla kesävieraita ja täysihoitolaisia. Näin hankittiin ammattitaitoa, kokemusta ja lisätuloja. Vuonna 1911 tuli Harsusta urakkatarjousten perusteella jälleen kestikievari ja kievarina se sai ol-

la isännän, Juho Saariston kuolemaan eli vuoteen 1931 asti.

Varsinaisena kestikievaritalona oli Harsun päärakennus. Siinä oli vieraille osoitettuna määräkseen mukaan kolme huonetta. Lisävuoteita saatiin tarvittaessa pukkisängyistä. Majoitushuoneessa oli kaksi päästävedettävää sänkyä, piironki ja komuutti peseytymistä varten sekä soittokello. Talon keittiössä oli sähköllä toimiva näyttötaulu, josta talon emäntä, Matilda Saaristo näki, mistä huoneesta soitettiin.

Eteisessä oli kirjoituspöytä kestikievarin päiväkirjoineen. Tähän tuli kaikkien matkustavaisten merkitä nimensä, ammattinsa, matkustuspäivä, tarvitsemiensa hevosten määrä sekä mistä tulee ja minne menee. Huomautuksillekin oli oma sarakkeensa.

Kestikievari palvelee

Turun Lääninkanslian 1920 toimitaman kestikievaripäiväkirjan kansilehden mukaan Turun ja Porin läänissä Tyrvään kihlakunnan Karkun pitäjän Palvialan kylän kestikievarissa oli saatavana seuraavia palveluja:

"Tästä kyytilaitoksesta, joka on laadultaan kestiekivari, on saatavana: matkustajien käytettäväksi annettuja huoneita kolme, tarkoitusta varten pidettävällä kolmella hevosella kolme varsinaista kyytiä sekä sitäpaitsi kolme ylimääräistä kyytiä vuorokaudessa; majaa ja muita tarpeita vierashuoneessa julkipannun taksan mukaan, ja on kyytiraha, allamainittuihin kyytilaitoksiin:

Hevoskyydillä		km	päivämaksu	yö- ja pyhäkyyti
Mouhijärvi,	Hyynilä	16,5	16,50	24,75
	Häijää	9,5	9,50	14,25
Karkku,	Koivu	12,5	12,50	18,75
Pirkkala,	Siuro	19,0	19	28,50

Hevoskyytimaksu on yksi marka kilometriltä päiväkyydillä sekä yksi marka viisikymmentä penniä yö- ja pyhäkyydeillä. Odotusmaksu on jokaiselta täydeltä puolelta tunnilta 1mk 50 penniä. Varsinainen kyyti on matkustajalle annettava viipymättä, ylimääräinen kyyti kahden tunnin kuluessa tilaamisesta".

Ruoka, juomat, majoitus, tervavoiteet, heinät, kaurat ym tarpeelliset tarjottavat hinnoiteltiin kuntakokouksen taksan mukaan, joka vahvistettiin kolmen vuoden välein.

Palvialan kestiekivari päiväkirjan mukaan 1.1.-25.11.1920 oli kyytejä kaikkiaan 577 ja kyytiläisissä varmuudella oli 93 naista. Matkustajia merkitsi yleensä omakätisesti tietonsa päiväkirjaan. Usein on mainittu pelkkä sukunimi tai etunimen kirjain.

Rautatie ja junaliikenne tarvitsivat täydentäjäkseen paikallista kievarkyytiä. Karkun pitäjän Palvialan kievari oli tärkeä linkki Mouhijärven, Lavian ja Suodenniemen suuntaan. Matkustajat pääsivät mutkattomasti perille. Kievarikyyti valmisteli luontevasti sijaa nykyajan taksikyydille. Melko hämmästyttävää oli Tampereen lisäksi Helsinkiin, Turkuun ja Poriin matkustavien suuri määrä. Mutta ehkä se kielii vireästä ja kulttuurisesta ympäristöstä Karkun seudulla, ja sitä tukee myös matkajien ammattien moninaisuus ja koulutus.

Kuka kyydissä kulkee ?

Palvialan kestiekivarin rattaissa istui kyydittäjänä 45 kertaa tuomari. Lisäksi listalta löytyy liikemiehiä, pappeja, maanviljelijöitä, opettajia ja lääkäreitä. Yksittäisistä ammasteista mainittakoon laulaja, kivenhakkaaja, valokuvaaja ja sukeltaja. Menevin oli Rumelin huvilassa Kosken kylässä asuva tuomari Ivar Aleksander Kyander, jolla päiväkirjan mukaan oli 27 kyytiä. Kyander oli kievari-

kyödin suurkuluttaja ja sai matkustaa luotolla ja maksaa laskun mukaan sekä omat että vieraitensa kyydit ja yöpymiset. Juho Saariston maatalouskalenterissa vuodelta 1920 on tarkkaan kirjattuna tuomari Kyanderin kyydit. Sieltä löytyy myös merkintä maaliskuun 3. päivältä. "Sopulla en-

simmäinen kyyti, Tuomari Kyander Rumeliin. Oli 1 vuoden 7 kuukauden ja 17 päivän vanha."

Tuomareitten lukumäärä selittyy osaksi sillä, että Koljaan isot käräjät pidettiin Ketunkylässä. Sinne tuli tuomareita esillä olevien juttujen takia. Kruununnimismies Otto Wahlroosin toimipaikka oli Mouhijärvellä ja Karkun nimismies Verner Wegelius asui Suoniemen Kauniaisissa. Kruununvouti J.A.Kalske matkusti neljä kertaa Mouhijärvelle, mm. 21.4.1920. Samana päivänä ja samalle paikkakunnalle oli kievarkyydin omakätisesti merkinnyt Väinö Tanner.

Kauniaisten kartanon omistaja Lennart Rosenlew käytti kolme kertaa kievarkyytiä kohteena Ketunkylän Koljas. Isännöitsijä Reinius rouvineen astui kievarkyytiin 11 kertaa. Hän asui Mainiemen huvilassa Mäkipään kylässä. Tullun tilan entinen omistaja maanviljelijä Eskil Gyllen-

berg, Balderstorpin huvilassa Aluskylässä asustava "Ruotsin alamainen", kyyditytti itseään 9 kertaa. Hän muutti vaimonsa Augusta Emilian kanssa vuonna 1926 Helsinkiin.

Kievarikyydin tarvitsijoiden joukossa oli mm. Tampereen piirin ammattientarkastaja E.N. Kaunisto, joka matkusti Hyynilään Mouhijärvelle. Piirilääkäri Otto Meurman käytti yleensä omaa hevosta, mutta kerran hän on kyydityttänyt itsensä kotoaan Ketunkylän Sorjalta Mouhijärven Uotsolaan. Myös Akseli Gallen-Kallelan äiti Matilda käytti seurueineen kievarin palveluita. Hän asui viimeiset elinvuotensa Karkussa. Kaukaisimmat kulkijat tulivat "Ameriikasta" ja menivät Laviaan, W.Koski 16.2. ja Amerikan kansalainen Viljanen 30.7.1920.

Kestiekivarin pitäjä talollinen Juho Saaristo oli tarkka tilinpitäjä. Hän on vuoden 1920 Maatalouskalenteriinsa merkinnyt huolellisesti tulot ja menot. Merkinnät "kyyteistä" osoittavat niiden olevan selvästi suurin tulolähde. Menopuolelta löytyy palkanmaksua, tarvikkehankintoja, kyytikaluston kunnostusta ja ihan tavallisia talonpidon kuluja. Maatalouskalenterikirjanpidon mukaan Juho Saaristo on vuoden 1920 aikana saanut kyyteistä yhteensä 7885 markkaa.

Kestiekivarin päiväkirjan merkintöjen taakse kätkeytyvät odottamattomat näkymät menneisyyteen, ihmisen ja hänen elämänsä vastoinkäymisineen ja iloiheen. 1920-luvun kyytivieras ajeli linjaalirattaissa murren kynnykselle, vielä kiinni perinteessä, mutta ovi avoinna mullistavan kehityksen maailmaan. □

Harsun pihapiiri v. 1920.

Kataran isäntä- ja työväkeä rukiin leikkuupäivänä. Veljekset Hannes ja Kalle Koivu ylärivissä toinen ja kolmas vasemmalta.

Veikko Koivu

Torpasta taloon

Pian päättymässä olevan vuosisadan alussa maassamme oli monia riskiriitoja. Yksi vaikea asia oli ns. torppari- eli maanvuokratyö: maanomaisuuden luovuttaminen toisen käytettäväksi maanviljelykseen tai muuhun tarkoitukseen sovittua, rahana, luonnontuotteina tai työnä suoritettavaa korvausta vastaan. Tähän käytäntöön liittyvät epäselvyydet ja koettu epäoikeudenmukaisuus olivat eräänä syynä maamme ajautuessa vapaussotaan.

Olojen rauhoittumisen ja kansamme eheytyksen kannalta oli tärkeää, että eduskunta hyväksyi v. 1919 ns. torpparilain. Torpparit saivat ostaa torppansa omikseen peltoineen ja rakennuksineen. Ei ole pitkää aikaa siitä, kun keskuudessamme vielä oli henkilöitä, joita nämä tapahtumat olivat läheltä koskettaneet.

Mutta millaista oli elämä muutama sukupolvi sitten esim. Sänsönmäessä entisen Tyrvään alueella, jossa itsekin vartuin työikäiseksi? Sänsön-

mäkeen kuuluu oikeastaan kaksi kylää, Ketola ja Leiniälä, mutta vanhaa nimeä ei kukaan nykypäivänä käytä. Kylässä ei juuri mikään ole muuttunut ja Narvantie jakaa sen kahtia, niinkuin on jakanut jo 1600-luvulta lähtien.

Keskellä näitä hyvätuottoisia viljelysalueita ja mäkikumpareita hallitsee maisemaa Leiniälän kylässä Kataran talo, entinen keskiajan ratsutila. Vanhimmat talon ikää koskevat asiakirjat ja löydöt ovat 1300-luvulta, talon omistajat ovat tiedossa 1500-luvulta.

Kataran talon rakennusryhmä on kulttuurihistoriallisesti erittäin arvokas. Nykyisille omistajille Onni ja Aune Perälälle onkin myönnetty v. 1990 Perinteisen rakentamistavan kunniakilpi. Omistajat ovat vaihtuneet ja jokainen sukupolvi on jättänyt omat merkkinsä. Nykyiset omistajat ovat arvokkaalla tavalla mahdollistaneet rakennusryhmän säilymisen. Kataran talon historia jatkuu.

Alueen torpat, joita enimmillään vuosisadan vaihteen tienoilla oli 15, olivat suurimmalta osalta Kataran kantatilasta lähtöisin. Sukupolven vaihdoksen yhteydessä torppa siirtyi yleensä isältä pojalle tai muulle suvun jäsenelle.

Näiden vaihtojen yhteydessä saatoivat torppien peltopinta-alat myös muuttua. Myöskin torppien varallisuuteen saattoi tulla ajan mittaan huomattaviakin eroja. Tällaisten järjestelyjen yhteydessä syntyi myöskin käsite ”vanhupuoli”, joka tehtiin vaaria, entistä omistajaa ja hänen perhettään varten. Oheisena esimerkki eräästä luovutuskirjasta:

”Itselliselle Hilma Osbergille luovutan edelleen elinajakseen viljeltäväksi niitä maita ja etuja, jotka hän Kataran rustutilasta nauttinut on eli viljellä hallitsemansa maat ja ottaa Kataran metsästä maassa olevista puista poltinpuunsa, sitä vastaan hän vuosittain maksaa veroa 3 markkaa. Tonttimaata tulee pidettäväksi aidassa.

Huoneukset tontilla jäivät Hilma Osbergin kuoltua hänen veljilleen.

Tyrvää 22 p. helmik. 1910

Vihtori Heikkilä (Kataran omistaja).”

Tutustuessani tarkemmin torppien asemaa ja oikeuksia määritteleviin asiakirjoihin, varsinkin kontrahteihin eli sopimuksiin, kiintyi huomioni siihen, että ne olivat sisällöltään lähes samanlaisia. Kontrahtiehdot sinänsä olivat erittäin tiukkoja, eikä mikään pykälä sisältänyt ns. lieventäviä asianhaaroja. Kun välillä tuli huonojakin vuosia, täytyi kontrahdin määrittelevää veroa pitää kohtuuttoman raskaana, sillä sehän oli sama joka vuosi. Myös sopimuksen allekirjoitus tai puumerkki puuttui yllättävän usein. Ehkäpä silloin on luotettu enemmän puhuttuun sanaan kuin nykyään, vai onko sopimus ollut vain yksipuolinen.

Eräänlaisena asiantuntijana torppareilla oli Kalle Kantoloppi. Hänellä oli itsellään hyvä palstatila ja hän nautti torpparien luottamusta. Myöhemmin Kantoloppi oli mukana myös kunnallisissa luottamustehtävissä. Isäntäväen ja alustalaisten suhteet olivat yleensä hyvät, eikä vakavampia erimielisyyksiä ollut. Torpparien suhtautumista kanssakäymisissä sävytti ehkä pelonsekainen kunnioitus. Asiat ja ehdot oli kirjattu kontrahtiin ja niiden noudattamatta jättäminen oli yhtä kuin häätö.

Yksi seudun vanhimpia torppia on ollut Sänsö. Jo v. 1776 torppaa asusti Mikko Sänsi. Mistä nimi on peräisin,

Paulu Osperi torppansa edessä sisarensa Hilman kanssa.

ei ole tiedossa. 1890-luvulla vanha Sänsön torppa muuttui Osperiksi. Ensimmäinen tämän niminen haltija oli Paulu Osperi, isoisäni. Minulla oli ilo tavata hänet 1930-luvulla. Paulu Osperin olemus herätti luontaista kunnioitusta ja hänen sanoissaan oli poikkeuksellista painokkuutta. V. 1899 joutui Osperin torppa oston kautta talon haltuun ja Paulu Osperi siirtyi vävyksi Kallion torppaan Houhajärven rannalle. Hänen lapsensa ottivat v. 1906 Koivu-nimen.

Näytteeksi torpparien kontrahteista olen valinnut Paulu Osperin kontrahdin Pekka Kataran kirjoittamasta julkaisusta ”Tyrvään Kataran torppareista”.

”Osperilla oli pelto 13 ta, niittua 4 ta, hakamaata 10 ta. Eläimiä 1 hevonen, 3 lehmää, 4 lammasta. Vero 2 päivää joka viikko hevosen kans omalla ruualla, yksi matkareisu 13 penikulman päähän talvella ja suvela. Jos ei reisuun käsketty, niin 4 päivää hevosen kans tai 8 päivää jalkasin. 12 apupäivää suvela. Apupäivän kelpas nainen tekeen. Ruista leikkaan kaikki torpan väki 1 päivänä joka vuosi. Puhretöitä 1 reki vuosittain. 20 naulaa voita. 10 naulaa rohtimia kehretä tai 5 naulaa pellavia vuosittain. 2 kappaa puoloja vuositain. 12 kananmunaa. 100 syltää maantiätä pitää kunnossa suvela ja talvella. Väkeä oli torpassa Isä, Äiti ja 7 lasta.”

Kun puhutaan Kataran talon palvelusväestä, tulee mieleeni isäni Kalle Koivu. Hän tuli taloon rukiin leikkukseen v. 1913 kahden viikon sopimuksella. Mutta kävikin toisin. Sopimus kesti 40 vuotta ja hän oli Kataralla renkinä kuolemaansa saakka.

Sodan jälkeen pidetyssä Maatalousseurojen Keskusliiton juhlassa luovutti silloinen ministeri Viljami Kalliokoski isälleni arvokkaan kunniamerkin, missä oli sanat: ”Meneityksellisestä työstä maatalouden hyväksi. Työ ja uskollisuus.” Asiaa voi tuskin ilmaista sopivimmilla sanoilla. □

Kataran tilan päärakennus 1930-luvulla

Pimeä ja kolea syksyinen aika herättää kaipuun joulun valosta ja lämmöstä sekä palauttaa mieliin muistoja aikaisemmin eletystä, lapsuuden jouluista. Eräiseen tällaiseen, kohta viidenkymmenen vuoden takaiseen joulunaikaan liittyy tämäkin muisteloni.

Raimo Hanski

Hurmeen kuore

Joulukuun puolivälissä sitoi Pakkasherra Rautaveden laineet kiinteän jääpeitteen alle. Useamman vuorokauden ajan kestänyt kylmyys sai jäään kantavaksi ja antoi mainion alustan talvisille ulkoiluharrastuksille.

Me pojat ja muutamat työtötkin rientsimme kirkaalle jäälle kokeilemaan luistimiamme ja kelkkojamme. Emmekä me lapset olleet ainoita jotka nautimme vasta saadusta järvenjäätä. Pääskysaaren ja Ekosaaren välissä kökötti ukkoja kuin ”pipoja”. Välillä nämä kalamiehet hakkasivat tuurilaan tai porasivat jääkairoilla uusia avantoja jäähän ja alkoivat taas nyyttämään.

Menin parin muun pojan kanssa katsomaan tuota kalannarrausta ja kasvain, eivät miehet aivan tyhjää onkineetkaan, monella oli avannon reu-

nalla useita ahvenia sekä muutamia ”hauenpuikkareitakin”.

”Missäs poikien onget on?” kysyi Saarelan Kalevi, naapurin aikamiespoika. ”Joo, kyllä noin isojen miesten pitäisi ja soppakalat viedä kotio, kun kerran jäällä muutonkin aikaanne kulutatte!” Näin meitä kehottelivat Stormin seudun tutut miehet, Päiväläisen Jussi, Korpelan Viljo, Vuorinen ja muutamat muutkin talvikalastajat.

Katselin uteliaisuuttani onkimiesten varusteita, jotka näyttivät mielestäni melko yksinkertaisilta; katajakepistä tehty vapa, jossa oli huipussa limonaadipullon korkista otettu kumiringas siiman pidikkeenä sekä siiman päässä vieheenä jokin piientä kalaa muistuttava uistimentapainen houkutin, jossa oli koukkuja.

En ollut koskaan ollut kalanpyyn-

nissä talvella, joitakin nuijamateen koputteluretkiä lukuunottamatta. Kesäisin olimme kyllä olleet ongella melkein päivittäin, aina kun kasvimaan perkuulta ja muilta kotipihan töiltä ehdimme.

Nyt innostuin. Jospa minäkin koitaisin kalaonneani avannosta! Kysyin joltakin mieheltä kellonaikaa ja sanoin toisille pojille, että minun pitää jo lähteä kotiin. Kiireesti luistelin vajaan kilometrin matkan kotirantaan ja siitä juoksin kotiin, minkä vain kintuistani pääsin. Rantahaassa sentään pysähdyin sen verran, että sain linkkuveitsellä nirhatuksi pienen katajan poikki talvionkeni vapa-aineeksi. Kotona etsin karhunlankarullan, josta katkaisin kolme–neljä metriä tätä entisajan nylonsiimaa. Kun tuli aika kiinnittää onkeen viehe, tuli eteeni

”tenkkapoo”; eihän meillä sellaisia pyydyksiä ollut, kun ei talviongintaa kukaan perheenjäsenistä harrastanut! Mutta neuvottomaksi ei yksitoista-vuotias poika jäänyt, semminkin kun Rautaveden jään alla odottivat ahvenen köriläät ja hauet pyytäjäänsä! Apu löytyi isonveljen uistinlaatikosta; kiiltävä lusikkamainen ”Professori” saisi nyt olla ensimmäisen pilkkikalani houkutin ja surma. Tuuraa meillä ei ollut, puhumattakaan jääkairasta, mutta liiterissä oli pieni kirves, jonka otin kainalooni kun suunnistin rantaan ja edelleen kohti saarien välistä apajapaikkaa.

Jäällä jo tuntikausia kalastelleet äijät hieman naureskelivat innolleni ja yrityksilleni, mutta minä annoin heidän virnuilla ja ajattelin, että kyllähän ukot hymynne hyytyy, kun alan vetää Ahdin antimia jäälle. Tein useitakin avantoja pikkukirveelläni, mikä olikin helppoa, jää ei ollut kuin muutama sentin vahvuinen. Mutta ihme ja kumma! Minkäänlaista ”elämää” en tuntenut pyydykseni vedenalaisessa päässä, vaikka koitin matkia kalamiesten kädenliikkeitä ja napytystekniikkaa. Alkoi jo tulla vilukin puseron alle, pakkasta oli pitkälti toistakymmentä astetta.

”Ei taida kala huolia pojan pyydyksistä”, sanoi joku miehistä. ”No eihän tuollaista pellin kappaletta mikään elukka jään alla huoli”, sanoi Korpe-lan Viljo. ”Mee Sylvänteen urheilu-kauppaan ja osta puntari, pyydä Hurmeen kuoretta, niin saat pilkin, joka houkuttelee avantoosi ahvenia ja muutakin arvokalaa niin paljon kun jaksat ylös vetää!” Kysyin, että olisiko sellainen viehe kalliskin ja että miksi sitä kutsuttiin ”puntariksi”. Sain kuulla vastaukseksi ettei pilkki maksaisi kuin muutaman kympin ja että kyseinen kalojen houkutin toimi tasapainoperiaatteella, siitä se oli saanut vaakamaisen lempinimensä. Keräsin vähät ”vehkeeni” ja sanoin ”kalakavereilleni” lähteväni jo kotia kohti. Alkoi olla jo iltapäivä pitkällä, alkavan viikon läksytkin olivat lukematta ja sormiakin palelsi ihan sietokyvyn rajoille.

”Älähän viel lähe, ota täst par, kolme ahventa kottii vietäväks, mut älä sano jot itse oot ne pyytän, se ois pahast”, sanoi Päiväläisen Jussi, kuusissakymmenissä oleva suutari, kotiväkeni hyvä tuttu.

Kiitin ja lähdin juosta kipittämään kotirantaa kohti, jäätyneet ahvenet puseroni povessa.

Kotona annoin kalat äidille ja ker-roin Päiväläisen Jussilta terveisiä.

Äiti sanoi Jussin olevan oikean ”kalanoidan”, joka sai saalista silloinkin, kun toiset kalamiehet lähtivät tyhjin toimin jäältä ja vesiltä. Sanoin että kyllä minäkin alkaisin tuoda ahven-saaliita kotiin, kunhan saisin ostaa ”puntarin” ja samalla selostin minkälaisesta ihmepyydyksestä tässä oli kysymys. Äitimuori vähän hymähteli innostukselleni, mutta sanoi että saisin puhua kalavehkeiden ostosta isän kanssa.

Tuskin oli isä sisään tultuaan saanut karvalakkinsa naulaan, kun olin jo hänen ”kimpussaan” ja selittämässä viehehankintojani.

Isä lupasi tuumia asiaa. Illallista syödessä hän lupasi, että jos joululomaan asti auttelisin ahkerasti koulustatulon jälkeen kotihommissa, niin katsotaan sitten niitä onkihommeleita. Ymmärsin tähän isän sanontaan sisältyvän lupauksen, jota olin odottanut.

Vihdoin koitti sekin kuusijuhlailtaa seuraava aamu, jolloin seisoin ”Kakosten” tienhaarassa odottamassa onnikkaa, joka veisi minut kauppalaan kalavälineostoksille. Sieltä apteekin vierestä se tietty kauppa löytyi ja sain ”puntarin” puseron taskuun. En tosin paljaaltaan, vaan pahvirasiassa ja kauniiseen joulupaperiin käärittynä, olihan se tavallaan odotettu joululahjani.

Tuskin maltoin kotiin palattuani kunnolla syödä, kun jo mieli teki jäälle uutta pilkkiä kokeilemaan. ”Odottaisit huomisaamuun, aamusella ne ovat kalatkin paremmin otillaan, katsele vaikka matkalukemista reppuun aikasi kuluksi, aatonaattona lähde-tään junalla Enonkosken mummolaan joulunviettoon.” Matkasta oli jo puhuttu pitkin syksyä ja me kaksi nuorinta lasta sille äidin ja isän kanssa lähtisimme. Laitoin tavaroiita kasaan, mutta pitkältä tuntui aika, niin kovat olivat kalastushalut.

Aamu ei ollut vielä kunnolla valjennut, kun olin jo kalavehkeineni matkalla rantaan ja kohti Pääskysaa-ren Vammalan puoleista ”nokkaa”. Hakkasin perille päästyäni puolisen-tusinaa reikiä jäähän, jotta voisin keskeytyksestä onkia pidempään, eikä avannon teko häiritسی saalistustani. Laskin Hurmeen kuoreen pohjaa kohti, ja ajattelin että mistähän pilkki oli hienon nimensä saanut. Myöhemmin sain kuulla, että ”kuvan” valmistaja oli nimeltään joku Hurme.

Nypyttelin ja nytkyttelin, mutta mitään ei tuntunut. Alkoi jo taas tulla kylmäkin, kun en ollut ottanut mukaani ”palttootakaan”, niinkuin kala-

miehillä oli tapana. Jäälle alkoi jo tulla muitakin onkijoita, ja yht’äkkiä heitä katsellessani tuntui kuin oikea käsivarteni olisi repäisty sijoiltaan! Säikähdin ja hätäännyn, kunnes tajusin asian oikean laidan: Siellä ongen alapäässä oli nyt *se!* Nimittäin hirmuinen kala, ainakin siltä minusta tuntui. Lapaset lensivät jäälle ja pal-jain käsin aloin kiskoa karhunlangas-ta tehtyä siimaa avannosta. Kyllä, totta se oli. Ihan selvästi tunsin, kun kala tempoili ja syöksähteli jään alla, kun vedin yhä ylemmäs saalistani. Vihdoin sain jotain näkyville avannosta, hauen pää sieltä kurkisti kalasankaria. Kiivaasti kiskaisin langas-ta ja *silloin* irtosi Hurmeen kuore siimasta. Hauki katsoi minua muutaman sekunnin, aivan kuin shokin saaneena, sitten se kääntyi äkisti avannossa ja hävisi sinne mistä oli tullutkin – ihme-pilkki kiinni yläleuassaan. Toimet-tomaksi en jäänyt minäkään, vaan työnsin käteni avannon veteen niin syvälle kuin taisin, mutta turhaan, suuri saaliini livahti tavoittamatto-miin Pääskysaaren karien ja kivien väliin.

Nousin nolona ylös jäältä, jossa olin mahallani. Vaatteet alkoivat jää-tyä koviksi ja vilu hytisytti pientä epäonnista kalamiestä, jonka mieli oli lievästi sanottuna matalana. Päiväläisen Jussi, joka oli muista onkimiehistä lähimpänä, oli nähnyt kamppailuni, tuli ja lohdutti: ”Siul ol huonoo tuuri, mut ei piä lannistuu ensimmäisestä kerrast, mie tien siul pilkin hopialusi-kan varrest, sill sie saat kalloi. Mut juokse nyt kotiheis, tai sie saat viel kuolematauvin joululahjaks”.

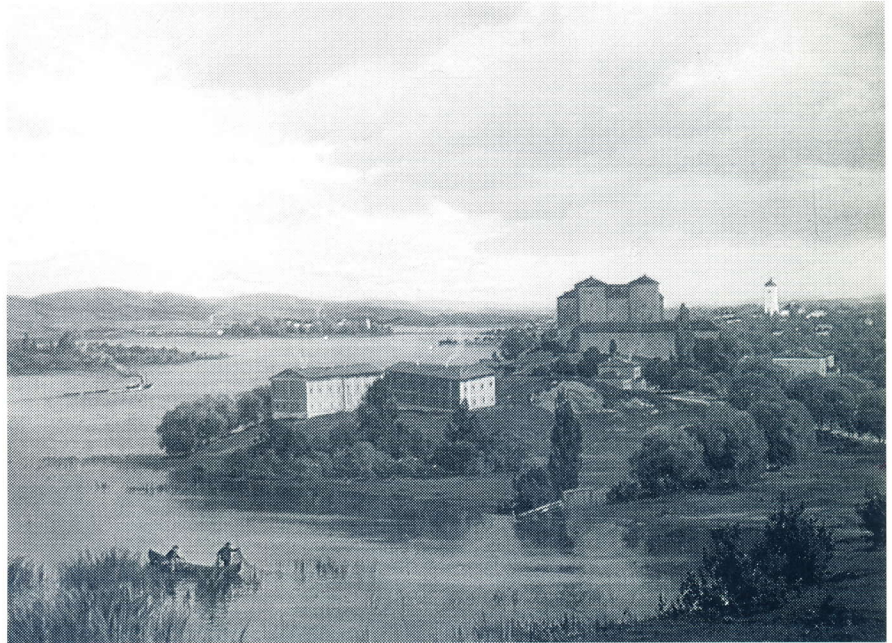
Melkeinpä Jussin ennustus kävi to-teen: Aamulla oli kuumetta kovasti ja kurkku oli pahasti tulehtunut. Ter-veyssisar kävi kotona pistämässä pe-nisiliiniä istumalihakseen ja käski py-syä petissä. Joulumatka Savoan jäi minun kohdaltani haaveeksi. Tarzan ja muutkin kirjojen sankarit saivat sen joulun viihdyttää ”kalamiestä”.

Toistakymmentä vuotta kului, en-nenkuin aloin talvionkiharrastukseni uudelleen. Monenlaisilla pilkeillä on tullut saalista koitetuksi sekä monien järvien ahvenkantaa olen onnistunut verottamaan, viimeiset kolmekym-mentä vuotta täällä eteläisessä Ruot-sin maakunnassa. Hurmeen kuoretta en kuitenkaan ole missään kalastus-välinekaupassa tavannut, enkä ole nähnyt kenenkään sellaisella kalaa pyytävän.

Ja Päiväläisen Jussin lusikanvarres-ta tehtykin jäi noutamatta! □

*Hj. Munsterhjelmin
näkemys Hämeenlinnasta
vuodelta 1872.*

Perjantaina 8. syyskuuta 1995 lähti kahdeksantoista henkilön joukko – miehiä ja naisia – kohti Hämeenlinnaa. Pääasiallisena tutustumiskohteenaan heillä oli linna, joskin mukaan mahtui muutakin, kuten jäljempänä selviää.

Vammalan sotaveteraanit Hämeen linnassa

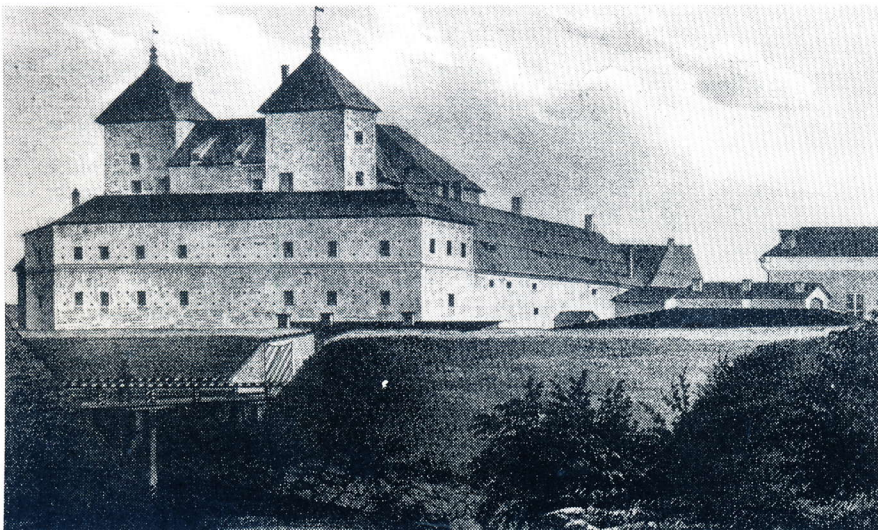
Pekka Koskinen

Tämän päivän matkailijalle parhaiten näyttäytyy 1700-luvun lopun linnoitusjärjestelmä, josta vallitusten osalta on jäljellä noin puolet. Ne perustuvat vuonna 1773 päämajoitustemstariksi ja kuninkaallisen linnoitustoimen johtajaksi kohonneen Axel Magnus von Arbinin 1776 valmistuneeseen suunnitelmaan. Kuvassa näkyy sekä suunnitelma että linnan ympäristö. Todettakoon tässä yhteydessä, että vuoden 1723 valtiopäiväpäätöksellä varastoksi muutetun linnan ympärille suunniteltiin kaksinkertaista bastionilinjaa ja majoitustilaa yhteen-

sä 145 sotamiehelle ja sen lisäksi upseerien tilat. Lisäksi itäiseen kehämuurirakennukseen oli suunniteltu sota- oikeuden istuntosalia.

Hämeenlinnan kaupungin tuli muuttaa linnoituksen tieltä pois. Tästä oli Kustaa III tehnyt päätöksen vieraillessaan kaupungissa vuonna 1775. von Arbin laati kaupungin uudelle paikalle asemakaavan. Sen mukaan kaupungin tuli olla osa Suomessa olevan armeijan toisen päävaraston puolustusta. Väite osoittautuu todeksi seuraavilla perusteilla. Pohjoinen kaarikatu on joka kohdasta yhtä kaukana pää-

linnasta. von Arbinin mukaan kaupungin tuli sijaita tykinkantaman ulkopuolella, ja siirtämällä kaupunki Niementaustan mäelle vaatimus toteutui. Toiseksi Niementaustan mäen ympärille on merkitty viiva, joka alkuperäisessä suunnitelmassa on väriltään sininen. On väitetty, että kysymyksessä olisi suon kuivaamiseen tarvittu oja, mutta koska suo oli aivan järven reunassa ja koska von Arbin on itse puhunut vällihaudasta, on pitäydyttävä viimeksi mainitussa vaihtoehdossa. Nykyisten Suomen kasarmien kohdalle on merkitty skanssit.

Hämeen linna lännestä käsin kuvattuna. Vuoden 1726 korjauksissa itä- ja etelätornit hävisivät näkyvistä. Näkyviin jäivät pohjois- ja länsitornit. Kuvassa näkyy linnan pohjoisella sivustalla oleva pääportti.

Hämeen linnan ympäristöä esittävä kartta vuodelta 1777. Keskellä karttaa näkyy päämajoitustimestari von Arbin suunnittelema linnoitus. Sen eteläpuolella olevalla Niementaustanmäelle von Arbin suunnitteli kaupungin uuden asemakaavan – kaupungin muutto alkoi seuraavana vuonna. Kartta osoittaa, että kaupunki oli osa puolustusjärjestelmää: pohjoinen kaarikatu oli joka kohdasta yhtä kaukana päälinnasta, keskimmaiset poikittaiskadut lähtivät linnoituksen eteläsivun puolibastionien kärjistä toimien sekä ampumaväylinä että tähytysväylinä. Kaupungin uuden paikan ympärille on suunniteltu vallihauta. Selitykset: 1. kaupungin vanha paikka, 2. Hämeen linna, 3. "Ojoisten niemi", 4. kaupungin uusi paikka, 5. Ylinen Viipurintie, 6. Härkätie ja Pohjanmaantie, 7. Hiidentie, 8. Tie Hämeen- ja Meritielle, 9. Linnansilta, 10. Santasilta, 11. Vanha silta, 13. Uusi silta (1741), 14. Ylisen Viipurintien vanha alku, 15. Härkätien vanha alku, 16. pirkkalantie.

Kuten edellä todettiin, varsinaiselle linnoitusalueelle majoittuisi suunnitelman mukaan 145 miestä. Määrä on huomattavan pieni, kun sen tehtävänä oli puolustaa place d'armes -tyyppistä linnoitusta. Aina 1500-luvulta saakka oli jatkunut käytäntö, jossa sotilaat ja upseerit olivat majoittuneet kaupunkiin. Hämeenlinnassa oli siten jatkunut parin sadan vuoden ajan eräänlainen linnaleirirasitus. On oletettavaa, että osa linnoituksen puolustamiseen tarvittavista joukoista oli majoitettuna kaupunkiin.

Kuinka Hämeen linnasta oli tullut tärkeä puolustettava, kun se vielä vapaudenajan aattona oli lähes raunio-kasa? Vastaus löytyy edellä mainitusta valtiopäiväpäätöksestä ja sen seurauksista. Kun Hämeen linnasta oli tehty Suomessa olevien joukkojen place d'armes, ryhdyttiin sitä muuttamaan vuoden viiveellä korjaamaan. Samalla rakennettiin lisää varustotilaa korottamalla puolustuskäytävää ja kattamalla se. Samalla linnan ulkonäkö muuttui: näkyviin jäivät vain pohjois- ja länsitornit.

Linnaan tutustumisen jälkeen lähettiin Piparkakkutaloon, minne oli tilattu ateria. Se oli alkuaan toiminut kauppias Skogsterin kotina. Sen olemassaolosta käytiin Hämeenlinnassa vilkasta keskustelua toistakymmentä

vuotta sitten. Talo suojeltiin. Aluksi siinä oli taidenäyttelytilat, mutta se muutettiin sittemmin ravintolaksi. Nimi Piparkakkutalo tulee rakennuksen paanutetuista seinistä, jotka tuovat mieleen piparkakun.

Ruokailun jälkeen siirryttiin kaupungin historialliseen museoon. Se ja Palanderin talo olivat seuraavat tutustumiskohteet. Edelliseen on asetettu näytteille kaupungin historiasta kertovia esineitä. Paitsi aseita ja yleensä puolustukseen ja esimerkiksi tulen- torjuntaan liittyviä esineitä, esillä on myös porvarisammatteihin kuuluvia. Tällaisia ammatteja olivat käsityöammatit ja kaupankäynti. Palanderin talo taas on ennen sen museoimista toiminut Hämeenlinnan sotilasläänin esikunnan rakennuksena. Se on kui-

tenkin alkuaan ollut yksityiskoti, jota on vuosisadan vaihteen tienoilla omistanut mm. lääkäri Palander. Talo on sisustettu sen aikakauden mukaiseksi, jolloin hän talon omisti.

Viimeisenä tutustumiskohteena retkeläisillä oli Aulangon luonnonpuisto. Paluumatkalla poikettiin vielä Iittalan lasikeskukseen, jossa oli vapaa-ohjelmaa. Osa tutustui lasimuseoon, osa teki suklaa- ja lasiostoksia. Lähes kaikki kuitenkin kävivät kahvilla.

Retki oli onnistunut. Ilma oli hyvä. Kun mukana oli vielä laulutaidolla varustettu Yrjö Elovaara, joka toimi esilaulajana, saatiin tiedon lisäksi mielenkohotusta. Retkellä mukana olleena lausun lämpimät kiitokset kaikille mukana olleille. □

Katselen kauan sitten hävinneen Ktalon paikkaa tuulisella mäellä. Kuulen miten tikka koputtelee aave- maisia sarjojaan keloontuneen puun runkoon päivän hämärtyessä ja sateen vihmoessa metsän itselleen valloittamaa muinaista pihaluettua. Tontilla ei ole asuttu tällä vuosisadalla, sen viimeinen sukuunkuulunut asukki oli yksinäinen nuori mies omine elintapoineen. Kuunnellessani tuulen voimistuvaa huhuilua päivänvalon kaitotessa yön takaa-ajamana tuntuu kuin tontille tulisi elämää. Kaikki vanha, teot ja uskomukset tulevat luokseni puiden keskelle pienelle aukealle luonnonvoimien sadepisarakanteleen soidessa. Istun tuuheaoksisen kuusen juurelle suojaan, ja alan miettiä!

Muoin he raivasivat peltojaan ja pariskunnalle syntyi poika, josta alkoivat kasvattaa työlleen jatkajaa. Kustaan pojasta Tuomaasta kehittyi omaperäinen tomera nuorukainen ja kylillä epäilivät miehenalussa olevan jotakin muista poikkeavaa piilotettuna. Nuorukaista alettiin patistella seuroihin ja meni, kun katsottu elämänkumppanikin siellä liikkui.

Valpuri-tyttö tuli pojalle vaimoksi, ja asuntokin siirtyi nuorille hallaisen vuosikymmenen alettua. Tuomas näki ihmisten puutteen sekä kurjuuden toisin silmin kuin monet muut, ei rangaistuksena. Sanoikin tuntuilleen: – Ei pidä korkeuksissa olevaa syyllistää, kun meillä menee huonosti ja pyytää apua usein turhiltakin tuntuviin puutteisiimme. Kyllä me itse voimme nälänkin poistaa, jos vain on yhteisymmärrystä ja sitkeyttä.

Tuulimäen pelloilla kato ei ollut niin paha kuin monilla muilla, pystyivät jopa auttamaan muita ja vaikeat vuodet sivusivat suuremmitta kolhuitta. Luonnon laki täyttyi. Valpurille ja Tuomaalle syntyi perillinen, joka syntyessään lähensi nuorta paria. Kuitenkin ajan vierieessä vaimo teki havainnon, että mies vie kasvatuksellaan lapsen lavealle tielle ja päätti estää sen. Näin taistelu pikkumiehen Matiaksen sielusta alkoi.

Kumpainenkin kasvattivat, mutta samalla heissä tapahtui omiin ympyröihinsä lukkiutumista, kuulemansa ja rakentamansa ymmärryksen myötä. Kehittyvä tiedonhaluinen poika kuunteli äitinsä puhetta: – Kaikki hyvä tulee ylhäältä ja meidän syntisten ihmispoloisten osuudella ei ole

Oiva Virtanen

Tuulimäki – nimikkokuusi

merkitystä asioiden ja päiviemme kullussa. Ne rientää töineen niinkuin korkein säätää. Isä puolestaan opetti: – Meidän jokaisen paremmin toimeentulevan on otettava heikompiosaiset huomioon autettava eikä jätettävä heitä kohtalon huomaan. Hekin ovat osa luonnon laajamuotoista kokonaisuutta, kuten mekin.

Aika kului, Matiaksen äiti kävi Aamentamassa voimaa hartaus-tilaisuuksista ja varmana vakuutti: – Meidän valittujen sielut ajasta eroamisen jälkeen nousevat ylös kaikki- valtiaan kotiin. Yhtä lujana isä esitti:

– Minun valtiaani on keskuudessamme kaikkialla meissä itsessämmekin, sieluni siirtyy kuolemani jälkeen pihamaalla kasvavaan kuuseen, jota olen lapsesta asti vaalinut. Aviopuolisoitten näkemysrotot eivät sivunneet poikaakaan vaurioitta. Hartaudenpitäjäkin julisti seuralaisilleen: – Se on pojalle kiroukseksi, kun ei isä taipunut pyytämään siunausta. Vuosien vierieessä Tuomaankin huolenpito torpan töistä väheni ja kaikki alkoi kietoutua mystiikan pauloihin.

Tuomas kuoli ja Valpuri kehotti Matiasta perustamaan perheen, kun sopiva vaimokin olisi ollut puhe- miehen tiedossa. Äidin toiveet pojan avioitumisesta kariutuivat ja elämä asunnossa jatkui vanhaa latuaan päivästä toiseen kohden arvaamatonta.

Matias istuskeli usein pihalla Misänsä nimikkokuusen alla. Valpuri katseli oleilua surullisin mielin ja viimein alkoi vaatia kaatamaan puun. Aikansa kuunneltuaan Matias suostuikin, haki kirveen alkaen loveta. Työ kävi vaivalloisesti, mutta viimein kuusi rupesi kaatamaan, kuitenkin väärään suuntaan. Samaan aikaan äiti-Valpuri tuli pakarin ovesta pihapolulle, ja puu kaatui suoraan päälle.

Äidin poisviennin jälkeen Matias jäi yksin asuntoon. Kaikki lähitieneen ihmiset väistivät paikkaa, väittäen siellä pirun ja haamujen asustavan, toisilleen merkkejään naputellen illan pimetessä. Ei sinne kenelläkään kunnan ihmisellä ollut asiaa – tuuliselle mäelle – se haluttiin unohtaa.

Erään talven kirpaisevan kylmänä päivänä hiihdellyt metsästäjä oli kiinnittänyt huomiotaan, kun kaiken peitti koskematon hanki. Asiaa tutkittuaan hän löysi Matiaksen kuolleena asunnostaan. Tällä tavalla sammui tuulisen mäen suku!

Sadepisarakanteleen soiton päätyttyä hämärässä metsässä, kaikenlainen vanha luokseni tullut hävisi mahdollisesti sammalikkoon paikalle, josta oletin Matiaksen kaataneen lahoamaan suuren kuusen, jolla piti olla pojan isän sielu. Lähdin nopeasti pois tiestä etäämpänä olevalta aikoja sitten unohdetulta tontilta, jossa on kulunut perimätiedon mukaan muinaisten ihmisten elämä. Suunnistaesani puu puulta Tuulimäen kumpareelta, niin puistatti, mietin, kylmästäkö se voisi johtua? □

Vammalassa toimii yli 20 nuorisojärjestöä. Kaikilla niillä on omien sääntöjensä mukaiset toimintamuodot. Ohjaustehtävistä vastaavat vapaaehtoisohjaajat, jotka yleensä ovat itsekin nuoria. Nuorisotyö on pyyteetöntä palkatonta työtä nuorten hyväksi. Nuorisotyölain mukaan juuri nuorten omat yhdistykset ovat tärkeimpiä nuorisotoimintaa järjestäviä tahoja. Nuorisotyön strategiasuunnittelussa nuorten kasvu ja kansalaistoiminta ovat yksi tavoitekokonaisuus. Nuorisojärjestöissä nuoret oppivat kansalaistoiminnan aidosti.

Ruskarumba -95 voittajajoukkue Ryhmä Rämä: Jaakko Henttinen (vas.), Maija Hyttinen, Karri Tomula ja Anne Kulmala! Täytekkakkaa voittajajoukkueelle antaa nuorisotoimenjohtaja Pertti Parkkinen.

Pertti Parkkinen

Nuorisoparlamentti – työtä nuorten hyväksi

Vammalassa on pyritty tiivistämään nuorisojärjestöjen ja kaupungin nuorisotoimen yhteistyötä nuorisoparlamenttitoiminnalla. Nykymuotoinen nuorisoparlamentti syntyi vuonna 1985, jolloin vietettiin kansainvälistä nuorisovuotta.

Nuorisojärjestöt valitsevat edustajansa nuorisoparlamenttiin vuosittain. Mukana nuorisoparlamentissa ovat myöskin nuorisotalojen ja nuorisotoimen edustajat.

Yhteisissä kokouksissa keskustellaan paikallisista nuorisotyön asioista ja suunnitellaan yhteisiä nuorisotahtumia.

Itsenäisyyspäivän aatossa on äksöniä

Vuodesta 1987 lähtien ovat nuoret kokoontuneet Seukulle itsenäisyyspäivän aattona *Äksön-tapahtumaan*. Ilta on nuorten suunnittelema. Ohjel-

massa on ollut nuoren pitämä juhlapuhe, musiikkiohjelmaa, kilpailuja ja ilta on yleensä päättynyt ilotulitukseen.

Syksyllä ajetaan ruskarumba

Syksyinen ruskarumba on hauska autokuntien välinen rastiajo. Nuorisojärjestöjen tekemillä rasteilla kilpailijat ovat joutuneet tekemään monenlaisia tehtäviä ja vastaamaan vaikeisiin kysymyksiin. Ruskarumban voittanut joukkue saa vuodeksi haltuunsa kiertopalkinnon ja ruskarumba-täytekkakun.

Vammalan markkinat ovat myös nuorisomarkkinat

Nuorisotalo Pilven piha muuttuu aina kesäkuun alussa markkina-alueeksi. Nuorisojärjestöt ja nuorisotalot esittelevät eri osastoilla toimintaansa.

Markkinoilla nuorisojärjestöt ja nuorisotalot myyvät kahvia, limsaa ja muuta syötävää sekä muita tuotteita toimintamäärärahojen saamiseksi.

Nuorisoparlamentin matkat

Nuorisoparlamentti on suunnitellut ja järjestänyt nuorille konserttimatkoja, vaellusmatkan ja ystävyyskaupunkimatkan Skövdeen. Matkojen suosio on ollut suuri ja jatkossakin nuorisoparlamentti tulee niitä järjestämään.

Nuorten toivomukset esille

Yksi tärkeä tehtävä nuorisoparlamentilla on saada kaupungin päättäjien tietoon nuorten toiveet. Nuorisoparlamentti toimii myöskin tietynlaisena nuorten edunvalvojana.

Nuorisoparlamentilla ja nuorisojärjestöjen yhteistyöllä tulevaisuudessa on entistä merkittävämpi tehtävä nuorisotoiminnan järjestämisessä. □

Vesasen pihapiiriä.

”Ensimmäinen, toinen ja kolmas kerta. Ostajana Vammalan kaupunki.”

Näillä sanoilla alkoi tarina Vesarannasta räntäisenä alkutalven päivänä 1990. Nimismiehen pakkohuutokauppaamana Houhajärveen rajoittuva Vesasen tontti rakennuksineen myytiin suuren ostajajoukon läsnäollessa eniten tarjoavalle.

Uimapaikat, joita lähiseudun asukkaat olivat tottuneet käyttämään jokamiehen oikeudella, olivat runsaan rantarakentamisen myötä tulleet yksityiskäyttöön. Houhajärven eteläpäässä ei ollut kuntalaisten käytössä yhtään yleistä uimarantaa. Tietäen tarpeen paikallinen maanviljelijä Olavi Ryömä soitti allekirjoittaneelle kertoen, että huutokaupattavana oleva Vesasen tontti sopisi erittäin hyvin yhteiskäyttöön. Ranta olisi kohtalainnen, tontti muodostui etelään viettävästä rinteestä ja matka niin Sammaljoelle kuin Illoonkin olisi lyhyt. Hän arveli tontin tulevan kalliiksi ja oikein arvelikin.

Kävimme kaupungingeodeetti Erkki Vainion kanssa paikan päällä katsomassa ja totesimme tontin tarkoitukseen sopivaksi, vaikka vanhoja harmaita rakennuksia tuskin saattoikaan enää hyödyntää. Saimme kaupunginhallitukselta oikeuden osallistua huutokauppaan ja ostaakin, jos halvalla saadaan. Siinä vaiheessa päätin, että kyllä kaupungin sama kannattaa maksaa kuin yksityisenkin.

Veijo
Mäkelä

Vesaranta

virkistyspaikka Houhajärvellä

Kun huutokaupassa tarjous jo ylitti 300 000 markkaa, päivittelimme, että kylläpä kalliiksi tulee. Pysyimme kuitenkin leikkissä mukana, viimeinen huutomme oli lähes yksimielinen.

Kaupunginvaltuustokin sitten hyväksyi kaupan aikanaan eikä turhaan kiitellyt. Silloin elettiin korkeasuhdanteen aikaa ja kaikki oli kallista, mutta olihan kaupungilla toisaalta rahaa.

Tekninen virasto esitti seuraavana keväänä Vesasen rakennuksia purettavaksi. Päätin silloin kysyä Illossa, Houhajärvellä ja Sammaljoella toimivien seurojen ja yhdistysten edustajilta heidän kantaansa rakennusten kunnostamisesta.

Yhteinen neuvottelu pidettiin 5. 6. 1991, jolloin päätimme yksimielisesti perustaa toimikunnan, joka ottaisi nimekseen Vesaranta-toimikunta. Puheenjohtajaksi valittiin Erkki Välimäki ja sihteeriksi Sirkka Heinonen. Molemmat jatkavat edelleen ja ovat ansiokkaasti vetäneet Vesarannan toi-

mintaa nämä vuodet. Toimikunnalle laadittiin säännöt, jotka myöskin kaupunki hyväksyi.

Toimikunta aloitti ripeästi toimintansa; ranta ruopattiin, laitettiin suodatinkankaat, ajettiin talkoilla kymmeniä kuormia hiekkaa, rakennettiin laiturit ja aloitettiin asuinrakennuksen kunnostus. Kaupunki maksoi tarveaineet, työt tehtiin talkoilla.

Seuraavana vuonna suunniteltiin ja saunan rakentamista. Rakentamiseen seurat lupasivat runsaat 20 000 markkaa, kaupunki 45 000 markkaa ja loppu päätettiin hoitaa omalla toiminnalla.

Olin jo jonkin aikaa katsellut Vesasen pihapiiriä sillä silmällä, että siitä saisi mahdollisesti hyvän paikan kessäteatteriesityksille. Edessä rauhallinen järvimaisema, taustalla jyhkeä kallio. Ei liikenteen melua eikä havisavia haapapuita. Ongelmaksi muodostui vain liian pieni tontti. Koko katsomo täytyisi sijoittaa naapurin puolelle. Maaseudulla olemme tottu-

neet siihen, ettei kivinen mäensyrjä paljoo maksa. Tällä kertaa tämä jou-
tomaa osoittautui erittäin arvokkaaksi.
Maanomistajan kanssa päästiin
kuitenkin sopimukseen ja tilapäinen
katsomo rakennettiin.

Heinäkuun 5. päivänä 1992, puolen
vuoden harjoittelun jälkeen, sai ensi-
iltansa Vesarannan ensimmäinen
näytelmä, Agapetuksen "Kas niin,
Mimmi". Esitys sai yleisöltä hyvän
vastaanoton. Näytelmää esitettiin
kuusi kertaa ja se keräsi yli 1 300 kat-
sojaa.

Näytelmä tuotti hyvin. Saunara-
kennus saatiin valmiiksi ja asuinra-
kennuksen korjaus päätökseen. Kun
sauna valmistui, oli järvi jäässä. Sau-
na otettiin heti käyttöön aloittamalla
viikoittaiset avantouinnit, jotka ovat
edelleen jatkuneet. Kesäisin sauna
lämpiyttä kaksikertaa viikossa. Läm-
mityksestä vastaavat seurojen edusta-
jat. Saunojia on riittänyt ja lämpimi-
nä kesäpäivinä uimaranta on saavut-
tanut etenkin lapsiperheiden suosion.

Kävi selväksi, ettei kesäteatteritoi-
mintaa voinut jatkaa tilapäisellä kat-
somolla. Niinpä teatteritoiminnassa
pidettiin välivuosi ja yritettiin päästä
naapurin kanssa sopimukseen kiin-
teän katsomon rakentamisesta. Vuok-
rasopimus syntyi, mutta vain vuo-
deksi kerrallaan. Päätettiin kuitenkin
ottaa riski ja rakennettiin katsomo.

Seuraava näytelmä kesällä 1994 oli
Franz Streicherin "Yllätyslapsi". Se
sai vielä paremman vastaanoton.
Näytelmää esitettiin 10 kertaa ja se
keräsi 1 800 katsojaa. Tänä vuonna
oli vuorossa Liisa Heiskasen näytel-
mä "Kesäkeikka". Sen näki yli 2 500
ihmistä.

Jos kesäteatteritoimintaa aiotaan
jatkaa, katsomoa olisi edelleen pa-
rannettava ja laajennettava. Katsom-
oalue olisi saatava Vesarannan
omistukseen. Kokeilu on jo osoitta-
nut sen, että kesäteatteritoiminta on
otettu myönteisesti vastaan Vamma-
lassa ja sitä tarvitaan.

Kesäteatteritoiminnasta saaduilla
tuloilla on Vesarannan aluetta jatku-
vasti kunnostettu ja tehty uimakopit,
grillikatos, ulkokäymälät ja pysä-
köintialue. Kaupunki on kesäisin pi-
tänyt Vesarannassa uimakoulua, ui-
makoululaiset ovat todenneet siellä
olevan Houhajärven parhaan uima-
rannan.

Yhteistyö Vesaranta-toimikunnan
ja kaupungin välillä on sujunut varsin
mutkattomasti. Molemmat ovat yh-
teistyöstä hyötynneet. Edunsaajina
ovat olleet kuntalaiset, Vesarannan
käyttäjät. □

Avantouintia Vesarannassa pidetyn talviriehan yhteydessä.

Kuva kesän -94 näytelmästä "Yllätyslapsi".

Kohtaus näytelmästä "Kas niin, Mimmi" 1992.

Kuressaaren kaunis kaupunki Saarenmaalla on tullut monelle vammalalaiselle tutuksi viimevuosien aikana.

Ystävyyttä näiden kahden kaupungin välillä on viety eteenpäin monin eri tavoin niin urheilun, kulttuurin kuin "virallisen" tahonkin toimesta. Mutta mistä kaikki oikein sai alkunsa?

Veli-Matti Tapio

Ystävyyyskaupunkisopimuksen allekirjoitus 30. 6. 1994. Vasemmalta edessä valtuuston puheenjohtaja Mati Pöld, kaupunginjohtaja Ülo Vevers, kaupunginjohtaja Matti Pulli ja kaupunginsihteeri Samueli Seljänperä sekä takana vasemmalta valtuuston puheenjohtaja Pentti Kukko, kaupunginhallituksen puheenjohtaja Irma Kiviranta.

Ystävyyttä Vammalan ja Kuressaaren välillä

Karkun Lions Club lahjoitti biljardipöydän Karkun nuorisotila Putkaan v. 1991. Luovuttajina LC Karkun edustajat Teuvo Forsblom (pres.) ja Veli-Matti Tapio (oik.) mukana tilaisuudessa olivat myös kaupungin edustajana Pertti Parkkinen (toinen oik.) ja LC Kuressaaren edustajina Jaan Lember (takana oik.) ja Rein Orn (takana vas.).

Lions Club Karkkua voidaan pitää ystävyystoiminnan "isänä". LC Karkku haki aktiivisesti vuosikymmenen vaihteessa sopivaa ja nimenomaan "leijona"-henkeen sopivaa avustuskohdetta Virosta. Tässä tarkoituksessa klubin veljet ottivat yhteyttä Vammalan Lentopallon virolaiseen valmentajaan Laimons Raudseppiin sopivan kohteen löytämiseksi. Raudsepp tunsu entuudestaan joi-

takin LC Kuressaaren veljiä ja niinpä hän tarjosi Kuressaaren lions-klubia ja Kuressaaren kaupunkia tällaiseksi kohteeksi.

Tuumasta käytiin toimeen ja ensimmäisiä lähinnä puhelin- ja kirje-yhteyksiä solmittiin jo v. 1990, LC Kuressaaren perustamisvuonna. Jo seuraavana vuonna 1991 otettiin ystävyystoiminnassa pitkä askel eteenpäin neljän LC Kuressaaren veljen

vieraillessa Vammalassa. Tällöin solmittiin myös ensimmäiset kontaktit Vammalan ja Kuussaaren kaupunkien välillä. Marraskuussa -91 toimitettiin LC Karkun toimesta ensimmäistä kertaa materiaalista apua Kuussaareen. Viiden lions-veljen mukana Kuussaareen matkasi kirjoja, koulupaperia, vihkoja, kyniä, lääkkeitä ym. Sittemmin Kuussaareen on toimitettu varsin suuri määrä erilaisia tarpeellisia tarvikkeita ja laitteita, merkittävimpänä ehkä LC Karkun hankkima ja invakäyttöön lahjoittama pakettiauto v. 1992.

Jo heti ystävyystoiminnan alkuvaiheessa oli mukana myös urheilutoiminta. Kuussaare on vahva lentopallokaupunki kuten Vammalakin, joten oli luonnollista, että urheilutoiminta aloitettiin nimenomaan lentopallolla. Lentopalloilulla on vahva asema kaupunkien välisessä ystävyystoiminnassa edelleenkin ja myös pelatut otelut ovat menneet veljellisesti kuta-kuinkin tasan! Myös tanssiurheilu on ollut näkyvästi esillä ystävyystoiminnassa. Kuussaareassa toimivan tanssikoulu Flamingon erinomaiset nuoret tanssijat ovat ilahduttaneet vammalalaisia jo useaan otteeseen. Flamingon ja vammalalaisen tanssiseura Twistin yhteistyö on myös toiminut hyvin ja antanut uusia mahdollisuuksia tanssiurheilun kehittämiseksi. Edellä mainittujen lajien ohella urheiluvaihtoa on ollut lisäksi mm. pesäpallossa, suunnistuksessa ja shakissa.

Jalkapallossakin on päästy hyvään alkuun, Vammalan kaupunginvaltuusto kävi antamassa oppitunnin jalkapallotaidoista Kuussaareassa menneenä kesänä!

Urheilun lisäksi muillakin alueilla yhteistoiminta on vireätä. Molemmille kaupungeilla sopivia toimintamuotoja on löytänyt mm. aikuiskoulutuksesta ja matkailun piiristä. Myös kulttuurin eri osa-alueilla yhteistyö on ollut näkyvästi esillä. Kuussaarelainen kuoromusiikki, kuvataide ja kirjallisuus ovat tulleet vammalalaisillekin tutuiksi ja vastavuoroisesti myös Kuussaaren kaupungin asukkaat ovat saaneet nauttia vammalalaisesta kulttuuriannista. Yritystenkin välinen yhteistyö on käynnistymässä.

Monenmoista toimintaa on siis Vammalan ja Kuussaaren kaupunkien välille virinnyt vuosien saatossa. Kesällä 1994 solmittu Vammalan ja Kuussaaren kaupunkien välinen ystävyyssopimus antaa erinomaisen pohjan myös tulevalle ja entisestään laajentuvalla toiminnalla yhteiskunnan monilla eri alueilla. □

Sotilasmarsssia.

Onni Kallio

Meriristeily Tukholmaan

Kaikki alkoi siitä, kun virolainen Johan (meillä Juhani) Ross täytti 70 vuotta. Se päivä sattui olemaan sunnuntai ja 13. elokuuta. Tapahtumaa juhlittiin Rautaniemen Tuomistolla.

Tapahtuman kunniaksi tehtiin meriristeily ja kierrettiin puoli päivää Tukholmaa. Matkalle lähdettiin 14. päivän iltana. Juhanan vaimo Maimo seurasi mukana. Muuna joukkona huseerasi mukana pikkubussillinen tavallisia Suomen kansalaisia. Niemisen Tauno hoiteli rattihommia.

Maimo pelkäsi tulleissa Juhanan puolesta, kun hänellä ei ollut Ruotsin viisumia. Itselleen hän oli sellaisen hankkinut (virolaiselle kalliilla hinnalla), vaikka heille oli vakuutettu, että sellaista ei täällä tarvita.

Ohjelmassa oli kiertoaajelu Tukholmassa. Tarkoitus oli kyllä poikkeilla, mutta olimme vähän aikaisia, paikat olivat kiinni.

Katsastimme kuninkaan linnan (päältäpäin) ja seurasimme vaihtokset, seurasimme sivusta koemata sotilasmarsssia, katselimme ja kuuntelimme torvimusaa jne. Oikein kunnan teatteria.

Maimo oli tietoinen, että hänen nuoruudenaikainen koulutoverinsa työskentelee Tukholman Viron lähetystössä. Soitto hänelle, tapaaminen, ja hetken päästä hänkin istui autossamme. Hänen opastuksellaan teimme vielä lisäkierroksen Tukholmassa.

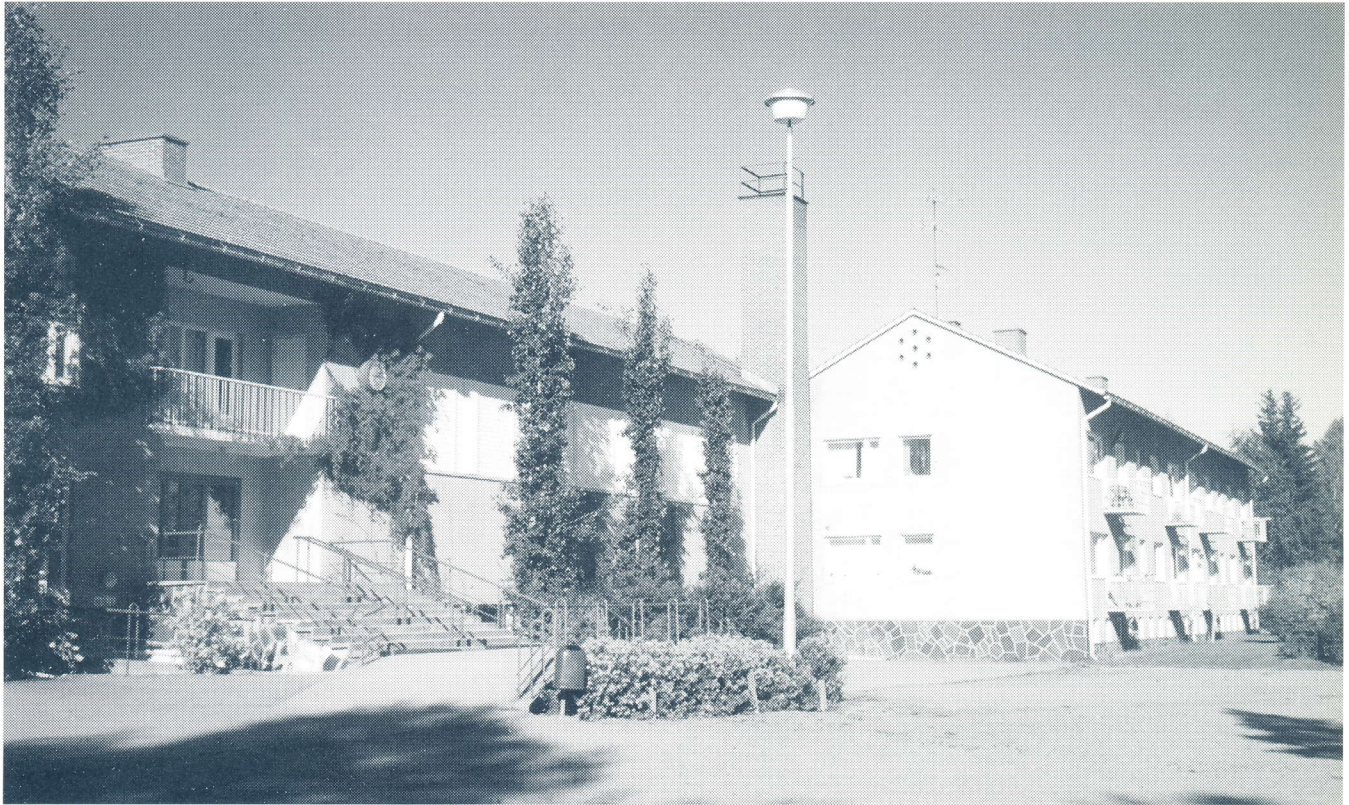
Tauno osasi opastaa meidät suomalaisen kahvibaariin. Juhani halusi

Maimo ja Johan Ross. Johan Ross on yksi niistä virolaisista vapaaehtoisista, jotka jatkosodan aikana taistelivat Suomen armeijan joukoissa. Sammaljoen kylätoimikunta otti hänet kummipojaksi.

tarjota synttärjuhlansa kunniaksi meille jokaiselle leivoskahvit. Harvoinhan sitä ihminen 70 vuotta täyttää. Niin sitä sitten juhlittiin.

Palaan vielä menomatkaan ja Suomen terminaaliin. Siellä eräs "kaveri" halusi tehdä tuttavuutta. Oli palamassa työpaikalleen Tukholmaan muutaman viikon myöhässä. Yllään tällä partaisella miehellä oli kulunut farkkupuku. Kädessään hän kuljetti muovikassia, sisällöstä en tiedä. Kenkät olivat rikkinaiset, niistä varpaat kurkistelivat ulos. Paluumatkalla Tukholman terminaaliin tapasimme saman miehen. Varustus oli muuten sama, mutta nyt hän kulki paljain jaloin. Palasi kait jatkamaan lomaansa. □

Muistolan koulu nykyisin.

Jouni Inna

Muistolan koulu 1895–1995

Osa historiikista koulun 100-vuotisjuhlassa 15. 10. 1995

”On marraskuun 12. päivä 1894. Tyrvään väliaikainen kuntakokous istuu Hopun tilalla. Käsiteltävänä on asia, joka koskee uuden kansakoulun perustamista Tyrväälle. Samaan aikaan on Tyrvään asemalle saapunut sähkösanoma – kuin airueena uudesta aikakaudesta tiedonkulussa. Sanomaa lähdetään viemään kokouspaikalle Hopulle, jossa on menossa punninta koulun paikasta. Osa kokousväestä on sillä kannalla, että koulu perustetaan Tyrväänkylään tai Soinilaan. Mutta puoltajansa on myös seikkalla että Tyrväällä on uusi asema – ja paikkakunnalle on tulossa uutta työväkeä. Samoin uusi koulu pohjoispuolella tyydyttäisi sekä Waununmaan että Myllymaan lahkoa. Niinpä kannatetaan koulun perustamista Nuupalaan. Vielä tulee esille mahdollisen lisärakennuksen tekeminen Kirkonkylän kansakoulun yhteyteen Hopulle, niin ettei uutta koulua tarvittaisikaan.

Asian kulku muuttuu kokouksessa kokonaan. Sähkösanoma on saapunut kokouspaikalle. Kirkkoherra Johannes Bäckin kanslia-apulainen saattaa

paperin kokoushuoneeseen. Kesken kaiken kirkkoherra nousee seisomaan – samoin muu kokousväki. Sanoman sisältö yllättää kuulijakunnan.

”Hänen Majesteettinsa Keisari ja Suomen Suuriruhtinas Nikolai II on Armassa suvainnut vahvistaa Suomen Suuriruhtinaskunnalle hallitsijavakuutuksen.”

Tämän sanoman seurauksena lukuisa kuntakokousyleisö sydämellisesti yhdistyy Onnentoivotukseen Hänen Majesteetilleen ja monenkerlaiseen ”Eläköön-huutoon”.

Kouluasiaa jatketaan – ja ehdotukseksi tulee perustettavaksi uusi ylempi kansakoulu Nuupalaan, jonka tulee aloittaa vaikutuksensa ensi lukuvuoden alusta 1895. Heti valitaan viisimiehinen rakennustoimikunta etsimään koululle sopivat huoneet. Jäseniksi valitaan tohtori O. Stenbäck, kauppias J. Selin, herastuomari O. Kahimala, rustitilallinen A. Yliknaapi ja talollinen W. Teukku.

Yleisen innostuksen jatkuessa talollinen Antti Impola, jonka eriävät ja vastustavat mielipiteet ovat tunnetusti tiedossa – nousee seisomaan ja ilmoittaa, että äsken kuullun iloisen hallitsijavakuutuksen muistona uusi

Nuupalaan tuleva kansakoulu saakoon nimensä keisari Nikolai II:sen kunniaksi. Koulu ristittäköön Muistolaksi.”

Näin Tyrväällä oli neljäs kansakoulu ennen vuosisadan vaihdetta, koska toiminnassa olivat jo Kirkonkylä, Stormi ja Sammaljoki.

Koulun aloittaminen

Voimahahmona kouluasiassa toimi kirkkoherra Johannes Bäck, joka johti kunnan kansakoulujen yhteistä johtokuntaa ja kouluneuvostoa vuoteen 1901. Hän ja tarkastaja O. Wallin sekä koulun ensimmäinen opettaja ja johtaja J.F. Grönlund yhdessä keväisin allekirjoittivat oppilaitten päästötodistukset.

Ensimmäinen koulurakennus saatiin talollinen K. Härmältä rautatieaseman läheisyydestä 280 markan vuotuista vuokraa vastaan. Talo oli kylmillään ja sisälsi kaksi salia, etehisen kuisteineen, keittiön ja kaksi kamaria ja tarpeelliset ulkohuoneet. Lisäksi oli oikeus käyttää leivinuunia. Kuitenkin jo ensimmäisessä vuosikertomuksessa kouluhuoneet todettiin kylmiksi ja koulun siirtyminen tapahtui 1897 tehdyllä uudella vuokra-

sopimuksella talollisen Kaarle Innin rakennuksiin. Samana vuonna alkoi oman koulurakennuksen rakentaminen ja koulurakennus valmistui 1900.

Koulun ensimmäinen sisäänkirjoitus oli 27. 8. 1895. Oppilaita oli pyrkimässä 80 ja kouluun otettiin 73 (kpl) 8–14-vuotiasta lasta 1.–4. osastolle. Lukukausimaksu oli 1 markka, josta köyhät olivat vapaat. Lukuvuosi alkoi syyskuun 16. ja päättyi toukuun 23. päivä. Ensimmäiset opettajat olivat J.F. Grönlund ja apuopettaja Hanna Hackstedt. Pirkkalassa asuneen kansakouluntarkastaja O. Wallinin kertomuksesta ilmenee, että ruumiillista rangaistusta annettiin ensimmäisenä vuonna neljälle pojalle varkaudesta, arestista karkaamisesta, toverin pahoinpitelystä ja kiroilemisesta. Jo seuraavana vuonna yksi oppilas erotettiin koulusta kaikista edellään mainituista syistä.

Oppilaita palkittiin lukuvuoden päättyessä. Kolme oppilasta sai 2 markkaa kukin ensimmäisen kouluvuoden päätyttyä.

Ensimmäisen koulusalin kalustus sisälsi kahden rinnatusten istuttavia pulpetteja irtonaisilla ja kiinteillä istuimilla, opettajan pöydän ja taulun. Taulu oli musta, jonka kääntöpuolella oli punainen viivoitus nuottikirjoitukselle. Muita välineitä olivat harmoni, 5 seinäkarttaa, kouluteluuri, anatomisia ja eläintieteellisiä kuvatauluja, helmitaulu, Singerin perheompelukone, veistomallikokoelma, kaksi höyläpenkkiä, 12 oppilaan käsityökalut ja Bonsdorfin mitausoppilliset havaintovälinekappaleet. Koululla ei ollut oppilas- eikä opettajakirjastoa.

Ensimmäisen kouluvuoden päätyttyä päästötodistuksen sai 1 poika ja 6 tyttöä.

Oppilaiden kotioloista kerrotaan, että talollisten, kaupunkitalonomistajien ja maakauppiaitten lapsia oli yhteensä 31, virkailijoiden ja kartanonomistajien lapsia 1 ja tilattoman rahvaan, merimiesten, työväestön ym. lapsia enemmistö eli 41.

Oppiaineita arvoiteltiin numerolla 22 eri ainetta. Parina ensimmäisenä vuonna voimistelua ei ollut. Käytös, ahkeruus ja tarkkuus arvoiteltiin

kaikki erikseen. Ensimmäisen oppilasluetteloon kirjoitetun tytön päästötodistus sisälsi 21 kymppiä. Vain lantalanto oli 7. Muutamat arvostelut ovat mielenkiintoisia, koska oppilaalla käytös on 10 ja ahkeruuskin 9. Silti todistuksessa on nelosia ja viitosia ja oppilas jäi luokalleen. Toisella taas oli käytös, ahkeruus ja tarkkuus kaikki kuutosia, mutta arvosanoissa on kahdeksaa ja yhdeksää.

Koska oppivelvollisuuslakia ei vielä ollut, koulunkäynti ei kaikkien oppilaitten kohdalla jatkanut montakaan vuotta. Keskeyttämisen syitä olivat luokallejäämiset, sairaudet ja köyhyys. Eräs oppilas lopetti kolmen päivän perästä koulunkäymisen, kun ei saanut kaikkia koulutarpeita.

Tarkastajat antoivat ohjeita sekä johtokunnille että opettajille kierto- kirjjeillään. He halusivat, että lapsille annetaan havainnollista opetusta. Eräskin tarkastaja sanoi, ettei koko

Alakoulusta käytettiin nimitystä pientenlastenkoulu. Sen pitäminen koulun alkuvuosina oli satunnaista. Ensimmäisenä lukuvuotena sitä pidettiin elokuun loppupuolelta 16 päivää. Tuntien määrä viikossa pienillekin lapsille oli 30. Toisena lukuvuotena ns. alakouluopetusta ei järjestetty lainkaan. Myös opettajien saaminen vaikutti siihen, miten opetusta voitiin antaa. Virkanimet oli merkitty asiapapereihin yleensä niin, että opettajat olivat johtaja tai naisjohtaja, sitten vakinainen apulais-opettaja tai vakinainen apulais-naisopettaja tai satunnainen apulais-naisopettaja. Opettajien vuosipalkat olivat rahassa 1 000 mk koulunjohtajalle ja 800 mk apuopettajalle. Tarkastajat tiedustelivat oppilailta itsellään olevista oppikirjoista vuosikertomuksen yhteydessä. Ensimmäisen lukuvuoden päätyttyä vain 13 oppilaalla oli kirjat useissa oppiaineissa – valtaosalla ei kirjoja ollut.

Oppisalisissa I luokka sisälsi vuosiosasto 1–2 ja II luokka sisälsi osasto 3–4. Lukuvuoden aikana ennätetyt oppimäärät kirjattiin tarkasti vuosikertomukseen. Esimerkkinä I. vuosiosaston oppisisällöstä voidaan mainita, että uskonnon oppikirjoina toimivat luonnollisesti Uusi Testamentti, Lutherin katekismus ja Svebi-liuksen selitykset. Laulussa opetettiin C-duuri, 30 virttä ja 15 hengellistä laulua ja Rikströmin kanteleen 12 laulua. Tyttöjen käsityössä sukat, paita ja esivaate. Historiaa kerrottiin Maamme-kir-

Vanha Muistolan koulu.

syyslukukautta saa kirjoittuttaa tauluun, vaan oppilaille tulee antaa kirjoitustarpeet.

Kouluruokailua tai muuta oppilas-huoltoa ei ollut. Kouluylihallitus kuitenkin tiedusteli lukuvuoden jälkeen sekä yleistä oppimishalukkuutta että terveystilannetta. Näihin kyselyihin johtokunta ja johtajaopettaja vastailivat melko lyhytsanaisesti.

Lukuvuosi oli parinsadan koulupäivän mittainen. Ennen itsenäisyyden aikaa koululaisilla oli erilaisia mielenkiintoisia lupapäiviä koulusta. Tällaisia olivat keisarin nimi-, syntymä- ja kruunajaispäivät, attentaatista pelastumisen päivä, keisarin puolison merkkipäivät. Näistä luvista ilmoitettiin yleiskirjeillä.

Maantiedon kurssi oli ytimekkäästi Suomi ja Venäjä. Voimistelua ei ollut ollenkaan – äidinkieli oli sisälukua, oikeinkirjoitusta ja kotoharjoituskirjoitusta sekä Niemen järjestelmän mukaista kaunokirjoitusta. Laskento sisälsi peruslaskutoimitukset ilman jakolaskua.

Kun sitten syksyllä 1896 koulun vuosikertomuksessa tiedusteltiin, että mitä huomioita on tehty jo koulunsa päättäneiden oppilaitten käytökseen ja toimiin koulunkäynnin loputtua – oli sinne musteella präntätty seuraavasti: ”Koulun lyhyen vaikutusajan takia ei ole vielä erityisiä huomioita näissä kohden voitu tehdä.”

Näin oli Muistolan koulun ”opin-sauna” päässyt alkutaipaleellensa. □

Aatteen puolesta

"Käännös kirkon kiviaitaan päin, korjaan, ruumishuoneelle päin." Näin kajahtelivat aikoinaan komentosanat, kun Helmannin Vihtori äkseerasi Tyrvään VPK:ta vanhan torin tuntumassa. Kommentokieli ja sanat eivät tietenkään olleet minkään sortin ohjesäännön mukaisia, mutta Vihtorin arvovalta ja muhkea viiksekäs ulkomuoto korvasivat kyllä nämä puutteet. Oli ihan yhdenmukaista täyskäännöksiä tehtäessä, kiepahteli ukko rivissä kuinka päin hyvään kun vaan kaikkien haistinvaaja sojotti tarkoitettuun suuntaan.

Varsinkin kolmekymmentäluvun alkupuolella palokuntalaisuus oli paljolti aatetta. Tietoa, kalustoa, sen paremmin kun muitakaan varusteita ei ollut. Rahaa hankittiin omatoimisesti, pitämällä iltamia, kesäisin suuleilla ja talvisin yhdistysten taloilla. Kohokohta paikkakunnalla oli Tyrvään VPK:n Kaalisaaressa pitämät jokakesäiset kesäjuhlat. Näillä juhlilla tärkeimmät ohjelmanumerot olivat urheilukilpailut ja osastoin välinen köydenveto. Lisäksi oli nuolenheittoa ja puhvetti.

Vuonna 1933 sain ensimmäisen jäsenkirjani. Jäsenyys kesti sitten 45 vuotta, jolloin pyynnöstäni sain eron Tyrvään VPK:n hallituksesta.

Puuttumatta varsinaiseen sammutustoimeen, tarkastelen vain noin muistinvaraisesti tapahtumia vuodelta 1936. Tietämättömyydestä ja ajan hengestä johtuen saattoi joskus tapahtua koomilisiakin tilanteita.

Jostakin hankintajutuista oli Vihtorille tullut talvella ankara erimielisyys Nuupalan osaston äijäin kanssa. Jutun ratkaisu tapahtui yleisessä kokouksessa, joka pidettiin maaliskuussa seurojen talolla. Asialleen kannattajiksi Vihtori Pirttimäen Topin välityksellä värväsi Myllymaasta kaikki miehet, jotka kynnelle kykenivät. Kokous oli ilmoitettu alkavaksi kello 1 jälkeen puolen päivän. Kahdentoista aikaan kyseisenä sunnuntaina Välimäen Kalle kiersi korma-autollaan Liihalan lenkin keräten tienvarresta lavalle miehiä niin paljon kuin sinne seisomaan mahtui.

Seuraintalolla oli Vihtori varannut meitille oman reviirimme, ovesta vasemmalla puolen olevista penkeistä. Kun kokouksen asialistassa oli edetty riitajutun kohdalle, kuiskasi Tainion Atte Tuomisen Antille jotakin ja kattoa muljautti meitä pahasti. Olivat muuten hiljaa kuin ahvenet ja niin Vihtori voitti jutun nuijan kopautuksella.

Kokouksen loputtua Kalle ajoi lastinsa Helmannin pihaan ja mennessäni porstuan läpi pirttiin kuului peräkamarista kova puhaus Vihtorin kiskaistessa aikamoisen kaljapulkerin kannen auki. Tämän tynnyrin sisällöllä korvattiin Myllymaan äijien vaivannäkö melko ruhtinaallisesti.

Keväällä, muistaakseni toukokuun alussa, järjesti Tyrvään VPK Vammalassa viikon kestävä palopäällystökurssit. Näiden kurssien pitäjäksi oli saatu Porin vakinaisesta palokunnasta Yrjö Kallionpää -niminen herra. Ilmeisesti oli tarkoituksena saada mukaan joka osastosta pari miestä ja suunnilleen siihen taittiin aluksi päästäkin. Itseoikeutettuna osallistui Myllymaasta Pirttimäen Topi ja minä pääsin mukaan perässä hiihtäjänä.

Aamupäivisin koulutus oli melko tiivistä, oppitunteja, kaluston käsittelyä irtoruiskulla. Pidettiin joskus ruiskunselvityskilpailuitakin. Oppitunneilla käsiteltiin jopa sammutustehtävän johtamistakin eri tilanteissa. Päiväruokailu, joka oli kurssilaisille ilmainen, tapahtui Rekun Lainan kotiruokalassa.

Ehtoopäivisin opiskelu oli toisinaan vähän vapaamuotoisempaa, mikä johtui siitä, että joku kävi hakemassa ruuan jatkeeksi senverran nestemäistä, että saatiin virutella leivänmuruset kurkusta alas. Kurseilta sai myös todistuksen, joka oli kuin upseerin valtakirja. Päättäjät vietiin sillä arvokkuudella kun nuorelle päällystölle kuuluikin.

Kesäjuhlat tavanomaisine ohjelmineen pidettiin muistaakseni heinäkuun loppupuolella. Tanssi-iltamat järjestettiin Helmannin, Mustanojan ja Kyttälän suuleilla.

Marraskuun puolivälissä junailtiin aika värikäs koehälytys. Jostakin oli Vihtorin tietoon tihkunut, että marraskuun puolivälin paikkeilla on koko aluetta käsittävä palohälytys. Tätä varten oli hälytysosastolle annettu ennakkovaroitus jo hyvissä ajoin. Oli kirpeä pakkaspäivä, kun toistakymmentä miestä käsittävä porukka kokoontui lauantaan puolenpäivän aikaan Helmannille. Välimäen Kallen autonlavalla oli irtoruisku sekä muut matkalle tarvittavat varusteet. Elorannan Yrjön ohjastama oikea paloauto oli mukana vaan niinkuin komeuden vuoksi. Nuupalan osastosta Mäkisen Ville otti meidät Savikon Vanntten, Jokirannan Heimon ja minut isälliseen huomaansa pitämään huolta siitä, että kalusto on kunnossa eikä moottorit pääse jäätymään.

Odottavan aika on pitkä ja sen oli useampi mukana ollut kotoa lähtiesään muistanut varustautumalla pullolla tai parilla ajankululääkettä. Joku kaveri oli jo ehtinyt luojahtaa talon porstuan peräkamariin ja kuuluikin sieltä koko ehtooyön sellaisia hilpeitä hihkaisuja.

Pakkanen kiristyi yötä kohden niin, että me Mäkisen Villen porukka jouduimme lämmittämään autojen moottoreita monta kertaa. Puolen yön maissa alkoivat ajanvieteliemet loppua ja niin-pä meinasivat panna Välimäen Kallen hakeen autolla uutta troppia. Saimme

kuitenkin vaivihkaa Kallen pirttiin ja siellä könttäsimme hänet vaatekaappiin peittäen visusti Vihtorin pälsyillä. Jonkun aikaa Kallea haeskeltuaan alkoivat miehet hiljetä. Pitkin keittiön lattiaa kuuluin vaan moniääninen kuorsamisen röhinä. Niin pääsi Kallekin pois ahtaasta arestistaan.

Sunnuntaiamuna seitsemän aikoihin soi puhelin, jossa annettiin hälytys Lauttakylään. Joku karjaisi hälytyksen, jolla aiheutti sen, että unenpöpperöisiä äijä alkoi kompuroida nurkan taa korkeileen omaa pruuutaansa. Mutta Miinan ja Vihtorin tolppasängyssä alkoi rytinä, kun aviopari, jonka yhteinen paino varmaankin oli puolen kolmattasataa kiloa, alkoi yht'aikaa rynnähtä lattielle. Miina, joka nukkui laidalla, nousi istumaan samalla hetkellä, kun Vihtori oli hyppäämässä yli ja niin siinä tuli molemmat laattialle samalla rojauksella, Miinan esittäessä kainon vastalauseensa miehensä käyttäytymiselle.

Miina oli ehtoolla pinkannut Vihtorin kampeet karmistoolille sotilaalliseen järjestykseen, mutta joku tohelo oli sen yöllä kaatanut ja kypäräkin oli kierinyt sängyn alle. Vihtori, joka oli suutari, oli tehnyt ittellensä päällikön arvolle kuuluvat kovavartiset saappaat ja nämä aiheuttivat tenkkapoon. Pukeutuminen onnistui muuten kommelluksitta, mutta toista saapasta ei saatu jalkaan miehensä säkään. Joku kehoitti pöyhäisemään sinne perunajauhoja. Vihtori saikin komeron ovipielestä kouraansa jonkun pussin, jonka tyhjensi saappaaseensa. Mutta voi kurjuutta, sinne saappaaseen mötkähti yhtenä klönttinä Miinan höystöpussi. Ei ollut niistä lampaantaleista enää soosiaineksi. Miina hikeentyi uudestaan ja silloin ei suomenkieltä surkeiltu.

Vihdoin päästiin lähtemään ja lujaa mentiinkin. Pakkasviima piristi vähän huonovointisia palomiehiä auton lavalla, jossa käydä jyttytteli ruiskun moottorikin. Loimijoen partaalla paloi paha riihi, jota joku oli jo sammuttavinaan. Me kiskaisimme lämpimän ruiskun jokipartaaseen ja toiset heittelivät jo autonlavalla letkukieppejä suoraksi, joten vesi oli päällä ennätysvauhdilla. Erinäisistä hankaluuksista huolimatta pääsimme näissä turneissa toiseksi. Jos siinä lauantaissa varaslähdössä oli kielteisiäkin ilmiöitä, niin ehkä sillä jotain voitettiin.

Teille, nuoremman polven edustajat, jotka ammattimiehen tiedoilla ja varmuudella vuorostanne hoitelette sammutusoppimukseen perustuvia tehtäviä ja velvoitteita, toivon, että se seuraava uusi sukupolvi, jolle te kerran nämä tehtävät luovutatte, ymmärtäisi kiitollisuudella ja arvonnolla ottaa vastaan työnsä tulokset ja saavutukset.

Kolmivuotiaana alkoi Tuomo-poika osoittaa tavatonta kiinnostusta luontoa ja sen kasvun ihmeellisyyttä kohtaan. Noin viisivuotiaana sitten alkoi hyönteisten keräily purkkeihin ja kiinnostus erityisesti perhosia kohtaan alkoi olla melkoista. Ja mitäpä siitä muuta saattoikaan seurata, kuin että isän nuoruuden aikaiset keräilyvaistot heräsivät ja siitä lähtien ollaankin oltu, niin isä kuin poikakin, tämän harrastuksen "koukussa" lujasti kiinni.

Tähän valorysään pitäisi pääkallokiitäjän tulla, unelmoi Tuomo Nuupalassa syksyllä -95.

Perhostenkeräilyä ja tutkimusta Tyrvällä

Mika ja Tuomo Sillanpää

Ensimmäiset vuodet keräily kohdistui pääosin kauniisiin päivällä lentäviin perhosiin ja oli lähinnä vain perhoskokoelman kartuttamista. Vähitellen, kokoelman karttuessa ja aina vain uusia luonnon ihmeellisyyksiä kohdatessa, keräily muuttuikin sisälöltään laajemmaksi kiinnostukseksi hyönteisten ja koko luonnon salaperäisyyksien selvittämisen suuntaan. Näihin aikoihin tutustuimme muihin tyrvääläisiin, jo kokeneisiin perhostutkijoihin ja liityimme alan järjestöihin, Tampereen hyönteistutkijain seuraan ja Suomen perhostutkijain seuraan. Seurojen kautta suoritetut tutkimukset ja kartoitukset kulkevat tiedemaailman käyttöön. Siitä se sitten alkoi luultavimmin eliniän kestävä hyönteisten elämän tutkimus ja kartoitus Satakunnassa ja erityisesti Tyrvällä, vai pitäisiköhän tässä yhteydessä puhua Sastamalasta.

Hieman perhoskartoituksesta Tyrvällä

Tänäpäivänä Tyrvällä on perhosten tutkijoita ja kartoittajia viisi aktiivista ja lukuisa joukko muita harrastajia sekä kylän miehiä, jotka meidän aktivistien kautta välittävät havaintonsa eteenpäin. Kiitos tässä myös heille.

Kartoituksen tarkoituksena on seu-

rata alueemme perhoslajien "vointia". Huomion kohteena ovat lähinnä lajien määrät, runsauden vaihtelut ja lentoajat. Kartoitus tai seuranta, miksi sitä nyt halutaankin kutsua, palvelee luonnon monimuotoisuuden säilymistä, luonnon tilan seurannan kautta.

Kartoituksessa Tyrvää on jaettu 12:ta 10 km x 10 km karttaruutuun, joista kustakin pyritään saamaan mahdollisimman kattavat tiedot perhoslajeista vuosittain. Menetelmänä käytetään silmin havainnointia päiväperhosten osalta, yölajien kohdalla, ihmissilmän rajoittuneisuuden vuoksi joudutaan käyttämään erilaisia pyydystysvälineitä. Valorysät, valvontavalot ja syöttipydykset ovat niistä tärkeimmät. Perhostuskauden päättyessä marraskuun lopulla, kerätyt tiedot kootaan yhteenvedoksi ja lähetetään edelleen valtakunnallista tutkimusta ja käyttöä varten. Tiedot ovat oleellisia esimerkiksi laji- tai paikkaurhoituksia päätettäessä ja muita luontoa suojelevia toimenpiteitä suunniteltaessa.

Mitä perhosharrastus antaa tahi ottaa?

Perhosharrastus, keräily ja kartoitus, on arvatenkin hyvin luonnonläheistä puuhaa. Keräilykauden, huhtikuun alusta marraskuun loppuun, aikana toiminta tapahtuu ulkoilmoissa.

Satoi tai paistoi, on yö tai päivä niin aina on perhosia jossakin liikekannalla. Sateisia öitä, helteisiä päiviä, tuulisia rantoja, ötökkäisiä soita, kääremeisiä kallioita, synkkiä metsiä, kauniita niittyjä, koreita ketoja ja voimakasta maaseutua peltoineen, siinä maisemia ja tiloja, joissa perhostelija viiyy. Lämmintä kesää, eksymisiä, kastumisia, luonnon rauhaa ja lumoa.

Mutta kaiken tuon "mukavan" lisäksi on ahkerasti opiskeltava "perhosteoriaa" alan tietoteoksista ja julkaisuista. On tutustuttava valo ja sähköoppiin selvitettäessä eri perhoslajien valohakuisuutta; tehot, aallonpituudet jne. Kemian tiedot joutuvat koetukselle myrkkujen ominaisuuksia selvitellessä ja syöttineiteitä suunniteltaessa. Kompassin ja karttojen käyttö pitää olla hallussa, suunniteltaessa ja toteutettaessa pyyntiretkä.

Näin näyttäisi isän ja pojan yhteinen harrastus antavan vain hyviä yhteisiä kokemuksia ja kykyä ymmärtää ja vaalia hienoa luontoamme. Näinköhän on? Jostain kuuluu usein naisen ääni, jossa saattaa kuulla moitteita, että sitä ollaan kaikki vapaa-ajat jossain metsissä ja joskus jopa ihan kysymyksen "keitä te ootte?". Toisinaan sama naisääni antaa ymmärtää että ihan olisi talonmies palkettava. No, saattaa olla että joitakin velvoitteita on tullut laiminlyödyksi harrastuksen vuoksi. Jos ulkoiset uhat har-

rastukselle kasvavat liiaksi, toteamme pojan kanssa sovitteluvaan sävyyn että ”onhan se jonkun tiedettävään tehtävä”.

Onnenpotkuja

Perhostenkeräilyn helmiä on jos onnistuu saamaan joskus satimeen jonkin harvinaisen vaeltajaperhosen. Poikani ja minun kohdalla tällainen käsittämätön onnenpotkaus sattui elokuun 9. 1994. Perhosryssäämme, Kallialassa tuttavamme Perttu Lahdelman tontilla, missä olemme jo 5:n vuoden ajan saaneet ystävällisesti ryssäämme polttaa, on tullut monia harvinaisia vaeltajaperhosia, mutta yksi on ylitse muiden. Kyseessä olevan päivän yönä lensi ansaamme yöökkönen, suurharvinaisuus tieteelliseltä nimeltään *Syngrapha Ain*. Helsingin yliopistolla dosentti Kauri Mikkolan tutkimuksin selvisi, että perhonen on ainut Pohjoismaissa tavattu lajinsa edustaja. Luonnollisesti myös uusi laji Suomen perhosfaunaan. Monin erilaisin tutkimusmenetelmin on todettu ko. perhosen lentäneen Etelä-Uralilta, Latvian ja Ahvenanmaan kautta Tyrvälle. Se, että otus meidän rysään osui, on iso sattuma, vaikkakin rysän sijainti onkin osoittautunut vuosien mittaan olevan otollisella paikalla ilmavirtauksiin nähden.

Perhonen saattaa olla, lisätutkimukset ovat kesken, tieteelle merkittävä löytö, sikäli kun lajin todetaan olevan eri alalajia kuin alpeilla elävä *Syngrapha Ain*. Suomalaiseksi nimeksi otukselle tulee joko Vuorihopeayökkönen tai Uralin hopeayökkönen. Mikähän senkin perhosen sai sieltä lähtemään. Lieköhän Tshernopylin onnettomuus aiheuttanut tällaista ”aktiivisuutta” ja kaipuuta Tyrvään toistaiseksi puhtaaseen ilmanalaan.

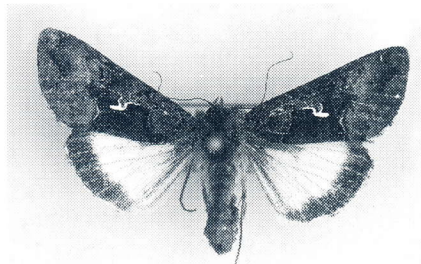
Tiesitkö muuten että . . .

Luonto on täynnänsä kummallisuksia, eikä perhoset ole poikkeus tässä asiassa. Esittelemme tässä joitakin perhoselämän kummallisuksia ja erikoisia tapoja.

Tiesitkö, että kaikkien tuntema kaaliperhonen ei itseasiassa ole ollenkaan suomalainen perhoslaji. Lajiksi se Suomeen lasketaan, mutta joka kevät se tänne muuttaa Euroopasta, monii munansa, kasvaa toukkana, kutoituu ja kuoriutuu perhoseksi ja kuolee pois. Kaaliperhonen ei missään kehitysvaiheessa kestä Suomen talvea, joten perhosen esiintyminen on täysin keväisten vaellusten varas-

sa. Samanmoisen elämänkaaren meillä elävät esim. komeat amiraali ja ohrakeperhonen.

Uskotko, että joidenkin perhoslajien elämä perhosena kestää vain muutaman tunnin. Perhosten ikä tosiaan vaihtelee muutamasta tunnista noin vuoteen kuoriutumisen jälkeen. Erään pussikehrääjän naaraan elämä kuoriutumisen jälkeen on nopea, määrätietoinen. Naaras matkustaa kuoriuduttuaan noin 1 sm matkan kotelokoppansa toiseen päähän, alkaa suitsuttaa hajuvesiään tarkoitukseensa houkutella joku koirasperhonen sukua jatkamaan. Hajuvesien houkuttelemina koiraita saapuukin, tapahtuu nopeahko munasolujen hedelmöitys ja muninta samaan kotelokoppaan jossa naaras kehittyi. Sitten tulee leikin kuolema, mutta naaras täytti tehtävänsä lajille tyypilliseen tapaan.

Ensimmäinen Pohjoismaissa. Uusi laji Suomelle, järjestyksessä 932:n suurperhonen. (Syngrapha Ain, pyydystynyt M ja T Sillanpää Tyrvältä. Kuva J. Huusko)

Tiesitkö, että muutamien perhoslajien naaraille ei ole ensinkään siipiä. Miten se sitten laajentaa elinpiiriään, toukkanako vain kävelemällä etenee? Miksiköhän näiden tällaisten lajien koiraat kuitenkin lähtevät pitkille vaelluslennoille? Geeninvaihtoako? Vielä on avoimia kysymyksiä. Tiesit varmaankin, että perhoset käyttävät ravinnokeksen kukkien mettä, jonka ne imevät kukkinnoista imukärsällään. Aina ei kuitenkaan ole näin. Lähes kaikkien kehrääjien heimoon kuuluvien lajien elämä kuoriutumisen jälkeen on pelkkää laihduttamista. Ne eivät nimittäin syö mitään. Nämä perhoset keskittyvät niin lisääntymiseen liittyviin toimintoihin, että halua ei riitä syömiseen. Kaiken lisäksi Luoja on kaikessa viisautessaan varmistanut tällaisen turhan ruoalla nautiskelun mahdottomaksi, poistamalla niiltä tyystin syömään kykenevät suuosat. Tällaisia pikkuaerikoisuuksia on luonnossa lukemattomia, parhaiten niihin voi tutustua menemällä luontoon silmät ja mieli avoinna, kunnioittaen. □

Asuin Jaatsilla

Kävin Jaatsilla. Ihailin avaria, valoisa huoneita, joiden seinillä on upeaa vanhaa ja uudempaaikin taidetta. Ihastelin isoa Mathilda-salia, Tyynenhuoneiksi nimettyjä sekä kauimpana olevaa A. Gallen-Kallelan huonetta.

Olen toki vuosien kuluessa käynyt Jaatsilla useita kertoja eri tilaisuuksissa. Mutta nyt menin ihan yksin – vartavasten katselemaan niitä huoneita. Ystävällinen näyttelynvalvoja opasti. Muistelimme yhdessä. Hän kertoi asuneensa joskus Jaatsin lähellä kerrostalossa. Samoihin aikoihin – noin 30 vuotta sitten – jolloin minä asuin Jaatsilla.

Mathilda-sali oli silloin Tyrvään kunnanvaltuuston kokoustila. Välihuoneet olivat kunnan toimistoja. Valtuustosalin vieressä pieni sosiaali-toimisto. Näissä huoneissa kävin vain vähän, joten niitä en paljon muistakaan. Mutta takahuoneet olivat kunnansihteerin asuntona. Mieheni edeltäjä Tyne Lehtimäki taisi asua niissä yli 30 vuotta. Hänen mukaansa osa huoneista onkin saanut nykyisen nimensä: Tyynenhuoneet.

Tultuani nuorena sairaanhoitajana Vammalan Seudun sairaalaan töihin, tutustuin sairaalan lentopallokentällä pitkään poikamieskunnansihteerin. Lähdin vielä vuodeksi Helsinkiin jatko-opistoon ja luulin jättäneeni Vammalan taakseni. Vaan toisin kävi. Valmistuttuani sosiaalihoitajaksi menimme naimisiin ja minäkin muutin asumaan Jaatsille. Aluksi tosin vain viikonlopuiksi. Olin työssä Harjavallassa, Satalinnan sosiaalihoitajana ja minulla oli siellä työsuhdeasunto. Siihen aikaan oltiin lauantaisinkin työssä – tosin vain puoli päivää. Junaan tulin Vammalaan aina saunailtana ja tuore aviomieheni kyyditsi minut sitten sunnuntai-iltana vaalealla ’koppa-Volvolla’ takaisin Harjavaltaan.

Jaatsi, Aksel Gallen-Kallelan lapsuuden ja nuoruuden koti.

Kortin piirtänyt Raimo Huittinen

Asuntonamme oli Jaatsin kaksi perimmäistä huonetta, joista toinen, olohuoneemme on nykyisin A. Gallen-Kallelan huone. Siinä huoneessa on esikoisemme saanut pastori Olli Kahran avustamana nimen Esa Kaler-vo. Hänestä on valokuvakin sen huoneen kaakeliuunin edessä. Alkuaikoina keittiömme oli tilava – nurkassaan mahtava kivinen leivinuuni suurine helloineen. Ruokamme tosin laitoimme etupäässä vieressä olevalla sähköhellalla. Sama suuri keittiö toimi kunnanviraston työntekijöiden taukotupa, oli siis yhteiskäytössä.

Viraston työntekijöistä muistan parhaiten Kaskelan Maijan (nykyisin Kosonen), Kuusivuoren Tertun ja rakennuspuolelta Risto Rainion. Muita nimiä muistaakseni oli Elvi Virtanen, Anneli Niemi, Hellevi Teukku ja Ulla Torkkeli. Mielestäni esim. Kerttu Tuominen ja Sirkka-Liisa Vuoriokin tulivat vasta myöhemmin kunnan palvelukseen.

Jäätyäni äitiyslomalle maaliskuun -65 alussa oli keittiöasia jo järjestetty toisin. Ovi makuuhuoneestamme isoon tupakeittiöön oli suljettu, ja

Esa Paulasto keväällä 1966 Jaatsin pihan kulmalla.

meille laitettu oma pieni keittiö siihen missä se nytkin on. Talon länsipäädystä henkilökunnan käytössä – ja toki uusittuna. Kyseisestä remontista Tyrvään kunnanvaltuusto joutui hiukan niin sanotusti vääntämään kättä. Osa valtuutetuista kun olisi halunnut tehtäväksi isomman remontin. Sensijaan mieheni virasta ei kiistely. Hänet valittiin yksimielisesti kunnansihteerin virasta vastaperustettuun kunnanjohtajan virkaan. Oli siis ensimmäinen – ja kuten myöhemmin todettiin – myös ainut Tyrvään kunnanjohtaja.

Asuntona meillä oli siis käytettävissä jo mainitut kaksi huonetta ja keittiö, myös yläkerrassa oleva pieni huone. Sitä tosin pidimme etupäässä varastotilana. Pari kertaa siellä yöpyi joitakin vieraitamme ja kertoivat saaneensa hiiriä petikaveriksi. Sensijaan Jaatsin kerrottua kummitusta emme koskaan tavanneet. Ehkäpä hän karttoi perheellistä.

Sisäänkäyntimme oli Jaatsi talon päädystä: kiviraput ja terassi. Teras- sin vieressä kellarin katos. Rappujen edessä kukki pionit mahtavasti. Se alue sijaitsee vähän kulkijoiden katseilta piilossa. Kukista en tiedä, mutta raput, terassi ja kellari siellä ovat yhä. Tosin hiukan sammaloituneina käytön puutteessa.

Jaatsin, Gallénien, kuulu puutarha oli silloin villimpi kuin nyt. Ensimmäinen kerrostalo rakennettiin niihin aikoihin puutarhan sivulle. Mutta nykyisten rivitalojen kohdalla oli pensaikoinen kallio, jonka yli ja vierestä kuljettiin Alasenrantaan uimaan. Kalliolla ja osin puutarhassa oli paljon erilaisia puita ja pensaita niin, että varhaisesta keväästä myöhäiseen syksyyn aina jokin oli kukassa. Omenoita tuli valtavasti. Silloin tehtyjä hilloja söimme vuosikausia. Ja sukulaistemekin söivät.

Ruokakaupassa kävin usein Arosen

lihakaupassa. Hyvä kauppa olikin. Ja rouvan ystävällinen 'kitoos'! on vieläkin muistissa. Maito haettiin alumiinihinkillä meijerin myymälästä. Sai sieltä toki paljon muutakin, vaikka myymälä olikin aika minikokoinen. Miltei Arosta vastapäätä oli Sarteri Laineen kukkakauppa 'Viola'. Sinne mentiin lautasiltia ojan yli tieltä. Nykyisen kivikeitaan tienoilla oli Niemelän leipomo myymälöineen. Sieltä haettiin usein leivät ja tuoretta pullaakin. Asemalle päin oli elokuvateatteri Kinoa vastapäätä Sastamalan osuuskaupan asemanmyymälä, jota hoiti Tuovi Haapamäki.

Ensimmäinen jouluni Jaatsilla oli silloin, jolloin olin Satalinnassa työssä. Silloin oltiin aattonakin kuten lauantaisin – puoli päivää. Olin tehnyt runsaasti ylitöitä kuntien potilailleen lähettämien joululahjojen parissa ja kutonut iltasin vielä uudelle aviomiehelleni villapaitaa. Ja kun vauvan odotuskin oli jo pitkällä muistan olleeni niin väsynyt, että taisin itkeä koko iltapäivän. Tilanne parani vasta päästyämme Jaatsin maanmainioon saunaan, jossa istuin oli kaareva kuin puistonpenkki ja josta sai erinomaiset löylyt. Mitä muuta ensimmäiseen yhteiseen jouluumme sisältyi, en juuri muista – paitsi että kinkun olin pais- tanut Satalinnan asuntolan uunissa. Todennäköisesti kävimme jouluaamuna kirkossa – kuten lukuisia kertoja sen jälkeenkin. Lokakuussa 1966, tyttäreemme ollessa kaksiviikkoinen, muutimme Jaatsilta nykyiseen kotiimme Kukkurin rinteeseen.

Oli kiva käydä katsomassa ja muistelemassa jo 31 vuotta kestäneen avioliiton alkusijoja. Ilo oli myös todeta, että vanha, arvokas Jaatsi on kauniisti korjattu ja huolella hoidettu. Ja arvokkaassa käytössä. □

Senhän pitäisi olla niin yksinkertaista – siis historiikin tekemisen: asetetaan asiat kohdalleen paperille olemassaolevan aineiston pohjalta. Ja aineistoahan on, sillä kuorosta on vuosien varrella paljon kirjoitettu ja yhdessä kuoro on paljon kokenut. Mutta ei! Asiat ja tapahtumat eivät tahdokaan paperille selkeään hienoon järjestykseen. Mitä enemmän miettii, seläilee ja katselee otettuja kuvia, sitä enemmän mielen sopukoista nousee esille muistikuvia, jotka ovat kuin eilisen tapahtumia. Ne ovat erilaisten tunnelmien ja tunteiden sävyttämiä – riemullisista haikeisiin, jännityksen täyttämistä helpottuneisiin ja kaikkea siltä väliltä.

Kaikki alkoi kuorojentalo Heffatalta syyskuussa 1967. Hyvän matkaa toistakymmentä musiikista ja laulusta innostunutta vammalalaista oli koontunut perustamaan aivan uudenlaista kuoroa. Sellaista oli jo pitkään kaivattu Vammalassa tuolloin toimineiden mieskuoron ja naiskuoron rinnalle. Oli löydetty asiaan innostunut johtaja, opettaja Martti Visto. Hankkeen takana oli Vammalan Musiikkiyhdistys, jonka siipien suojissa kuoro onkin melkein koko olemassaolonsa ajan sittemmin toiminut. Lämmöllä kuoro on muistellut edesmennyttä Leena Karahkaa, joka keskeisenä hahmona puuhasi kuoroa kokoon.

Ensimmäisten harjoitusten muistot eivät ole häipyneet mielestä, sillä innostus oli mahtava ja yhteishenki suurenmoinen. Heti kokeiltiin nuosteista laulamista – se onnistui – opittiin ensimmäinen yhteinen laulu. Harjoitus harjoitukselta innostus ja taito kasvoivat. Sävelpuhtaus ja äänenmuodostus olivat Martti Viston jatkuvan huomion kohteena. Niiden eteen hän työskenteli alusta asti koko johtajakautensa ajan yhtä tinkimättömästi.

Kevätparaatissa, tuossa vuosia jatkuneessa musiikillisessa yhteiskatselmuksessa, kamarikuoro suoritti toisen esiintymisensä keväällä 1968. Ensiesiintyminen oli ollut Tyrvään kirkossa marraskuussa 1967 Musiikkiyhdistyksen ja kulttuurilautakunnan järjestämässä musiikki-illassa. Yleisön suhtautumien uuteen kuorotulokkaaseen oli todella rohkaisevaa ja arvostelut kannustavia. Kevätparaatit olivat kuorolle tuolloin tärkeitä esiintymislaisuuksia, tutuksi tulemisella oli merkitystä myöhemmin pidettyjen omien konserttien yleisö-

menestykseen.

Vuoden 1969 kevätparaatissa kuoro lauloi peräti 7 laulun ohjelman, jouskossa mm. Palmgrenin 'Poppelit' ja 20-vuotisjuhlakonsertin ohjelmaan kuuluneen Hasslerin 'Riemuisin mielin'. Ilkka Heikkilä totesi arvostelussaan tuolloin seuraavasti: 'Martti Viston kouluttama kamarikuoro tapaa jo muutamin kohdin suurten viihdekuorojen tuntua. Mitenkähän nämä laulajat mahtaisivat selviytyä Monteverdian tai diLasson teoksista?' Kuoro

Tuokiokuvia Vammalan Kamarikuoron taipaleelta

Ulla Renfors-Kauko

on sittemmin moneen otteeseen osoittanut, miten mm. diLassosta selviydytään.

Laulajia houkuteltiin alku aikoina mukaan mm. seuraavan lehtikirjoituksen tapaan, vuodelta 1969: 'Tietenkin jokainen kuoro toivoisi saavansa riveihinsä mahdollisimman "valmiita" laulajia, jotka omaisivat hyvän nuotinlukutaidon ja joilla olisi kehittynyt lauluääni. Kuoroon pyrkiä ei tulisi kuitenkaan pelätä muka niin korkeita vaatimuksia, ettei hän kykenisi niitä täyttämään. Em. taidot kyllä kehittyvät. Sen sijaan sävelkorvan pitävyydelle on asetettava luonnollisestikin jonkinmoisia vaatimuksia.' Lisäksi houkuteltiin laulutaitoisia miehiä kuoroon mm. lohduttamalla, ettei pidä pelätä ja rohkaistiin, sillä, että Martti Visto ohjaa kyllä ihan kärsivällisesti ja innokkaasti. Vuosien saatossa ei kärsivällisyys eikä innokkuus todellakaan johtajalla vähentyneet – päinvastoin.

Kuorolaisten vaihtuvuus oli aika ajoin melko suuri johtuen mm. nuorista laulajista, jotka muuttivat pois kotipaikkakunnalta. Oli myös niitä laulajia, jotka tulivat – kuulivat – ja pelästyivät, eivätkä sen koommin uskaltaneet mukaan rohkaisuista huolimatta. Sitkeästi mukana pysyi kuitenkin kuoroon kiinnikasvanut joukko, joka ei tullut toimeen ilman kuoron antamaa henkireikää. Silloisessa leh-

tileikkeessäkin todettiin: "Kannattaa siis ottaa vaarin tilaisuus päästä vielä mukaan todella hyvään harrastuksen piiriin. Se on askel, jota ei varmasti koskaan tarvitse katua". Näin on, sen todistaa vakuuttavimmin esimerkiksi Anneli Kuosma, joka lauloi kuorossa ahkerasti perustamisesta lähtien aivan viime vuosiin. Noista ajoista on kuoro pikkuhiljaa kasvanut – voineeko enää kohta kamarikuoroksi sanoa. Välillä kuoroa on vaivannut mieslaulajien puute.

Kuoron toiminnan merkki-paaluna ja samalla kaiken runkona ovat olleet vuotuiset konsertit, joiden eteen työskentelylle kaikki muukin toiminta on paljolti rakentunut. Konserttiin valmistautumista hiottiin laululeireillä. Ne olivat samalla hiostamis- että rentoutumistilanteita, jossa kuoron yhteishenki on päässyt rakentumaan ja tietoisuus yhteisestä yrityksestä syventymään.

Kuoron konserttien lukumäärä on näyttävä. Martti Viston aikana hän halusi tehdä kuoron kanssa keskittyneesti jotakin suurempaa kokonaisuutta, josta johtuen voimia ei hajoitettu kovin paljon erillisiin pienempiin esiintymisiin. Vuosien varrella olisi niitäkin ollut runsaasti tarjolla.

Ensimmäinen oma konsertti pidettiin Vammalan seurakuntatalolla joulukuussa 1969. Se oli kirkkomusiikki-ilta, jossa avustajina eri soittimissa oli silloisia koululaisnuoria, joista useat ovat tämän päivän muusikoita. Myöhempiä huomattavia konsertteja ovat olleet keväällä 1976 ja syksyllä 1981 pidetyt viihdekonsertit, 10-vuotiskonsertti keväällä 1981, 15-vuotiskonsertti keväällä 1984 sekä 20-vuotisjuhlakonsertti. Tarkkaavainen lukija päätellee vuosiluvuista, että laulun siivin aika rientää tavallista nopeammin eteenpäin. Selitys tälle ilmiölle kylläkin löytyy aivan maassakin seisten, sillä kullakin juhlakonsertilla on ikioma historiansa.

Martti Visto tuli johtaneeksi kuoroja yhteensä 25 vuoden ajan vuonna 1983, jolloin pidettiin hänen taiteilijakonserttinsa. Samana syksynä ilmestyi kuoron oma kasetti. Yhden talvikauden mieliinpainuva työ tehtiin harjoiteltaessa Mozartin C-duuri kruunajaismessua Istvan Vilagin johdolla. Esitys oli keväällä 1982 yhdessä jousiorkesterin kanssa, solistisuuksien laulajat oli tuotettu Tamperelta. Moni kuorolainen jäi suremaan, ettei suuren työn vaatimutta esi-

tystä viety läpi kuin sen ainoan ker-
ran. Kruunajaismessu oli Istvan Vila-
gin työnäyte kapellimestarin tutkin-
toa varten.

Istvan ja Livia Vilagin innostamina
ja heidän avullaan saimme kesällä
1982 tilaisuuden lähteä konserttimat-
kalle Unkariin Väsárosnamèny'n kau-
punkiin sikäläisen Ferenc (Frans)
Liszt-kuoron vieraaksi. Kukaan mu-
kanaolleista ei voi unohtaa sitä myö-
häistä iltahetkeä, jolloin saavuimme
matkasta uupunena isäntiemme vas-
taanottotilaisuuteen. Olimme mat-
kustaneet koko päivän, ilta oli jo pi-
mennyt, kaupungin kulttuuritalo vai-
kutti autiolta ja kaikki oli erilaista
ja outoa kotimaah-
an verrattuna. Noustessamme
kulttuuritalon toi-
seen kerrokseen
sieltä alkoi kuulua
Finlandian sävelet
ja vieläpä suomeksi
laulettuna. Sulim-
me jok'ikinen – sy-
dämellisyys oli
kouriintuntuva.

Luja ystävyys kuo-
rojen välillä syntyi
huolimatta vaikeas-
ta kielimuurista.
Olihan meillä yksi
yhteinen kieli, jota
kaikki ymmärsivät
– laulun ja musiikin
kieli. Sitä sitten
käytimme runsain mitoin puolin ja
toisin.

Vastaanotto oli kaikkialla, missä
lauoimme, yhtä lämmin. Lähdetty-
ämme ei ero jäänyt pitkäksi, sillä kol-
men viikon päästä oli unkarilainen
kuoro jo Vammalassa vastavierailul-
la. Jälleennäkemisen tunnelmat olivat
sanoinkuvaamattomat. Ja jostakin
kumman syystä Suomessa oli samaan
aikaan helle, vaikka alkukesä oli ollut
todella viileä.

Uudestaan tehtiin konserttimatka
Unkariin kesällä 1984, jolloin tote-
simme, että Vammala oli saanut
Väsárosnamènyyn tällä välin nimik-
kokadun. Vastavierailu seurasi kesäl-
lä 1985 ja taas aurinko hemmotteli.
Ystävyysuhteista virisi ajatus ystä-
vyyskaupunkisuhteen luomiseksi, jo-
ka sittemmin on toteutunut virallises-
tikin.

Joitakin kuorovierailuja on tehty
myös koti-Suomessa. Talvella 1983
kuoro matkasi Jalasjärvelle Peliitto-
jen vieraaksi. Onnistuneen yhteiskon-
sertin jälkeen isäntäkuoro järjesti iki-
muistettavan illan oikein pohjalaiseen

malliin.

Vuosien varrella on konsertoitu
Huittisissa, Äetsässä, Punkalaitumel-
la ja Porissa. Kuoron johtajan Martti
Viston entisellä kotipaikkakunnalla
Nurmijärvellä pidettiin konsertti syk-
syllä 1985 Rajamäen erikoisessa ja
upeasti soivassa kirkossa.

Ystävyyskaupunkitoiminnan myö-
tä osallistuimme Tanskan Ringstetis-
sä järjestettyihin kuoropäiviin 1986.
Mieliinpainuvaa oli laulaa suurkuo-
rossa, jossa kaikkien osallistuneiden
ystävyydekaupunkien kuorolaiset lau-
loivat eri johtajien johdolla. Tuosta
tapamisesta jäi ohjelmistoon mm.

Vammalan Kamarikuoro, johtaja Martti Visto.

Morgensang, yksi kuorolaisten 'lem-
pikappaleista' tälläkin hetkellä.

Kirkkainpina helmiä kuoron kon-
serttien ja esiintymisten nauhassa lie-
nevät kesäiltojen konsertit Sastama-
lan kirkossa, joista on muodostumas-
sa Vanhan kirjallisuuden päivien yh-
teyteen perinne. Laulun sointi juuri
tämän kirkon holveissa on vailla ver-
taa. Sinne kuoro suuntaa vastaisuu-
dessakin mieluusti laulamaan.

Yleensä on pantu merkille, se miten
laaja kuoron ohjelmisto on. Martti
Visto odotti kuoroltaan joustavuutta,
muuntumiskykyä ja kykyä laulaa eri-
tyyppistä musiikkia. Kuorolaisten
kannalta se on ollut vaativaa ja kehit-
tävää, mutta samalla se on tehnyt lau-
lamisesta mielenkiintoisen ja aina
uutta antavan harrastuksen. On ollut
myös erityisen mielenkiintoista saada
laulaa Martti Viston omia sävellyk-
siä. Ne ovat olleet aluksi vaikeita op-
pia, niitä on täytynyt hioa toisissaan
sävel säveleltä, kohta kohdalta. Kun
ne sitten 'valmistuvat', avautuu sävel-
lyksen kauneus ja kuulijaa koskettava
tunnelma.

Mikä sitten tekee kuoron? Mikä saa
eri ammattitehtävät miehet
ja naiset, eri ikäpolvia olevat ihmiset
yhteen ainakin kerran viikossa laulun
pariin? Onko se yhteinen aikaansaa-
misen tunne, onko se päämääriin pää-
semisen tunne vai onko se ilo, mikä
tulee laulujen ja sävelten maailmasta
ja sen yhteisestä tuottamisesta. Var-
maan nämä kaikki tekevät kuorossa
laulamisen mielekkääksi. Mutta var-
maa on, että jotta asiat luistaisivat ja
jotta johtaja voisi keskittyä taiteelli-
seen työhön, tarvitaan myös aktiivisia
käytännön asioiden hoitajia. Kuoron
'organisaatioissa' on isäntä, emäntä,

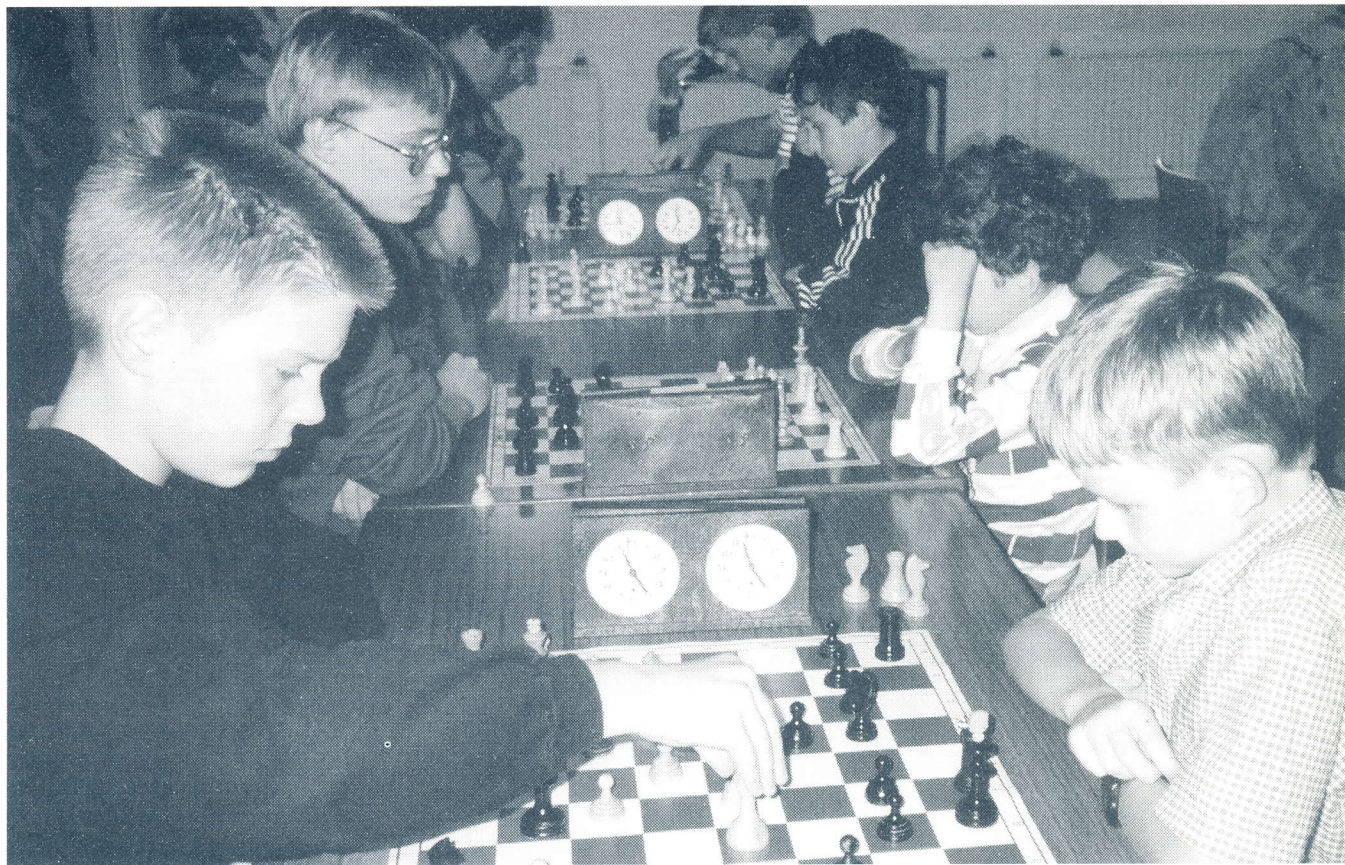
puheenjohtaja, siht-
teeri, rahastonhoita-
ja, nuotistonhoitaja
ja tarvittavia toimi-
kuntia vaikkapa
vappulaulajaisia
varten.

Heikki Mäkinen
(vanhin kuorossa
laulavista neljästä
veljeksestä) oli ai-
kanaan ensimmäi-
nen isäntä hoidellen
tehtävää monet vuo-
det. Heikin rinnalla
hoiti emännän teh-
täviä Ulla Hiiden-
hovi, joka railak-
kaaseen tyyliinsä
kykeni pudottele-
maan edustuspuhei-
ta vierailuilla niin
koti- kuin ulkomail-
la.

Toisen Unkarin matkan aikoihin
ko. tehtäviä hoitivat Jukka Oinonen ja
Margit Tupila. Viime vuosina isän-
nyyttä ovat hoitaneet Jouni Inna ja Ja-
ri Haapaniemi. Emännäys on ollut
taitavasti Leena Pärnäsen käsissä.
Erityistä apua ovat antaneet puoliset,
varsinkin mieslaulajien vaimot, joi-
den leipomis-, kahvinkeitto- ja mui-
hin taitoihin on turvattu useaan ottee-
seen vuosien varrella.

Tällä hetkellä kuoro harjoittelee
yhdessä Vammalan Teatterin kanssa
kevätkaudella 1996 esitettävää Tuk-
kijoella-näytelmää. Samalla valmis-
taudutaan omiin konsertteihin ja tule-
vaisuudenhaasteisiin uuden johtajan
'tahtipiikon' alla. Kuorolla on uusi
johtaja dir.cant. Martti Viston jättäes-
sä keväällä 1995 kuoron johtajuuden
musiikinopettaja Elisabeth Rantasen
käsiin. Tämä kokoelma tuokiokuvia
on samalla muistelmia Martti Viston
kaudesta kuoron johtajana ja kehittä-
jänä.

(Kirjoituksen on Tuula Seljänperän
tekemästä kuoron 20-vuotiskonsertin
historiikista muokannut Ulla Reij

Koulupoikana vanhojen herrojen shakkikerhossa 1940-luvulla

Osmo Särkilähti

Vammalan Shakkikerholla on paljon myös kansainvälisiä kontakteja. Elokuussa 1992 Vammalassa vieraili minskiläinen koululaisjoukkue. Viiden minuutin pikapeliä – shakin sprintterilaji – pelaavat vasemmalla Jukka-Pekka Pelttari ja Jarno Tammiaho, taustalla Kalle Tanni. Oikealla vieraista Sergei Azarov, Igoe Vasilevskij, Maxim Hobot ja Juri Dragun.

Jos tämän kirjoittajalta kysyttäisiin mieluisinta joululahjaa, jonka kosaan olen saanut, olisi vastaus heti valmis. Shakkilauta ja nappulat vuonna 1943. Kaksitoistavuotiaan koulupojan iloa kovasti toivomastaan lahjasta ei mikään joulupukin kontista löytynyt ole myöhemmin ylittänyt.

Mistä tuollainen toivomus sitten oli peräisin? Sen juuret juontavat eräseen lokakuun iltaan saman sotavuoden syksynä. Olin lokakuun alussa aloittanut oppikoulun ensimmäisen luokan ja niinkuin ikäpolveni – ja vielä monet nuoremmatkin hyvin muistavat, oli Tyrvään laitakulmilla oppikouluun lähtevän asuttava Vammalassa ”koulukortteerissa”. Päivittäisistä liikenneyhteyksistä tuskin kukaan oli vielä nähnyt edes unta, eivätkä ne sotavuosina tietysti olisi olleet mahdollisiakaan. Polkupyörä oli liikennevälineenä lyömätön sekä kesä- että talvikeleillä, mutta parikymmentä kilometriä edestakaisin päivittäin ei tie-

tysti tullut kysymykseen.

Niin, se lokakuun ilta. ”Koulukortteerimme”, jossa punkalaitumelaisten Toivo Ruohiston ja Pentti Roukan kanssa asuin, ilmestyi heidän toverinsa Pekka Mäkelä. Hänellä oli kainalossaan shakkilauta ja nappulat, ja kohta alkoi peli Topin ja Pekan välillä.

Ensiluokkalaisena ”monnina” seurasin hiljaa vierellä. Mutta jotakin tapahtui. Tuijotin lumoutuneena valkeiden ja mustien nappuloiden ensinäkemältä vaikeasti ymmärrettäviä liikkeitä. ”Toi on kivaa” tunki väkisin ajatuksiin. Ylempiluokkalaisia kohtaan tunnettu kunnioitus esti kyselemästä liikoja, mutta luin seuraavana iltana Pikkujättiläisestä tarkasti shakin säännöt. Seuraavan viikonvaihteena kotona käydessäni luin ne uudestaan Isosta Tietosanakirjasta. Maanantaina sitten ilmoitin, että kylä minäkin osaan pelata shakkia. Neljäsluokkalaisen ylemmyydellä Topi

käski laittaa nappulat paikoilleen – ne olivat Pekalta jääneet kortteerimme. Ja niin sitten tein ensimmäisen siirtoni.

Kun Topi oli tehnyt neljä kertaa peräkkäin koulumatrin – shakinharrastajat tietävät, että sillä tarkoitetaan neljässä siirrossa tapahtuvaa vasta-alkajan aseman yksinkertaista tuhoamista – hän sanoi jotakin. Muistaakseni se ei ollut kovin kohtelias arvostelu ”monnin” taidoista. Mutta alkanutta rakkaussuhdetta Caissaan se ei kyennyt särkemään. Koulupoika oli loppuiäkseen rakastunut shakin jumalattareen – vaikka ei edes tämän nimeä vielä tiennyt. Tyrvään Kirjakaupan ikkunalla oli Osmo Kailan ”Jokamiehen Shakkioipas”. Ostin sen ja huomasiin heti, että shakki oli paljon enemmän kuin yksinkertainen peli. Ruutulauta nappuloineen oli värikäs, pohjattoman runsassisältöinen, pelin kuluessa jatkuvasti muuttuva voimien rakennelma, jonka täydellinen hallit-

seminen oli aina mahdotonta – se voitti, joka hallitsi voimien verkon muutokset ja oman jännittyneisyytensä. Ja jos alkoi pärjätä, oli opiskeltava, muisteltava, opittava analysoimaan ja tekemään ratkaisuja analyysin pohjalta. Se oli silloin koulupojalte aivan yhtä hyvää ajattelun opettamista kuin se oli ollut sukupolville sitä ennen ja on tänäkin päivänä ja tulee varmasti aina olemaan. Tietokoneet vain tehostavat asiaa.

Toisenkin erinomaisen asian shakki opetti heti. Muutaman kuukauden kulluttua olin oppinut niin paljon, että Mäkelän Pekan kanssa pelasimme usein. Pekka oli minua vuosia vanhempi, mutta shakkilaudan äärellä hän suhtautui erittäin korrektisti ”monniin” vastustajana. Siinä ympäristössä olimme ikä- ja luokkaerosta huolimatta demokraattisen tasa-arvoisia. Se oli arvokas peruskokemus.

Koulussa ei ollut shakkikerhoa, joten harrastus jäi aluksi kavereiden ja sodasta kotiutuneen isäni ja muiden sukulaismiesten kanssa pelaamiseksi ja shakkikirjojen lukemiseksi. Asematovavaiheen aikaiseen viihdytystoimintaan kuului yhtenä alueena shakin harrastuksen opettaminen ja ohjaaminen, joka loi kymmeniätuhansia uusia shakinharrastajia. Oma-kohtaisen kokemuksen siitä sain kotikylässäni Ekojärvellä 1940-luvun lopulla. Kalle Järvinen oli sotasairaalsassa oppinut shakin ja joskus kotona käydessään pelasi mielellään pelin, pari. Kerran sateisena syysnuntaina istuimme vinttikamarin pöydän ääressä, kun kauhukseni aloin nähdä merkkejä siitä, että olin ilmeisesti häviämässä pelin. Kalle tuijotti kiinteästi lautaa, nosti päänsä ja sanoi jotenkin näin: ”Eikös siitä ny mahra tulla viiren siirron matti?” Ja sitten hän näytti laskemansa mutkikkaan sommitelman, joka päättyi upeaan uhrausvoittoon. Kun ottaa huomioon, että Kalle ei itse asiassa siviilissä juuri lainkaan harrastanut shakkia, on jäänyt mieleen ajatus siitä, millainen nopea ja terävä-älyinen lahjakkuus hän olisi ollut tämän päivän kilpailijana.

Vammalaan perustettiin shakkikerho 1945, mutta se pelasi hotellin ravintolassa. Ei tullut kysymykseenkään, että alaluokkia käyvä koulupoika olisi voinut mennä sinne pelaamaan – iltaisin anniskeluravintolaan! Raivion työväentalolla toimi nuorten shakkipiiri. Pelasin siellä yhden talven. Seuraavana vuonna asuin tie-mestari Hännisen perheessä, ja silloin pelasimme Heikki, Pentti ja minä todella paljon ja olimme aika tasaväki-

siä. Se korvasi puuttuvan kerhon, samoin lehdet Suomen Shakki, sekä englantilainen Chess, jotka olin tilannut. – Ohjasi se shakki hiukan kieli-taidonkin hyväksi työskentelemään kouluopetuksen lisäksi.

Lukiolaisena sitten rohkaisin mieleni ja menin syksyllä kerhoon. Puheenjohtajana toimi Otran johtaja Ärilä, joka otti koulupojan oikein ystävällisesti vastaan. Ravintolasalin ns. ”parvekeosa”, jossa kerho koontui oli hyvin hiljainen siihen aikaan, ainakin peli-iltoina – en enää muista mikä viikonpäivä se oli.

Kerhoturnaukset pelattiin keväisin ja syksyisin. Kerhon selvästi paras pelaaja oli tohtori Raivio, hänelle taisin hävitä useammin kuin voitin. Mallastehtaan johtaja Nilsson oli iäkäs herrasmiespelaaja, mutta ikä alkoi jo painaa. Hän kuitenkin pelasi mielellään. Parturi Leppänen oli joka ilta mukana. Ymmärtääkseni hänkin kuului niihin, jotka olivat oppinut pelin asematovavaiheen aikana. Kapteeni Haavisto oli myös varsin aktiivinen kerhon jäsen. Radioalan kauppias Rissanen ilmestyi kerhoon hiukan myöhemmin – ehkä 1948. Kokemäenjoen uittoyhdistyksen konttorissa työskenteli nuorehko ekonomi, joka myös kävi jonkin verran kerhossa ja jonka kanssa pelasin muutaman kerran hänen asunnollaan. Olisikohan hänen nimensä ollut Ahonen – en ole varma. Valitettavasti en enää muista monia muita noiden kerhon pioneeri-vuosien pelaajia.

Pelattiin ihan normaalia shakkia. Kelloja ei ollut, mutta herrasmiestapaan jaksettiin odottaa vastustajan siirtoa. Pikapelistä ei kukaan tiennyt mitään – rumputurnauksia ei järjestetty. Mutta simultaaninäytökset, joissa mestari pelaa kymmeniä vastustajia vastaan samanaikaisesti, olivat suuria tapauksia. Nelisenkymmentä pelaajaa löytyi mm. pariin Matti Rantasen simultaaniin – hän ja Vilho Somerpuu olivat yleensä simultaanin antajia – Ärilä heidät suhteillaan hankki Tampereelta näytöksien antajiksi. Simultaanissa pelasivat aikuiset – koulupojat olivat harvinaisia. Olin ainoa koululainen, joka pelasi kerhossa. Pohjaa olisi kyllä koulussa ollut, jos joku olisi pannut sillä suunnalla toimeksi.

Kerhon henki oli aivan erinomaisen. Nuorta kannustettiin ja kunnioitettiin vastustajana ja yleensä peliin suhtautuminen oli todella herrasmiesten tapaista. Se oli hyvä koulu nuorelle.

Sitten tulivat kuvaan mukaan myös ystävyysottelut. Niistä muistan eri-

koisesti kaksi. Ensimmäinen pelattiin Kokemäellä paikallista shakkikerhoa vastaan. Tuloksen olen unohtanut – omanikin – mutta retkenä se oli elämys – pelata ensimmäisen kerran joukkueen jäsenenä.

Toinen mieliinpainunut retki oli keväällä 1948 tai 1949. Kävimme Siurrossa pelaamassa Linnavuoren tehtaiden kerhoa vastaan. Isännät esittelivät meille tehdasalueen. Se teki koulupoikaan vaikutuksen – muistan hyvin miltä näytti esimerkiksi suuri halliluola vuoren uumenissa täynnä lentokoneen moottoreita. Pelasin ottelussa toisella pöydällä. Jäi hiukan sellainen vaikutelma, että ei oikein sopinut panna nuorta koulupoikaa ykköselle – jokin kunnioitus piti sentään olla isäntiä kohtaan. Voitin pelini – muistaakseni. Ykkösellä pelasi tohtori Raivio.

Kerran – olin muistaakseni seitsemännellä luokalla – pelasin aika vaikeata peliä, joka oli venynyt illan viimeiseksi. Koko muu kerho istui ympärillä – pelien päätyttyä olivat vanhojen herrojen viskilaistkin ilmestyneet pöytiin. Kun sitten tein siirtoni ja vilkaisin ylös laudalta, näin rehtori Hariolan kävelevän pöytää kohti. Ympäristön rekvisiitan huomioon ottaen ratsut ja lähetit rupesivat heittämään kuperkeikkaa silmissäni – koulukuri oli varsin ankaraa ja toki ikäiseni tiesivät hyvin, että esim. taseissa käyminen seuraintalolla saattoi johtaa käytösalennukseen. Ja minä istuin siinä lievästi alkoholihöyryisen – ei toki humalaisen, todella kaukana siitä – seurueen keskellä, tosin tietenkin itse ilman lasia. (Niin, ravintolakin suhtautui ymmärtäväisesti koulupoikaan, joka vain pelasi eikä koskaan tilannut mitään). Tervehdin rehtori Hariolaa, hän vastasi, sanoi jotakin . . . ”jaa, Särkilahinkin käy täällä pelaamassa” . . . katseli vähän aikaa ja lähti pois – hän asui samassa rakennusrivissä. Asia oli sillä selvä – eihän suuresti kunnioittamani rehtori ollutkaan mikään pikkusielu vaan hyvin avarakatseinen historian ja kirjallisuuden opettaja.

Kerran kävin jonkin simultaaninäytöksen jälkeen pitkän filosofisen keskustelun nuoren – itseäni kyllä vanhemman – miehen kanssa. Hän piti shakista ja hänellä oli hieno näkemys siihen. Hän oli myöhemmin toimittaja Aarre Haunia. Koskaan en häntä kuitenkaan sen jälkeen tavannut.

Koulun opettajakunnassa oli innokas shakinharrastaja, maisteri Hugo Juslén. Kerhossa hän ei muistaakseni käynyt, mutta pelasin muutaman kerran myös hänen luonaan. Hän oli hy-

Suomen Shakkiliiton 70-vuotisjuhlassa syksyllä 1992 Finlandia-talossa kohtasi toisensa kolme hallitsevaa maailmanmestaria. Tapaus on äärimmäisen harvinainen ja kohtaamisesta otetut valokuvat historiallisia. Vasemmalla naisten MM kiinalainen Xie Jun. Hänen vierellään vuoden 1985 maailmanmestaruutta hallussaan pitänyt Venäjän Garri Kasparov ja oikealla shakkitehtävien ratkaisun MM Suomen ja Turun Pauli Perkonoja. Taustalla tilaisuuden seremoniamestarina toiminut Lassi Linnanen.

vin innostunut shakista ja varsin hyvä pelaaja.

Kahdeksannen luokan syyslukukauden päättyessä 1949 sitten nostin shakkilaudan ja nappulat hyllylle ja sanoin hyvästit kerholle, jonka piirissä olin saanut ensimmäiset kosketukseni shakkiin kilpaurheiluna. Tuli tauko shakin harrastukseen – ja niitä tuli myöhemminkin, peliharrastukseen varsinkin sen jälkeen kun vuoden 1957 syksyllä eksyin järjestöshakin pariin. Sen parissa menneet vuodet ovat kyllä antaneet joskus koivun kuivan ja puurtamisen makuisen työn vastapainoksi myös ns. sisäisiä palkintoja Vammalassa ja Ekojärven perukoilla shakin harrastuksen aloittaneelle. On ollut tilaisuus tavata ”liveinä” useampikin MM Smyslovista ja Talista herroihin Karpov ja Kasparov asti – mutta pelitaidolle se on ollut kohtalokasta. Pelkään, että jos asetuisin tänään omaa kahdeksantoista-vuotiaista koulupoikahahmoani vastaan, niin se menneisyyden poika taitaisi pyyhkiä tämän päivän vaarilla lautaa varsin pian.

Vammalan shakkikerho oli siis pioneerivuosinaan pienen piirin ravintolakerho, jolle oli ominaista vanhan ajan herrasmiesmäinen ote asioihin – ja samantapainen ympäristö. Ehkä ilmassa leijaili ripaus jotakin ”Goldene Schachzeiten” hengestä. Shakki ”an sich” oli tärkeintä ja miellyttävää – ei pelattu veranmaku suussa ja hampaat irvessä vahvuuspisteitä metsästäen tai niiden rippeitä puolustaen – eikä koskaan tullut erimielisyyttä säännöistä.

Tänään shakki on suunnattomasti enemmän kilpaurheilua kuin viisikymmentä vuotta sitten. Vanhojen herrojen klubit ovat muuttuneet nopeiden nuorten älyurheilupaikoiksi. Tupakka ajettiin ulos jo sukupolvi takaperin. Peli on muuttunut nopearytmisemmäksi ja kylmähermoisempää käsittelyä vaativaksi – enemmän nuorten lajiksi. Turnauksissa Internetistä uusimmat uutuudet kaivaneet nuoret – sekä pojat että tytöt – latovat heti alkuun viisitoista siirtoa uusinta avausteoriaa laudalle eteesi – yritä sitten pärjätä heidän kanssaan! Ja juuri niin pitää ollakin.

Vammalan Shakkikerho on tänään yksi maan aktiivisimmista nuorisotyötä tekevästä kerhoista ja parhaista kilpailujen järjestäjistä. Koska shakin harrastajat ovat kuitenkin yleensä itsekräittisiä – laji kasvattaa siihen – ja melua pitämätöntä väkeä, sallittane tällaisen vanhan, muualle muuttaneen ja kauempaa katsovan muistuttaa mieleen paikallisen shakin harrastuksen saavutuksia. Ketään mainitsematta ja ketään unohtamatta voidaan todeta esimerkiksi, että koululaisten SM-kilpailuissa sama joukkue on voittanut ensin Sylvään yläasteena yläasteiden mestaruuden kaksi ja sen jälkeen Vammalan lukion lukioiden mestaruuden kolme kertaa peräkkäin. Luulen, että Vammaskoskessa virtaa paljon vettä ennen kuin jokin muu koulujoukkue pystyy samaan. Koulutyttöjen Suomen mestaruus on ollut Stormissa jo vuosia sitten, nuorten SM-turnauksen hopeatila tuli Vam-

malaan v. 1994, kirjesakin kansallisen joukkueemme yksi jäsen on täältä jne. Hieman kevyemmistä kilpailuista mainittakoon, että LC Vammala pitää hallussaan Suomen Lions-klubien mestaruutta sekä joukkue- että henkilösarjassa. Vammalan Shakkikerhon tapa järjestää vuoden suurin shakkitahtuma, joukkuepikapelin SM-turnaus, jossa on mukana satoja pelaajia, uudisti koko kilpailun tason pari vuotta sitten. Ja juuri tätä kirjoittaessani totean Tyrvään Sanomista, että varhaisnuorten ohjauskerho kokoontuu torstaisin. Tilanne on aivan toinen kuin 1940-luvulla, jolloin koulupojan oli aluksi mahdotonta mennä harrastamaan shakkiä paikalliseen kerhoon sen pelipaikan vuoksi.

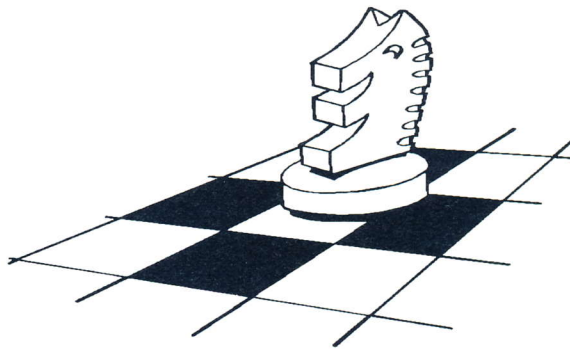
Olisiko ajateltavissa Vammalan nousuvan shakkitaso ja -maineen hyödyntäminen koko kaupungin mielikuvaa ajatellen. Olisiko niin, että kovaa vauhtia gourmet-herkuksi nousevan kutunjuuston (oletteko muuten huomanneet, kuinka se tänä syksynä on ilmestynyt lehtien ruokapalstoille?), maan upeimmasta kesätapahtumasta kilpailevan Vanhan kirjallisuuden päivien ja tämän syksyn lentopallon mestaruussarjan taas reippaasti aloittaneen VaLePan rinnalle voisi kehittää merkittävän vuotuisen shakkitahtuman, joka tiiviisti liittyisi Vammalan nimeen?

Nyökyttelivätkö Vammalan Shakkikerhon pioneerivuosien vanhat herrat jossakin?

□

Vaiheita shakkikerhon historiasta

Arto Satonen

Sodan jälkeiset vuodet olivat monilla paikkakunnilla shakki-innostuksen heräämisen ja shakkikerhojen perustamisen aikaa. Niinpä Vammalankin perustettiin 11. 3. 1945 Tyrvään-Vammalan Shakkikerho. Toiminta oli alusta asti vireää. Kerhon sisäisten kilpailujen lisäksi pelattiin ystävyysotteluja lähikuntien shakkikerhoja vastaan. Shakkikerho liittyi SSL:n jo 15. 3. 1945 ja Satakunnan shakkiliittoon 1951. Vuonna 1956 Tyrvään-Vammalan Shakkikerho ja Tyrvään työväenshakkikerho yhtyivät.

Vammalan Shakkikerhon jäsenmäärä on pyörinyt 20–40 vaiheilla, lähes kaikki kulloisetkin jäsenet ovat aina olleet aktiivipelaajia. Vähäisestä jäsenmäärästä huolimatta shakkitaso Vammalassa on ollut korkealuokkaisuuta. Korkeimman kotimaisen shakkivon, mestarin tittelin ovat saavuttaneet Pekka Ahonen (1967), Kimmo Kantele (1975) ja Arto Satonen (1995). Mestariehdokkaita on kaikkiaan kuusi: Pekka Määttänen, Osmo Hurula, Kalle Tanni, Pekka Kauko, Jarmo Hautaniemi ja Jussi Kauko.

Ahonen oli aikoinaan maamme kärkipelaajia, edustaen Suomea mm. Pohjois-Euroopan joukkuemestaruuskilpailuissa vuonna 1971. Kantele puolestaan ehti lyhyeksi jääneen elämänsä aikana voittaa mm. kansainvälisen nuorten turnauksen Sandfjordissa, Norjassa.

Kirjeshakissa vammalalaiset ovat menestyneet erinomaisesti. Kalle Tanni on saavuttanut lukuisia hyviä tuloksia, mm. SM-hopeaa -87. Tanni pelaa myös Suomen olympiajoukkueessa. Helmi Välimaa hallitsi 1980-luvun alkuvuosien naisten turnauksia ylivoimaisesti. Hän on voittanut peräti kuusi SM-kultaa. Parasta aikaa Vammalan Shakkikerhon joukkue pelaa kirjeshakin SM-liigaa.

Viime aikoina pääosan menestyksestä ovat kuitenkin hankkineet nuoret. 80-luvun lopulla aloitettu vahva panostus juniorityöhön on tuonut merkittäviä tuloksia. Vammalan

Shakkikerhon nuorten joukkue (Jussi Kauko, Jarno Tammiaho, Mika Pajunen, Jukka-Pekka Pelttari (Mika Lintunen) on voittanut peräti viidesti peräkkäin koululaisten SM-kultaa, lisäksi samalla joukkueella on varhaisnuorten voitto vuodelta -92. PM-tasollakin on saatu kaksi mitalia, pronssia ylä-asteen sarjassa -92 ja hopeaa lukioiden sarjassa -94. Lisäksi Jussi Kauko on voittanut henkilökohtaisen koululaismestaruuden ja nuorten pikashakin SM-kullan. Kauko on myös edustanut Suomea kansainvälisessä ECI-nuorten turnauksessa, menestyen hyvin.

Aivan viime aikoina juniorikilpailuissa ovat menestyneet myös nuoremmat ikäluokat. Ylä-asteen joukkue Johanna Tanni, Jaakko Kauko, Markus Haavisto, Joel Syvänen voitit SM-pronssia koululaiskilpailuissa tänä keväänä, ennestään samalla joukkueella oli jo pikashakin joukkue SM-hopea vuodelta 1994. Johanna Tanni kuuluu nuoresta iästään huolimatta jo maan parhaiden naispelaajien joukkoon. Siitä on osoituksena SM-hopea naisten pikashakista tältä vuodelta.

Vammalan Shakkikerhon panostus juniorityöhön jatkuu. Parasta aikaa kasvamassa on joukko vielä ala-asteella opiskelevia nuoria. Heidän valmennuksestaan huolehtivat Martti Mäensivu ja Jarno Tammiaho. Nuorisotyö on pienellä paikkakunnalla on ainoa mahdollisuus nostaa kerhon ja samalla levittää lajin harrastusta. Tämä tosiseikka on Vammalassa oivallettu, niin juniorityö on ollut seuratoiminnassa kaikkein keskeisintä jo vuosia.

Vammalan Shakkikerho on viime vuosina toiminut aktiivisesti myös kilpailujen järjestäjänä. SM-tason kilpailuja Vammalassa on pelattu lähes vuosittain. Suurimpana tapahtumana joukkuepikashakin SM v. 1993. Nyt 50-vuotistaivaltaan juhliava kerho on saanut järjestettäväkseen Nuorten SM-turnauksen.

Oman lisänsä Vammalan Shakki-

kerhon toimintaan ovat tuoneet ulkomaiset yhteydet. Shakkikerho on otellut Vammalan ystävyyskaupunkeja vastaan niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Vastassa ovat olleet Kaschin, Venäjältä, Vasorosnamey, Unkarista ja Kuressaari, Eestistä. Lisäksi on oltu jo vuosia yhteistyössä Tallinnan shakkikoulun kanssa ja nyt ensi kertaa tänä vuonna Vammalan turnaukseen osallistui pelaajia myös Latviasta.

Vammalan Shakkikerhon aktiivinen ja monipuolinen toiminta on saanut tunnustusta myös liitolta. VammSK oli yksi seurakilpailun palkituista. Lisäksi Liitto muisti erityiskiitoksia Vammalaa erinomaisista järjestelyistä joukkuepikashakin SM-kilpailuissa. Nämä vuonna -93 Vammalassa pidetyt kilpailut olivat monessa mielessä uuden ajan alku tässä shakin Jukolan viestissä. Ensi kertaa koko tuloslaskenta hoidettiin tietokoneilla, omalla ohjelmalla, jonka laati Vammalan Shakkikerhon sihteeri Jari Ahmavuo. Tietotekniikan lisäksi toinen painopiste-alue oli tiedotus. Vammalan Shakkikerho on muutenkin pyrkinyt aktiivisesti tiedottamaan tapahtumistaan, tavoitteena samalla lisätä shakkiin kohdistuvaa kiinnostusta ja laajentaa harrastajapiiriä, erityisesti nuoriin.

Vammalan Shakkikerhon edustajat ovat myös osallistuneet aktiivisesti liittotason toimintaan. Kerhon pioneereihin kuuluva, Vammalassa ylioppilaaksi valmistunut Osmo Särkiähti, on tehnyt todella mittavan uran järjestöshakissa. Hänen lisäksi valtakunnallisessa järjestötoiminnassa ovat olleet mukana Pekka Ahonen ja Arto Satonen. Parasta aikaa liiton hallituksessa istuu Vammalan Shakkikerhon puheenjohtaja Pekka Kauko. Vammalan Shakkikerhon omasta toiminnasta suurimman vastuun vuosien aikana ovat kantaneet I. puheenjohtaja Johannes Ärilä, Pekka Ahonen ja Pekka Määttänen. □

Aseveljeyttä puoli vuosisataa

Olavi Kulmala

Aseveli, mitä taannoin Sä kerroitkaan,
sitä kaikkea tuskin enää muistankaan,
vaikka tänään muistojen pariin käyn,
joukkoon monen valveunen ja näyn.
Kauhunäyt ne kauas on jääneet taa,
ajan kuluminen meitä vähitellen armahtaa.
En tänään tahdo muistella aikoja noita,
vaan elomme myöhempiä kohtaloita.
Taakse sotatarinat nyt jäädä saa.
Jospa voisi ne kokonaan unohtaa.

Mitä, Veikkoni, mulle Sä kerroitkaan!
Sitä muistellut olen yhä uudestaan.
Näinä viikkoina, jotka kuluneet on siitä,
kun kerroit sä elämäsi vaihteita niitä.
– Silloin me nuoret, lapset oikeastaan,
jotka tuolloin jouduimme sotimaan,
vuosia yhdeksäntoista – kaksikymmentäyks'
sinä aikana meillä tuli täytetyks'.
Sitä miettinyt olen, mitä jätti se meihin.
Sekö onnettomuudet loi elon teihin?

Vielä silloin, kun kotiin palasimme,
me jaksoimme, uskoimme, toivoimme.
Kaikki tuntui niin hyväksi kääntyneen,
emme tienneet sydäntemme kylmenneen.
– Nyt, kun kerroit Sä elämäsi tarinaa,
siinä kuulin monta niin tuttua asiaa.
Kuin olisit Sinä kirjasta lukenut,
minun elämäni tarkat kuvailut.
Samat lähtökohdat olivat meillä,
lähes samat kaarteet elomme teillä.

Ne kaikki elonpolulla olleet kiemurat,
työn raskaan ja pitkän raadannat,
vastamäet, kuopat ja rapakot,
kaikki osaksemme tulleet kohtalot,
kai ne itse olemme aiheuttaneet,
olemme tappajina maailmaa katselleet.
Vihaa, kylmyyttä, välinpitämättömyyttä,
osin tiedottomasti, ilman omaa syyttä,
niitä lähimmäisiimme kohdistaneet.
Ovat rakkaamme sodan satoa niittäneet.

Silloin sodanjälkeisinä vuosina,
oli puutetta tarvikkeista kaikista,
kyllyksi ollut ei ruokaa, vaatetta,
veikö sekin meiltä lämmöntunnetta?
Kuitenkin, mekin perheet perustettiin,
toiseen ihmiseen elämämme sidottiin.
Ei valmiuksia kai siihen ollut lain,
mistäpä niitä, vain taidot tappajain.
Niinpä kerroit, eroon päätyi Teidän tie,
samaa kokemukseen omat muistoni vie.

Oli kokemuksissas monia noita,
samoja elämän kovia kohtaloita,
joita omikseni tuntea voim,
ja elämäntaidon puutteeksi koin.
Kuinka paljon on meitä? Tuhansia?
Veteraaniveljiä, oman itsemme vankeja.
Meidän vammamme ei näy tilastoissa,
eikä niitä mainita prosentteina.
Vain läheisemme ne kestää saa,
ne, jotka rinnallamme taivaltaa.

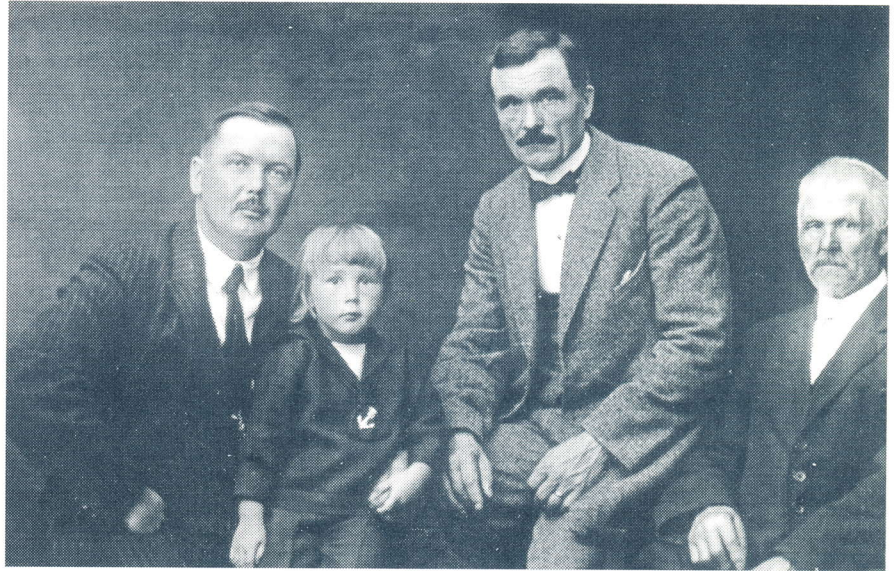
Nyt Veteraaneja muistetaan,
ihan erikoisina päivinä juhliitaan.
Silloista työtämme kiitetään,
nyt se tiiviimmin historiaan liitetään.
Myös niille nyt kiitosta jakakaa,
jotka Veteraanin lähellä taivaltaa.
Meidän puoliset, lapset ja ystävät,
kaikki lähellä myötäelävät.
Teidän kärsimystienne on pitkä tie,
puolen vuosisadan taakse se vie.

Kuule, Aseveljeni, kuulethan,
kuinka taas soi hymni Finlandian!
Se aamun kiurut mieliimme saa,
siinä on taivaan sini ja kirkkauden maa.
Jos se toisi uuden toivon meille,
uudet näköalat elämän teille,
toivon ja lohdutuksen sydämeen,
että taipuisi se lämpöön, rakkauteen.
Niin armahduksen kokea nyt voisi,
sen täyden määrän, joka lohdun toisi.

Siihen ei mitään itse voisi tuoda,
ei omin teoin vähintäkään luoda.
Ei oma elämä sitä vähentäkään voisi,
sen Kristus kokonansa lahjanansa toisi,
Armon, jota oma teko ei mikään,
tekisi huonoksi, ei hyväksikään.
Meillekin menneet Kristus armossaan,
kaikki sovitti jo ristinkuolossaan.
Hän luo uuden, puhtaan sydämen,
antaa uskon, toivon, rakkauden.

Jos Hengen hedelmän Hän antaisi meille,
elämän tiellä kärsineille, väsyneille.
Lahjoistaan jos vaikka muutamankin,
joilla vapauttaisi elämänsä vangin,
mieliimme jos loisi pitkämielisyyden,
ilon, ystävyys, sävyisyyden.
Elon ehtooseen loisi se kauniin iltaruskon,
läheisemmekin saisi uuden uskon,
että armo vielä on käynyt yli maan,
kun vanhat taistelijat pääsee kuormastaan.

Vuonna 1996 tulee kuluneeksi 75 vuotta ns. rautalinjan rakennustyön aloittamisesta. Rautalinja on Äetsästä, Äetsän voimalaitokselta, Poriiin vuosina 1921–1922 rakennettu korkeajännitteinen sähkölinja. Se on satakuntalaista maisemaa ylväästi halkova teräspylväinen linja, vuosien saatossa monien ihailema. Rautalinjan rakentajat ovat olleet aikalaistensa arvostamia. Työ on ollut myös tekijöidensä arvostamaa, niin että se on ikuistettu valokuvin. Vanhat valokuvat muuttuvat eläviksi Porin Voima Oy:n silloisen linjamestarin Uno Sampolahden pojan, opettaja, dir. mus. Jukka Sampolahden kertomana.

Porin voima Oy:n pitkäaikainen linjamestari Uno Sampolahti (keskellä) läheisineen miesväen neljän polven perhekuvassaan. Vasemmalla on hänen isänsä Akseli Sampolahti, joka toimi Rosenlewin Seikun sahalla sahanasettajana, ja Unon poika Jukka Sampolahti, kertojamme, noin nelivuotiaana. Oikealla on linjamestarin isoisa Johan August Johansson, kuulu koristepeuseppä ja myöhemmin myös myllyn omistaja Huittisista. Hän oli syntynyt vuonna 1850 Mustankorven Aukustiksi Kiikan Talan kylässä, joka silloin oli Tyrvään seurakuntaa ja Kiikan kappelia.

Juhani Perko

Rautalinjan miehet

Linjamestari Uno Sampolahti oli kaikkiaan 33 vuotta voimalaitosyhtiön palveluksessa. Hänen poikansa, porilainen opettaja ja tunnettu kuorojen johtaja Jukka Sampolahti muistelee haikueudella niitä lapsuutensa aikoja, jolloin perhe asui Keikyässä. Toinen, pääasiainen, koti oli Porissa. Asuminen ja työ Äetsässä oli hänen isälleen ikäänkuin paluuta juurilleen, isoisänsä synnyinsijoille. Jukka Sampolahti muistelee, että sitovasta työstä huolimatta aina sunnuntaisin käytiin kirkossa joko Keikyässä tai Huittisissa, jossa isoisa asui. Opettaja Jukka Sampolahden kertomaan sisältyy paljon mielenkiintoista paikallista historiaa. Aikaisemmista tapahtumista hänen isänsä on kertonut hänelle, myöhemmät tapahtumat ovat jo henkilökohtaisesti koettua.

Hänen muistissaan on myös kiikkalaista sukuaan koskevaa tietoa, mutta siitä tulisikin toinen juttu. Sen verran todettakoon tässä yhteydessä, että vanha kiikkalainen elämisen malli voi hyvin Porissa.

Rautalinjan rakentamisella on ollut hyvin suuri merkitys Porin ohella koko maakunnan talouselämälle. Ko-mealta kalskahtavan nimensä se on tietysti saanut siitä, että pylväät olivat terästä puun asemesta. Rautalinjan rakentaminen tulee parhaiten eläväksi silmiemme eteen linjamestari Uno Sampolahden pojan selostamana. ”Siellä (yhtiössä) ei ole enää ketään, joka näistä tietäisi”, tuumii Jukka Sampolahti.

Opettaja, director musices Jukka Sampolahti, kertojamme.

Rautalinjan rakentajia vuonna 1921. Nämä miehet muodostivat linjamestari Uno Sampolahden työryhmän, joka aloitti linjan rakentamisen Äetsästä. Kuvassa linjamestari Sampolahti istuu keskellä, työkohtetta esittelevän taulun edessä. Linjamiehillä on kaulallaan torvet ikäänkuin olisivat lähdössä metsästämään. Torvilla annettiin äänimerkkejä, kun miehet olivat etäällä toisistaan.

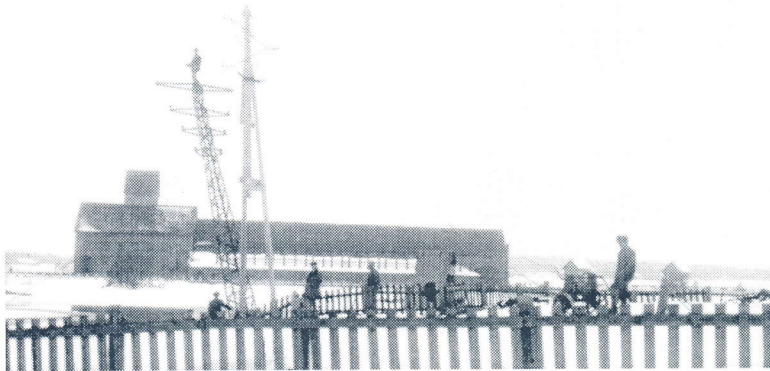

Miehet ja hevoset tekivät rautalinjan. Tarvikkeet kuljetettiin kuvan esittämän ajoneuvon kaltaisilla hevospelleillä. Kuvassa linjamestari Sampolahti apulaisineen ja kenttäpuhelin (?).

Rautalinjan miehet etenivät hekin "vatsallaan". Mukana seurasivat hevosvetoiset kenttäkeittiöt kuten sotaväessä. Avarassa keittiössään työryhmän emäntä on valmistanut aterian uljaille linjamiehilleen. Emännän voinee joku tunnistaa.

Ensimmäinen rautalinjan pylväsnousee Äetsässä keväällä 1921. Linja lähti etenemään kohti Poria ripeästi.

Pylväiden nostossa käytettiin sekä vinssejä että miesvoimaa.

Johtojen yhdistäminen vaati huolellisuutta ja ammattitaitoa.

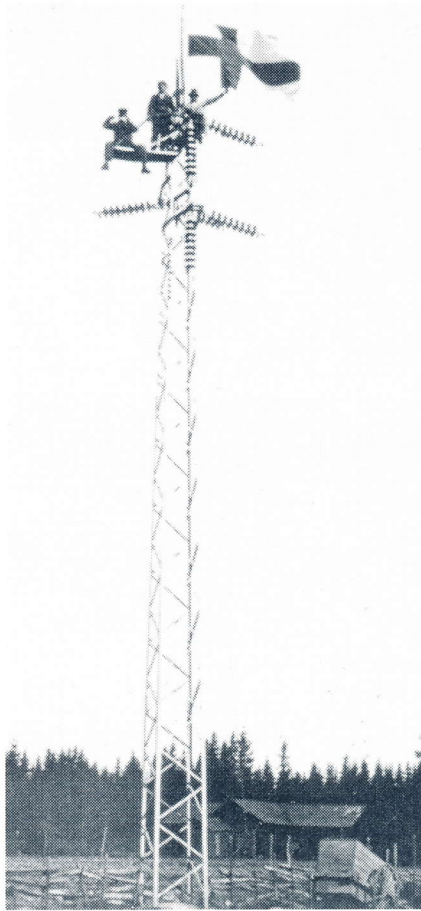
Välillä linjamies oli kuin trapetsitaiteilija.

Puurijärven ylitys keväällä jäiden jo alkaessa heikentyä oli vaikea ja vaarallinen tehtävä. Maanviljelijä Väinö Seppälä Kauvatsan Työtilän kylästä veneineen oli varmistamassa, ettei kukaan linjamiehistä hukkuisi järveen. Tämä Väinö Seppälä oli työryhmän hyvä ystävä ja linjan tukija, siksi hänetkin on valokuvattu.

Tämä on historiallisesti arvokas valokuva, johon liittyi laajahko tarina.

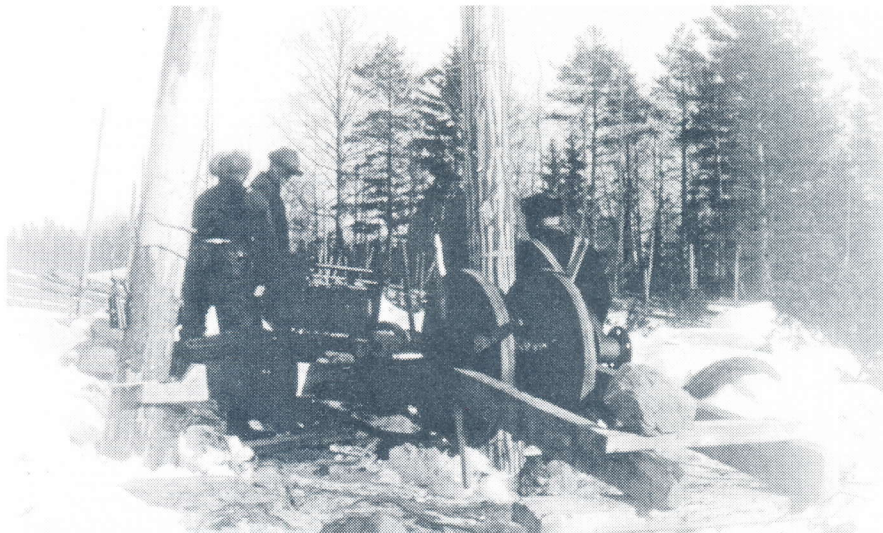
Kuvana on ikuistettu hetki, jolloin Äetsästä aloittaneet linjan rakentajat kohtasivat Porista lähteneet puolimatassa, Kokemäellä. Tätä tapausta juhlistettiin nostamalla Suomen lippu salkoon eli pylväeseen. Jukka Sampolahiti muistelee edelleen isänsä kertomaa: Kun vuonna 1921 tätä Äetsä-Pori -linjaa ruvettiin rakentamaan, niin työ aloitettiin Porista, koska Äetsän voimalaitos ei ollut vielä valmistunut. Myös toinen rajoittava tekijä oli työnjohto. Sen muodostivat saksalaiset. Mutta isäni oli seurannut tarkkaan, miten työ tehtiin ja oppinut sen. Hän meni sitten ehdottamaan Porin Voima Oy:n päällikölle, insinööri Mikko Nordqwistille, että linjatyöt aloitettaisiin myös Äetsän puoleisesta päästä. Johtaja sanoi: Näinkö olette ajatellut? Näin sen olen ajatellut, vastasi isäni. No, Te aloitate sitten, sanoi Nordqwist. Niin sitten kävi, että isäni työryhmä aloitti linjan rakentamisen Äetsästä. Kuinka ollakaan, kun työ etenemistään eteni, niin työryhmät olivat yhtä aikaa puolivälissä, Kokemäellä, vaikka isäni työryhmä pääsi aloittamaan Äetsästä myöhemmin.

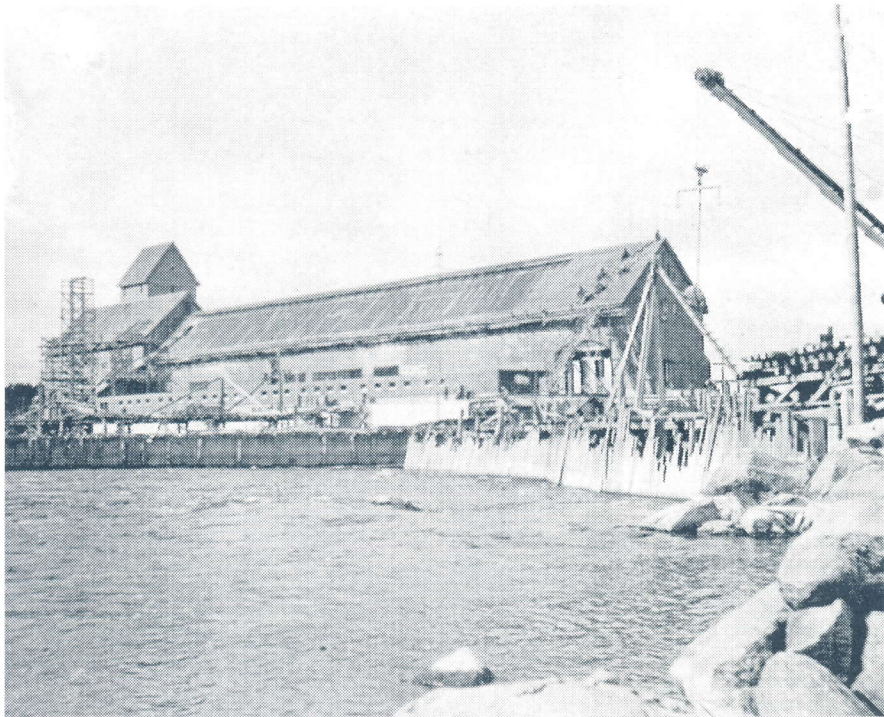
Eristimiä ja johtoja kiinnitetään pylväisiin.

Eristimet vinsataan ylös pylväisiin

Johdot vedettiin sitä varten kehitetyllä erityisellä vetolaitteella.

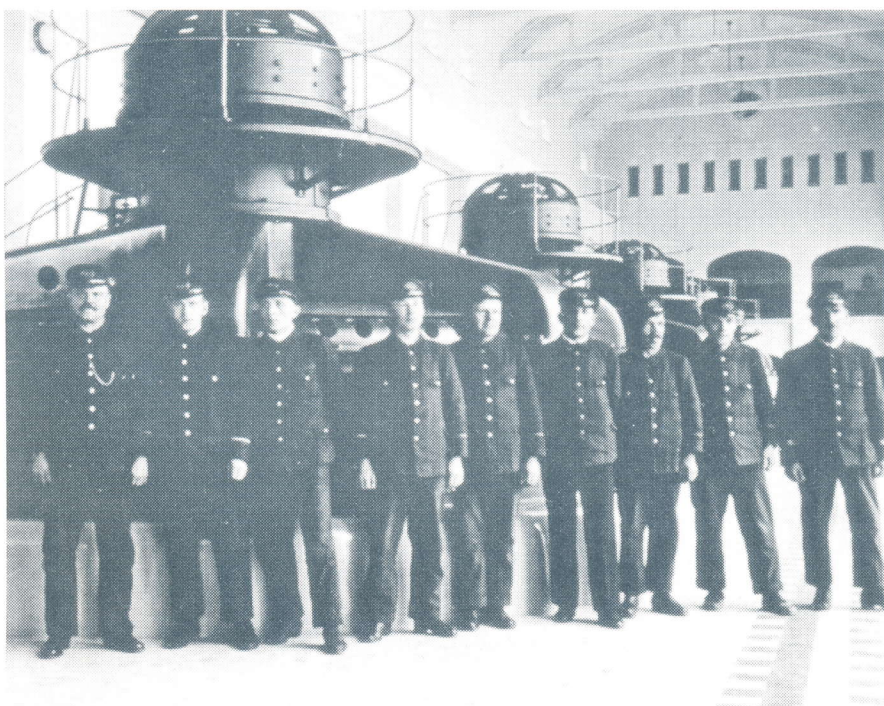

Toukokuun 5. päivänä 1921 Äetsän voimalaitoksen rakennustyö oli tässä vaiheessa.

”Olen muutamin sanoin yrittänyt näitä valokuvia elävöittää. On aina mukavaa, kun saa nähdä vanhoja elämäntilanteita ja työntekoa. Ja mikä onni, että omat henkilökohtaiset muistot ovat näissä olleet vaikuttavina.” Tämä oli kertomus rautalinjan miehistä linjamestarin pojan muistelemana.

Valokuvat ovat Jukka Sampolahden kotiarkistosta. □

Kun kaikki oli valmista, otettiin valokuva uljaista Äetsän voimalaitoksen virkailijoista. Voimalaitos oli käynnistetty 1. 12. 1921 ja tämä valokuva on otettu 1922. Jukka Sampolahti saattoi tunnistaa kuvassa olevat miehet. Äärimmäisenä oikealla on ylikonemestari Emil Lumme, joka on voimalaitoksen päällikkö. Muut ovat vasemmalta lukien K.J. Luoto, toisena Murat, sitten Risto Aalto, seuraavana Kinos, August Friman, Allan Stork, myöhemmin Somi, seuraavana on Frans Luoto ja mies ennen ylikonemestaria on Lasse Nordlund.

Matka Aunuksen Karjalaan ja Vepsänmaalle on lumoava kokemus. Palaat hetkeksi menneeseen aikaan. Löydät kylä, joiden unelmaista rauhaa uhoaa ruisrääkän räksytys. Kukkaniityt rönsyävät villinä korkeaa heinää. Harmaat asumukset nuokkuvat ystävällisinä. Pensaat ja puut törkkivät seiniä. Avoimista ikkunoista ja ovista pyrähtää iloisesti visertävä pääskyparvi...

Lily Onjukka-Prusi

Kunniaviera

Unelmalla on myös toiset kasvot. Kiireettömien ja aitojen ihmisten ihon uurteista löytyy surujen jäljet. Koskemattomuus on haavoittunut.

Suomen vanhan kirjallisuuden päivät ry järjesti rajan taakse unohtumattoman kulttuurimatkan. Vuoden 1995 kesäkuinen retki suuntautui Anders Sjögrenin, Elias Lönnrotin ja heidän seuraajiensa jalanjäljille. Oppaana oli tämän päivän ehdoton sukulaiskansojemme ja -kielten guru, akateemikko Pertti Virtaranta.

Vammalasta–Vammalaan tehty 2 400 kilometrin matka oli suunniteltu hyvin. Nikkilän Hannun osavuus näissä hommissa on kymppiluokkaa. Juha-Pekka Kallio ohjasi bussia, joka eteni vakain ottein karjalaisia mantuja niin suomalaisten sotilaiden korpiteillä kuin hävitettyjen ja tyhjennettyjen kylien kujilla.

Parhainta antia oli yhteys paikallisen väestön kanssa. Välitöntä iloa tuottivat monet yhteiset keskustelut ja ateriat eri perheissä. Koreat juhlapöydät sisälsivät pääosin herkullisia piirakoita, kalaa, kaalia ja lihaperunamuhennosta lisukkeineen. ”Nesteaineena” oli paikalliseen tapaan punaista mehua ja votkaa. Jälkiruokaan kuului poikkeuksetta kuuma teekupponen noin 30 asteen helteessä.

Menetetty Karjala elää kielessä

Paikallisina matkaoppainamme olivat mm. Petroskoin Kasvatusopil-

Nurmoilan kylässä asui jatkosodassa toiminut Martti Haavio ensimmäisen tiedotuskompanian päällikkönä. Järven takana olevassa kaksikerroksisessa hirsirakennuksessa pitivät todennäköisesti kortteeria myös Yrjö Jylhä, Sakari Pälsi ja Olavi Paavolainen.

ina Karjalassa

Akateemikko Pertti Virtaranta ja kaksi Annaa jutustelevat Nurmoilan kylän raitilla.

lisen korkeakoulun lehtori Ljudmila Markianova ja tutkija Nina Zaitseva. He kertoivat, että taantunut kieli- ja kulttuuriperinne on elpymässä. Kielen rikkaudet ja eri kielimuodot ovat vuosikymmenestä toiseen säilyneet. Vanhan polven kotikieliset ovat saaneet merkittävää tukea paikallisilta ja suomalaisilta kielen- ja kulttuuritutkijoilta. Ljudmila Markianova ja Nina Zaitseva ovat kirjoittaneet ja kirjoittavat livvin-, vepsän- ja lyydinmurteista kirjallisuutta ja aapisia. Siitä huolimatta Ljudmila suree tulevaisuutta: miten käy livviläisten, lyydiläisten ja vepsäläisten, kun yhteistä kirjakieltä rakennetaan murteiden pohjalta?

Nina Zaitseva on huomattavimpia vepsäläisyyden lipunkantajia Karjalassa. Samalla hän on tehnyt Vepsää ja vepsäläisiä tunnetuksi myös maailmalla. Hän kertoo, että Karjalan 15 piiristä Aunuksen piirissä on karjalaisenemmistö. Piirin 32 000 asukkaasta karjalaisia on noin 20 000. Heistä Aunuksen kaupungissa asuu 8 500, loput 10 500 maaseudulla.

Koko Karjalassa on karjalaisia noin 80 000. Heistä vepsäläisiä, karjalaisia ja suomalaisia on yhteensä 13 prosenttia. Karjalaisista on livviköjä noin puolet eli 39 000, varsinaiskarjalaisia alle 30 000 ja loput lyydiläisiä, noin 12 prosenttia.

Murteen helskyntä on osa Karjalaa. Samoin rehevöityneet kalmismaat risteineen. Villivaahteroiden ja tuomien sokkeloista pilkottaa ryöstettyjä pikkukappeleita. Usein juuri tshasouna oli se paikka, jossa hiljennyimme ortodoksiseen rukoukseen. Joku sanoo: ”Ikoni on ikkuna ihmishengen maailmaan.”

Kuuden vuorokauden matkalla yövyimme kahdessa hotellissa. Aunuksenkaupungin Olongassa säästyimme hyttysiltä ja Petroskoin Pohjolassa kuumalta vedeltä. Kunnan vesimaksut olivat rästissä. Hotellin edustalla kerjää vanha eläkeläinen elantoansa. Mafian juoksupojat tyrkyttävät kortteja. Pakettiautossa vaihdetaan ruplia.

Matkareitin antoisia pysähdyspaikkoja olivat Salmi, Viteli, Aunuksenkaupunki, Nurmoila, Mägriä, Kuujärven Joensuu, Kuittinen, Kotkatjärvi, Uutjärvi, Pyhäjärvi, Prääsä, Tsalna ja Petroskoi. Vepsänmaalla vietimme helteisen päivän Soutjärven, Ruoppaojan ja Kalajoen kylissä. Säämäjärven kyläkerroksen kruunasi Jessoila, jossa yövyimme paikallisissa perheissä.

Tuokiokuvien kirjoa

Nurmoilla on idyllinen kylä kahden järven tuntumassa. Anna S a l i k o v a avaa sydämensä ja runsaan aamiaispöytänsä vieraille. Ryytimaat kukoistavat. Järvi on peilityni. Lahden toisella puolella on kaksikerroksinen hirsitalo. Virtaranta arvelee, että siellä asustelivat joskus Martti Haavio seuranaan mm. Yrjö Jylhä, Olavi Paavolainen ja Sakari Pälsi.

Takiaispehkojen takaa, pientä kintupolkua astelee iloisenutielias mummo. Kohta heitä on kylänraitilla kaksi, Annoja molemmat. Ylen mukavia ovat. Ja tyytyväisiä

Kuujärven Joensuussa tapaamme Väinö P a h o m o v i n perheineen. Väinön elämäntarina on paksun kirjan näköinen. Hän on mukanaamme, kun pysähdymme korkealle mäelle. Alhaalla himmertää satumainen Paloniemen kylä. Väinö Pahamow nousee tien pengermälle ja lausuu Yrjö Jylhän Kuujärvi-runon. Runoilijan viimeisen. Tunnelma on tiheä.

Paloniemen kylä Kuujärven rannalla on säilynyt sodan tuhoilta. Kylä elää vain kesäisin. Ympäri vuoden siellä asuu pari karjalaismummoa. Useat kylät ovat talvisin lähes kuolleita. Karjalan kartalta on poistettu 2 500 kylää. Kyliä tyhjennettiin jopa muutamassa tunnissa. Jäljellä on enää 600 elävää tai sammunutta kylää.

Tsalnassa poikkeamme iltateelle inkeriläisen Susanna S o t k u n kotiin. Hän on lähtenyt alkuaan Sortavalasta evakkotielleen. Oma lukunsa on lydiläinen itkuvirsiperinteen taitaja Anna V a s i l j e v n a . Hän kuoli Pyhäjärven kirkonkylässä 21. 1. 1974. Pertti Virtarannalta ilmestyi viime vuonna hänestä kirjoitettu teos: Anna Vasiljevna Tsesnakovan kerrontaa ja itkuvirsiä. Kirjan sai itkijänaisen ja häämenojen "luvettelijan" tytär. Hei-

dän kodissaan käynti oli shamanistinen kokemus.

Vepsämaan Soutjärvellä poikkeamme Kalajoen kylässä. Siellä on kaunis, hyvin hoidettu kotiseutumuseo. Sen esittelee meille museon tulieluinen perustaja viilari Rjurik L o n i n .

Säämäjärvellä viihdymme Nikolai Petrovits P a v l o v i n ja vaimonsa Tamaran anteliaassa pöydässä. Vahva olemassaolon halu purkautuu yli äyräitten. Hanuri, laulu ja aviopari vangitsevat mielet. Kinnermässä syöme viimeisen perheaterian Ivan Aleksejevits ja Anna Ivanovna Jerssovan luona.

Vahvaa musiikkiperinnettä

Koulujen opetusohjelmaan on tullut karjalan kieli. Suomen kielen opetus on muodissa, vapaaehtoisena oppiaineena. Aunuksen piirissä on 17 koulua ja Prääsän alueella 16 koulua. Tutustuimme Kuittisten ja Jessoilan keskikouluihin. Suomen kielen opettaja Zoja Ivanovna I v a n o v a nuorempi kertoo, että Kuittisten koulussa on 27 opettajaa ja 180 oppilasta.

Opettajien palkat ovat usein jäässä, lakkoilusta huolimatta. Kuitenkin he olivat järjestäneet koululle vauhdikkaan katrilli-illan piirakkakesteineen. Samoin kävi Jessoilassa. Hellyttävää oli katsella ja kuunnella kansallispuukuisten lasten reippaita laulu- ja piirileikkejä. Vihdoin kuumuudesta uupu-neet matkalaiset istutettiin vieriviereen koulun penkille. Viisastuimme paikallisesta esihistoriasta hypistellämme kädestä käteen kiertäviä tikkuja ja ruukunpalasia. Taukoamaton rumba jatkui Zoja S a v e l j e v a n vieraanvaraisessa perheessä. Aurinko hehkui kuumana. Samoin ehtoisan emännän loistielias "iltamurgina". Jessoilan kulttuuritalon arvokas oh-

jelma naisten, muutaman miehenkin, kuoro- ja tanssiesityksineen mykisti ihastuksesta väsyneen joukkomme. Hiljalleen katosi itsekin kaduille ja kujille. Yöpuu oli tuntematon. Nukuimme yksityisperheissä.

Tuntematon tulevaisuus

Ira Mapuha on 12 vuotias. Hän kuljettaa matkatoveriani Sirkkaa ja minua mummonsä luokse. Ystävällisen ja vieraanvaraisen Tasia K u s n e z o v a n pöydällä on perunasoppaa ja piirakoita. Yömyöhään natustelemme Tasian sukulaisten kanssa ruohosipulia ja hilloa. Tasia on 63-vuotias eläkeläisleski. Hän kertoo kuukausieläkkeensä olevan Suomen rahassa 80 markkaa. Kerrostalon pihalla ja parvekkeella viheriöi kasvitarha. Sieltä saa pöydän antimia. Tasia on vepsäläinen henkeen ja vereen. Hän viihtyy perikotoisen ja hersyvän kansanperinteen parissa. Siitä huolimatta kai-vertaa tulevaisuus mieltä.

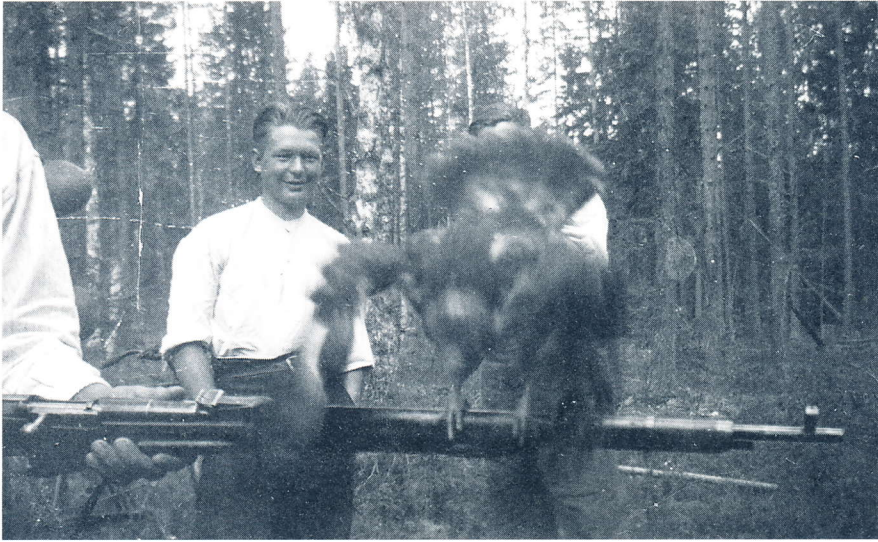
– Mitä minusta vanhasta, mutta nuoret, miten heille käy? Aamuyö sarastaa jo ikkunasta. Tasia on valmistanut meille kapean siskonpetin. Päästyämme viimein saman täkin alle putoamme kuin kivet unen kaivoon.

Bussissa matkanneet lahjat on vähin erin ripoteltu Aunuksen ja Vepsänmaan kyliin. Tyrvään seurakunta antoi lahjoituksena mukaamme 200 virsikirjaa. Veimme ne sunnuntai-aamuna Petroskoin suomalaisen kirkkoon. Aloitimme yhdessä jumalanpalveluksen seurakuntalaisten kanssa. Tuttu suvirirsi: "Jo alkoi armas aika..."

Kaukaa kuuluu ambulanssin ujelus. Jossain laulaa satakieli. Ääni kii-rii mukaan: "... ja suvi suloinen". Unelmalla on kahdet kasvot. □

Lehmät löntystävät kyläteillä ja hamuavat ruohon sieltä täältä. Aidattuja laitumia ei ole.

Valto Saunanoja

Jolu

– pieni kotkanpoikanen

Kevät tuli ajallaan ja meidät siirrettiin kahlekylästä uuteen tukikohtaan Hiisjärven lohkolle. Varustelutyöt alkoivat välittömästi, rakensimme pesäkkeitä ja korsuja. Lähellämme takamaastossa oli Poventsa-Sorokka maantie, jota käytettiin huoltotienä. Tiellä oli korkea mäki, johon vihollisella oli suora näköyhteys. Sitä yritettiin suojata tiheällä havuaidalla, mutta aina vahinkoja sattui.

Niinpä suunniteltiin uusi tie suojaamaan paikkaan. Tietä alettiin rakentaa läpi soiden ja korprien. Se joukkue, johon minä kuuluin, alkoi rakentaa ns. kapulatietä, siihen oli aineita valtaisan määrät.

Tie tehtiin seuraavasti: juoksupuiksi neljä mahtavaa honkaa, niiden päälle viiden metrin mittaiset kansipuut. Kansipuut sidottiin pienemmil-

lä juoksuilla paikoilleen. Kun tie valmistui, alkoi liikenne välittömästi, sillä huoltomatka lyheni useita kilometrejä. Eivät vaikeudet silti loppuneet, kun muonakuski tuli kovapyöräkärriyllä, niin rattaiden kolina kuului vihollisen puolelle asti. Kun rattaiden kolina alkoi kuulua, alkoi myös kuulua vihollisen puolelta lähtölaukaukset ja pian alkoi suolla ruoppaa lentää. Tie korjattiin, laitettiin kahden kilometrin matkalle 30 senttimetrin suoturvekerros ja kolinat lopuivat. Siihen loppui myös muonakuskin kilpa-ajo kranaattien kanssa paukkuvalta kapulatiellä.

Me tien rakentajat näimme siellä metsässä suuren kolmihaaraisen männyn ja sen latvassa suuren kotkanpesän. Pesän reunalta katseli kolme poikasta ja tietysti alettiin heti

mieltä, miten saataisiin poikaset pesästä pois. Kiipeämään ei pystynyt, haarat olivat oksattomia ja tikapuiden teko ei myöskään niin korkealle onnistuisi.

Yö siinä mietittiin eri vaihtoehtoja, toinen toistaan viisaampia ehdotuksia esitettiin. Yksi jermu esitti, että räjäytetään kunnan panos männyn alla ja paineaalto heittää pesän alas, räjähteistä ei ollut puutetta. Tuli yhteinen päätös, sitä konstia oli kokeiltava. Aamulla lähdettiin tien tekoon mukana kovat panokset. Kova oli myös keskustelu siitä, kuka laukaisee panoksen. Hurja-Toivonen sanoi, ettei asiasta tule edes kinää, hän laukaisee. Sidottiin kivi rautalangan päähän, heitettiin kivi haarukan läpi ja vedettiin kilon kasapanos sinne. Kasapanoksen sytytinlankaa jatkettiin rauta-

Tienrakentajat: takarivi Pekka Olsonen, Heikki Tiehaara, Ilmari Rytkölä, Tuure Rantanen, Kalle Lehtinen, toinen rivi Valto Saunanoja, Mauno Nurminen, Pentti Tuominen, Pekka Väätänen, Eino Pöllänen, Pauli Inna, Väinö Mäskylä, Reino Levälehtö, Lauri Salonen, Viljo Toivonen.

langalla, sillä panos oli kymmenen metrin korkeudella. Toivonen veti langasta, panos jysähti ja karput lenteli männystä, mutta pesä oli paikoillaan ja pojat katselivat ihmeissään reunalta. Tuli uusi aamu ja uudet ja suuremmat panokset. Hinattiin kolmekiloinen kasapanos männyn haarakkaan ja jo tapahtui. Yksi männyn haara oli poikki ja pesä maassa. Kaksi poikasta oli kuollut, mutta yksi hyppeli maassa. Poikanen otettiin syliin, siliteltiin ja annettiin orava. Poikanen söi sen heti, nälkä oli. Emo oli varmaan häiriintynyt tien tekijöistä ja ollut poissa vaikka kuinka pitkään. Poikanen tuotiin teltalle ja tehtiin sille orsi, missä se aluksi asui.

Poikanen tarvitsi nimen ja siitä saatiinkin monta mehukasta riitaa aikaiseksi, se kun oli kaikkien kaveri. Syntyi sentään sovinto, Toivonen saa antaa nimen, kun panoksenkin laukaisi. Toivonen antoi nimeksi kotkalle Jolu. Nimi juontaa asiasta, josta ei tässä yhteydessä voi kertoa.

Joka aamu, muiden lähtiessä tien-tekoon, jäi Jolulle henkilökohtainen vartija. Tämä huolehti Jolun hyvinvoinnista ja ruokkimisesta. Jolu kasvoi ja vahvistui. Siitä tuli komea lintu, mutta myös vaativainen, ei kelvannut orava kuin nyljettynä. Linnuista piti nyppiä höyhenet pois. Jolu myös hylkäsi ortensa ja siirtyi miesten kainaloon nukkumaan. Kaikkien kainalo ei kyllä kelvannut.

Sitten tuli sellainen aika, että Jolu ei suostunut enää jäämään teltalle, piti ottaa mukaan tietyömaalle. Jolu vietiin sylissä ja syliä vaihdettiin moneen kertaan päivän kuluessa. Tuli syksy. Jolu oli suuri komea lintu ja niin kesy, että lenteli lähipuissa ja tuli tietyömaallekin lentäen. Siellä Jolu rakastui työmaan valkoiseen hevoseen, istui sen selässä ja levitteli siipiään.

Eräänä sunnuntaiaamuna lepäsimme teltassamme, joka oli lähellä tietä. Jolu lenteli lähipuissa jonkun nylkiessä oravaa. Tiellä kulki tykistön mies ja näki kotkan puussa. Mies ampui ja teltaan kuului oravan nylkijän hätähuuto: "Jolu ammuttiin, Jolu ammuttiin!" Kaikki ryntäsivät teltasta, sieppasivat aseensa ja alkoivat ampua tielle. Minä huusin: "Ampukaa yli, ampukaa yli!" Tykistön mies konttasi matalana ojassa ja pääsi kuin pääsikin pakoon.

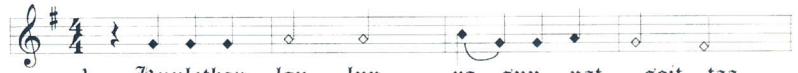
Suru oli syvä teltalla. Olihan yksi taas joukosta poissa. Jolu haudattiin hiljaisuuden vallitessa, vain hautauksen päätteeksi ammuttiin pitkä konepistoolisarja.

Kuulethan laulun

Den Evangeliske Budsäraren
N:o 1 Vuonna 1855 (ensimmäinen vuosikerta)
Harsun arkisto

tekijä tuntematon
suomenkielinen teksti Urpo Vuorenoja
säb. trad, sovitus U.V.

1. Kuulethan lau - lun, pa - suu - - nat soit - taa
2. Tulethan tän - ne, lä - helle mei - tä
3. Jos poispäin kul - jen, o - - - vesi sul - jen
4. Roh - ta on jou - lu, saa - - - bu jo jou - du

1. Tai - vas - ten jou - kot maan pauhun voit - taa
2. Toi - vomme ai - - nut, kos - ke - ta, pei - tä,
3. Lau - luja kuu - len, kau - niik - si lun - - len
4. Läm - mön ja rau - han, wir - ra - ta an - na,

1. Suu - ri on Luo - ja Poi - kansa tuo - ja
2. huo - let ja har - hat kau - as näin hei - tä
3. Jou - lu - a kai - paan. Ad - - ventin ai - - kaan.
4. Kuk - ki - a kan - na. An - teeksi an - na.

1. -4. Saa - wu oi Jee - - - - sus!

Kiikoinen - Jaara - Saarinen - Voitto Viro - Koivuranta

Liikemies Anselm Saarinen rakensi oheisen talon 1914 ja taloa käytettiin huvilana. Pappi ja kirjailija Voitto Viro asui talossa lapsuusvuotensa. Hän kävi koulua Kiikoisissa ja oppikoulua Tyrvällä. Nykyiset omistajat ovat Maire ja Heikki Koivuranta.

Vammalan Seudun Sotaveteraanit r.y.

Viime sotien veteraanit, joista nuorimmat ensi vuonna täyttävät seitsemänkymmentä vuotta, taistelivat maallemme arvokkaan itsenäisyyden. Näiden miesten nuoruus kului lähinnä maastossa asetakki päällä ja samaan aikaan koko Karjalan heimo joutui evakkopolulle. Rintamaoloissa on kuitenkin syntynyt joitain arvokasta, mikä on säilynyt näihin päiviin asti, aseveljeys. Se vahvistaa silloisten naisten ja miesten yhteenkuuluvuutta ja siitä on tunnukseksi "aseveljeä ei jätetä". Tämän periaatteen toteuttamiseksi perustettiin 26. 2. 1966 Vammalan Seudun Sotaveteraanit r.y.

Yhdistyksen tavoitteena on auttaa ja mahdollisuuksien mukaan taloudellisesti tukea tarpeessa olevia järjestöme jäseniä. Veteraanien ikääntyessä avun tarve kohdistuu kuntoutuksen lisäksi sairausavustuksiin. Tehtäviimme kuuluu myös erilaisten muistotilaisuuksien järjestäminen ja kunnianosoitukset sankarihaudoilla. Yhdistyksemme toimesta on pois-

Vammalan Seudun Sotaveteraani Ry:n nykyinen hallitus. Vasemmalta oikealle: Eero Ikonen, Tuomas Karilainen, Kalle Murtojärvi, Matti Riihimäki, Pentti Vuorenpää, Paavo Viskari, Tauno Pohjolainen, Aarne Mustanoja, Yrjö Peltonen, Lauri Koski, Veikko Kareinen. Kuvasta puuttuu Ilmari Hannus.

Pentti Vuorenpää

Lauri Koski

nukkuvien veteraanijäseniemme muistoa kunnioitettu havuseppeleen laskulla heidän haudalleen. Asian hoitamiseksi veteraanien omaiset voivat ottaa tarvittaessa yhteyden järjestöömme.

Yhdistyksen päättävänä elimenä toimiin vuosikokouksen valitsema hallitus, missä nyt on 12 henkilöä. Puheenjohtajana toimii Lauri Koski, taloudenhoitaja Kalle Murtojärvi ja sihteerinä Pentti Vuorenpää.

Yhdistyksemme jäseneksi voi liittyä jokainen sotiemme veteraani, ollen näin mukana avun jakajana tai saajana. Kannattajajäseneksi voidaan hyväksyä muukin henkilö, joka haluaa tukea toimintaamme ja hyväksyy isänmaallisessa hengessä toimivan yhdistyksemme säännöt.

Välitämme toimintaamme liittyviä tarvikkeita: solmiot, sotaveteraanimerkki, adressit sekä hautakiveen sotaveteraanimerkki.

Yhdistyksemme toiminnan saavutukset ovat suurelta osin edesmenneen puheenjohtajamme Heikki Ylisen työn kuin myös hänen taloudellisen tuen tulosta. Veteraanien Naisjajoston toiminta on aina ollut kiitettävästi tukenamme. Toimintamme perustuu yksinomaan lahjoitusten ja muun avun turvin saatavaan tukeen. Myös surunvalittelujen yhteydessä voidaan tukea veteraanityötä.

Surunvalittelun esittäjä voi perustaa "ystävän adressin", mihin osallistujat maksavat kukkien tai adressien sijasta rahasuman pankkiin sotaveteraanien tilille. Kuolinilmoituksessa voidaan kertoa asiasta ja samalla pankkitilin numero.

Viime aikoina sotaveteraanit ovat saaneet kansalaisten arvostusta ja merkittäviä lahjoituksia eri henkilöiltä. Kiitämme kaikkia, jotka monin eritavoin ovat tukeneet toimintaamme. □

*Kuva otettu 1941
Raudussa Sirkääsaassa,
vasemmalla veli Heikki ja
oikealla Matti.*

*”Ko sinä jouluna olin kotonain,
niin sitä ei saata sannoo . . .”*

Matti Pakarisen elämästä sotien edellä ja sotien alla

”Mie oon syntä Viipuri lääni Pyhäjärvell’ Keljan kyläs 1917 seitsemäistoist neljättä.”

Kotokylällä kävin koulun, kaikki neljä luokkaa. Aivan nuoresta saakka osallistuin talon töihin. Isä kuoli jo 1929, kun olin 12 vuoden vanha. Meitä oli seitsemän lasta. Kaksi heistä kuoli pieninä. Viisi meistä kasvoi aikuisiksi.

Meillä oli kantatilasta muutaman kilometrin päässä erillinen karjatila. Isä myi sen Mäntyharjulta tulleele Kyyhkysen perheelle ja osti kotitilan vierestä toisen tilan, johon Heikki-veli perheineen asettui asumaan. Mutta talon ostajan mukana Mäntyharjulta tuli muutakin. Kun isä oli kuollut ja Heikki oli muuttanut omaan taloonsa, meitä oli vain äiti, Vilho-veljeni ja minä kotitilaa asumassa. Kun karjaa oli, se kävi äidille raskaaksi ja taloon tarvittiin kiireesti nuorempaa emäntää. Olin kahdeksantoista vanha, kun menin naimisiin sen Mäntyharjulta tulleen perheen Sylvi-tyttären kanssa. Isä ei tietänytkään, kuinka hyviä asioita hänen talon kauppoihinsa liittyi. Avioliittomme solmittiin 1935 ja seuraavan vuoden syksyllä meille syntyi Helga.

Siihen aikaan mentiin sotaväkeen 21-vuotiaina. Minulla oli siis jo maanviljelystila ja perhe, kun menin sotaväkeen. Menin RT 3:een Vahtiniemeen alokkaaksi marraskuun 17 päivänä 1938. Alokasajan jälkeen jouduin Konevitsan luostarisaareen seuraavaan syksyyn asti. Sieltä minut komennettiin Sortalahteen RT 3:n esikuntakomppaniaan viestimieheksi. Ja siellä olimme, kun syttyi talvisota. Marraskuun 30:ntena herättiin siihen, että kuului hirmuinen jyminä. Taipaleenjoki oli takanamme ja jo itsenäisyyspäivän aikana hyökkääjän massat

yrityivät siitä läpimurtoa. Se oli hirmuista aikaa.

Talvisodan alkaessa tiesin, että kotiväki oli lähtenyt kotoa. Sylvi oli ottanut kaksi kaks hevesta mukaan. Kolmannen kävin luovuttamassa armeijan käyttöön, itse asiassa omaan käyttööni. Muu karja jäi kaikki kotiin Pyhäjärvelle. Joku viestiyksikkö asetui asumaan Keljan kylään, ja Raudusta saatiin evakkotyttö, joka koko talvisodan ajan hoiti ja lypsi meidän karjaamme kotona. Rintama ei kulkenut kylämme yli koko talvisodan aikana. Kun sota päättyi, karja oli laskettu irti. Sitä ei koskaan voitu evakuoida. Mitä sille tapahtui, ei kukaan tiedä. Perheeni oli silloin evakuoituna Alavudella.

Maaliskuun 13. päivänä 1940, kun

*Matti kuvassa 1940 Savonlinnassa
ennen kotiutumistaan Alavudelle
Taipaleen kylään. Perheeni oli
majoitettu Osuuspankin taloon.*

aselepo astui voimaan oltiin ”kireässä paikassa”. Olimme saaneet aamuvarhaisella viestimestari Yrjö Vainion kanssa komennukseen Järisevän patterille Laatokan rannalla. Pakkasta oli 35 °. Olimme jo kääntyneet tämän kovan kohtalon patterin tielle vähän ennen yhtätoista, kun siihen tuli niin hirmuinen keskitys, että me kyselimme toisiltamme, mitenkähän meidän tässä käy. Kului hetken aikaa. Kello tuli 11. Ja yhtäkkiä kaikki hiljeni. Aivan sanoin kuvaamaton keskityksen myrsky, joka tuntui kaatavan metsät ja kääntävän kalliot, katkesi kuin veitsellä leikatun aavemaiseen hiljaisuuteen. Ei risahdustakaan. Me mitään tietämättömät tulimme pelkomme kanssa patterille ja vasta siellä kuulumme, että aselepo oli astunut voimaan. Talvisota oli päättynyt.

Kohta rauhan tulua sain vielä erityistehtävän. Komentajamme everstiluutnantti Rikama antoi minulle määräyksen ottaa hevoseni ja Sortanlahdesta vielä toisen hevosen ja mennä Järisevän patterille evakuoimaan sieltä patterin historiallinen ja kuuluisa kuusituumaisen tykin putki, joka piti tuotaman Suomeen, niinkuin tapahtuikin. Se putki on nyt Suomenlinnan museossa. Tykin tuliasema oli niin ahdas, että siihen ei kahden hevosen valjakolla päässyt mitenkään vedättämään. Minä otin silloin sen oman viisivuotiaan ruunani, joka oli hyvä vetämään ja hyvä ottamaan irti ja paneitin tykin putken rekiä päälle sen perään. Varmaan parikymmentä Käksälmen miestä kävi vielä putken käsiksi. Ja kun minä ruunaani käskin, niin putki tuli tuliasemasta. Sen jälkeen valjastettiin toinenkin hevonen eteen. Ja tallelle putki tuli, vaikka tuliasemassa tulta löivät jalakset. Kunniavartion ja Suomen lipun saattele-

mana se lastattiin rekieni päältä rekka-autoon ja matkalle Suomeen. Se oli se putki, jolla asemestari Tähkäpää vielä sitten, kun iskuri ja suuntauslaitteetkin jo olivat rikki, ampui vielä suorasuuntauksella panssareita putken läpi tähdäten ja vasaralla lyöden iskurin päälle. Ja sai osumia.

Mutta rauha tuli itkun kanssa. Silloin mies itki. Sortalahdesta lähdettiin marssimaan kohti Savonlinnaa ja Kerimäkeä. Minun ikäluokkani miehet joutuivat Suomussalmelle raivaamaan Raatteen mottia, mutta minut kotiutettiin, kun olin perheellinen mies ja perhe oli evakossa turvatomissa oloissa. Minut kotiutettiin 24. 4. 1940. Raskain mielin menin Alavudelle perheeni luo. Vappuna 1941 muutimme sieltä Kullaalle, josta saimme jo jonkun hehtaarin maatakin kylvääksemme. Mutta vielä ei alkanut viljelemisen aika.

Juhannuksen alla tuli sitten uusi liikkemallepano. Heikki-veljeni kanssa pyysimme, että saisimme liittyä Porin seudulla koottavaan pataljoonaan, ja niin alkoi jatkosotamme Satakunnan miesten mukana. Jyväskylän, Punkaharjun ja Savonlinnan kautta tiemme kulki Särkisalmen pysäkille. Sieltä marssimme parhaan lahnankudun aikaan Simpeleelle, jossa viivyimme kuukauden. Vasta hei-

näkuun 29. päivänä tuli meidän vuoromme lähteä. Tiemme kulki poikki Kannaksen, rintaman itälohkolle, josta lopulta etenimme Rautuun. Sinne rakensimme varustuksemme ja korsumme koko asemasotavaiheen ajaksi. Vuoksen olimme ylittäneet elokuun 30. päivänä, päivää sen jälkeen, kun Viipuri oli vallattu ja koko eetteri oli ollut täynnä tauotonta Säkkijärven polkkaa.

Perheemme kannalta sinä syksynä tapahtui suuria asioita. Rintaman edessä Pyhäjärvelle olin saanut todeta, että koti ja kaikki rakennukset olivat pystyssä ja että kaikki ladot olivat täynnä heinää. Kirjoitin kotiin Kullaalle vaimolleni, että osta lehmää kaikilla rahoilla, mitä saat irti ja palatkaa kotiin. Ja niin he tulivat kotiin lokakuussa. Sylvi-äiti ja tyttärenne Helga ja Leila. Samoin palasivat muutkin, ja koko kylä oli asuttu. Lumi satoi lokakuussa ja pysyi sitten koko talven.

Joulun kohdalla 1941 sain kolmen päivän loman. Raudusta oli kotiin matkaa 50–60 kilometriä. Jostakin sain polkupyörän, eikä päivä ollut pitkälle kulunut, voi olin jo kotona. Sitä tunnelmaa ei voi koskaan unohtaa. Kotona oli kaikki saatu joulua varten valmiiksi. Oli lämmintä, puhdasta ja oli kaikki joulun ruoat. Kuusi puuttui,

mutta senkin kävin hakemassa. Kävin myös lähellä olevilta viestiyksikön tutuilta hakemassa radioon anodipariston, että saatiin kuunnella radiosta kaikki joulun ohjelmat. Kirkkoahan ei Pyhäjärvellä ollut. Talvisodan jälkeen suomalaiset olivat vetäytyessään sen sytyttäneet – olivatkohan sytyttäneet turhaan. Heikki-veli oli jo hyökkäysvaiheen päättyessä kotiutettu ikäluokkansa mukana. Tuskin olin kotiin ehtinyt, kun sana siitä kulki jo naapuriin, ja kohta oli myös Heikki paikalla toivottamassa tervetulleeksi. Se oli unohtumaton joulujouluuastosta tapaninpäivän iltaan, kaksi yötä ja melkein kolme päivää. Sinä jouluna talvisodan menetykset oli valloitettu takaisin. Suomen puolustuksessa oli armeijalla vahva ote. Evakkotaival oli päättynyt. Kotipitäjä ja kotikylä oli taas oman väen asuma. Puhdas lumi peitti Kannaksen metsät ja pellot. Ja me kaikki olimme taas yhdessä koolle, koko perhe yhdessä, kotona.

Seuraavinkin jatkosodan vuosien jouluna sain olla kotilomalla. Mutta mikään jouluei samalla tavalla ollut ennen kokematon ja uskomattomalta tuntuva taivaan lahja kuin sotajouluimme Keljan Pakarisella 1941.

Näin kertoi Karjalan heimon ja oman perheensä kovista kokemuksista maanviljelijä Matti Pakarinen. □

Evakkokulkue kohti Tyrväättä.

Kauko Aaltonen

Sortavalan saaristonäkymiä

Aselepo

Talvisota oli päättyneet aselepoon. Elettiin pohjois-Laatokan saaristossa ja joukko-osastomme tukikohtaan olimme kokoontuneet radion ääreen kuuntelemaan rauhanehtoja. Kun radion selostaja uutta rajaa seuraten luetteli paikkakuntien nimiä, emme läheskään kaikkia paikkoja tunteet, olimme kauan ymmällä ja väitellenkin pohtineet uuden rajan kulkua. Kyllä se selvisi. Uusi raja tulisi kulkemaan selkämme takana ja erotaisi Laatokan vedet ja rannat muusta Suomesta. Näinkö tässä kävisikin, vaikka ei vihollinen ole edes vallannut seutujamme. 70 km on Pitkärännän taistelupaikoilta matkaa uudelle rajalle, ja saaristo on kokonaan Mantsi ja Valamo mukaanlukien suomalaisten hallussa. Jatkosodassa kävi samalla tavalla, mutta ei ihmetelty enää. Raja vedettiin taas selän taakse.

Lapsuusaikaa Laatokan saaristossa

Oli kevät 1927 ja odoteltiin koulun päättävän muutaman viikon kuluttua. Hitaasti aika kului, mutta kyllä kesälaitumelle lopultakin päästiin. Päästiin saaristoon enon vaimon kotiin, juuri sinne niihin maisemiin, missä runsaan 10 vuoden kuluttua tulitaisiin käymään sotaa ryssä vas-

taan. Mutta mehän emme tienneet mitään tulevista maailmaa taas järkyttävistä tapahtumista. Elettiin ja nautittiin kesästä ja saariston rauhasista. Tädillä oli kaksi pientä tyttöä, toinen ei osannut vielä puhuakaan. Karjaakin oli, neljä lypsettävää lehmää, hiehoja, kanoja, sika ja lampaita. Kyllä työtä riitti aamusta iltaan, kun eno ja tädin veli kävivät kaupungissa rahatöissä, eivätkä niinollen voineet ottaa osaa talon töihin. Heinäaikana Paavo-setä aamulla ennen kaupunkiin lähtöä ajoi heinää nurin. Tädin kanssa me pojat sitten haravoimme luo'on karheelle keskelle kapaletta (sarkaa) ja siitä seipäille. Aikanaan, kun heinänot olivat kuivuneet tukuttiin (korjattiin) latoon. Heinätöiden lomassa tehtiin aina jotain muutakin työtä, kitkettiin ryytimaata tai paimennettiin lapsia, etteivät pääsisi rantaveteen kastelemaan itseään. Kerran vanhempi työstöistä pulahti laiturilta veteen, josta hänet välittömästi saatiin kuiville.

Ihmeesti veden partaalla eläjät osasivat suuren veden kanssa elää, vaikka eivät osanneet uida! Tati tosin kertoi hänen kahden vanhemman veljensä ja isänsä hukkuneen Laatokalla kalastusmatkalla. Isä löytyi purjeen ja maston kanssa jostain Käkisalmen ja Pyhäjärven väliltä rantaan ajautuneena. Poikia ei koskaan löydetty.

Kalastamassa ulkosaaristossa

Raskaan maatyön vaihteeksi saimme käydä katiskoilla. Enolla oli pari katiskaa, joilla särenkudun aikana tuli särkiä valtavasti. Me kalastajat jouduimme ne perkaamaan. Tätä kylmässä rantavedessä tehtävää työtä kevensimme sillä, että kaadoimme osan saaliista takaisin järveen. Tati totesi vaan kudun olevan menossa ohi. Sätret suolattiin talveksi. Sunnuntaisin saimme veljeni kanssa koko päivän vapaata, silloin soutelimme joskus jopa uloimpaan saaristoon. Meillä oli enon kaksi verkkoa mukana ja tietysti hyvät evään, eilen paistettuja piirakoita. Aina saatiin kalaa kotiin tuotavaksi eikä me näillä retkillä saaliskaloistamme tehtykään ruokaa. Ainoastaan silloin, kun aikaihmissen kanssa retkeiltiin, syötiin naisten valmistamaa kalaruokaa. Erään kerran kalastajien mukana siian verkoilla ollessa jouduin syömään erikoista kalaruokaa. Priimus oli epäkunnossa ja kalaa jouduttiin syömään raakana suolaan "topattuna". Haavipoikana olin tuolla kalastusretkellä. Kymmenien verkkojen letka laskettiin, sitten evättiin ennen verkkojen "selkäämistä". Selätessä saatiin siikoja ja toiseen päähän päästyä syötiin eväitä ja tuota raakaa kalaa. Osaisinkohan nytkään kalaa sillä tavalla syödä?

Aikanaan tuli marjastuksen aika. Kahteen huusholliin säilöttiin ensi vattuja ja mustikoita. Puolukassa käytiin koulujen alettua Sortavalasta käsin. Joskus tehtiin puolukkaretki Honkasaareen. Saari oli uloin saari Valamon väylällä. Saariston asukkaat tiesivät kertoa, ettei siellä ole koskaan hallaa puolukan kukinnan aikana, onhan "meren" vesi syyskesästä lämpimimmillään.

Saariston luonto uudistunut

Sotien jälkeen, kun vuosikymmenien kuluttua Karjalaan on päästy, todetaan asutusalueiden rakennusten ja teiden kunto oletettua surkeammaksi; talot ovat huonossa maalissa, katot on korjattu epämääräisillä levyillä ja laudoilla, eikä siisteydestä ole pidetty vähäisintäkään huolta. Jos jotain on kaatunut tai mennyt rikki, se on saanut olla sinällensä. Mutta luonto pitää huolen itsestään. Saaristo, jossa eniten olen liikkunut, on kuin siellä ei ihminen touhuineen olisi ollut ollenkaan. Metsät ovat umpeen kasvaneita, ei vanhoja polkujakaan löydä. Jos

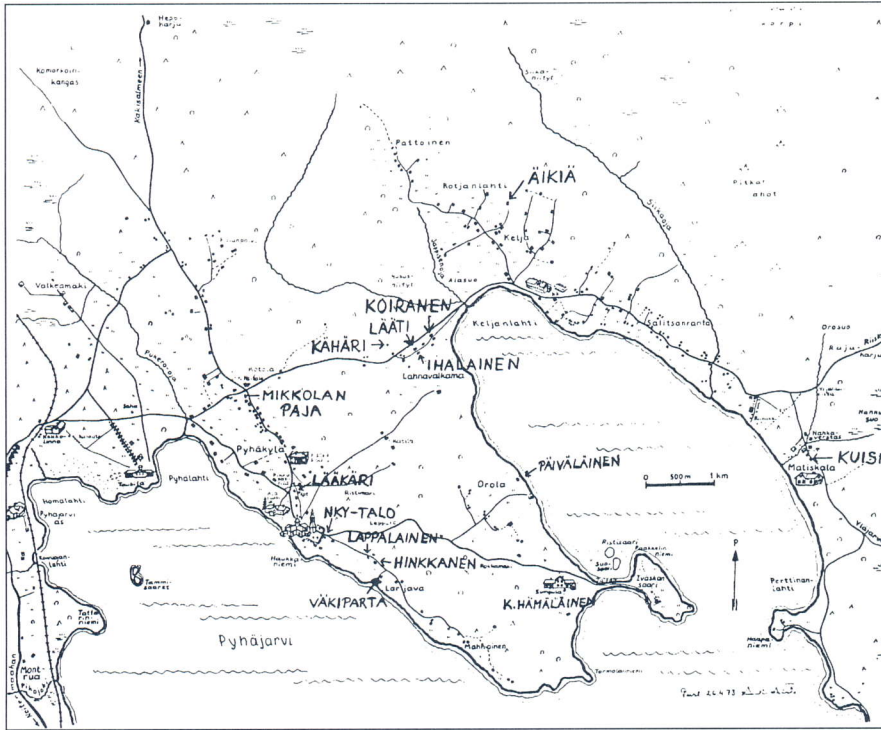

Kirjoittaja saaristossa.

jossain kalamies on eväitään syönyt, ei jätteitä ole jätetty. Entiset huvilat on purettu ja viety pois, eikä uusia ra-

kennelmia ole pystytetty. Uloin saaristo on nykyisten isäntien toimesta muodostettu luonnonsuojelualueeksi.

“Kappale kauneinta Pyhäjärveä”
 “Varmalla taiteilijan kädellä on Luoja aikoinaan piirtänyt Pyhäjärven ranta-viivan! Tällainen ajatus tulee mieleen, kun katselee tätä karttaa. Siinä näkyy Pyhäjärven pohjoinen ranta Mont-rualta aina Kuivaniemen eteläpuolelle asti. Erityisen tasapainoinen ja harmooninen on muodoltaan tuo kartalla kokonaan näkyvä pienempi Pyhäjärven selkä, mikä Ivaskensaaren ja Haapaniemen välisen salmen kautta on yhteydessä Pyhäjärven suureen selkään. - Se on kuin suuren taiteilijan kynän jälki.”

Näin kirjoitti maisteri Reino O. Kukko tätä karttaa v.1973 esitellessään. Kartalta näkyy vasemmalla Pyhäjärven aseman seutua, keskellä Pyhäjärven koulupiiri ja oikealla Salitsanran- nan koulupiiri.

Elämää Viipurin läänin Pyhäjärvellä ennen ja nyt

Ropottia ja raipaniskuja

Toivo Hinkkanen

Yli viisi vuosikymmentä on kulunut siitä, kun näitä satakuntalaisia peltoja alkoivat myös pyhäjärveläiset talonpojat viljellä. Sota oli taas keran pyyhkäissyt yli Karjalan tuoden sinne uudet isännät. Meille osoitettiin asuinpaikka kaukaa Länsi-Suomesta.

Epäluuloja oli monenlaisia, niin meillä tulijoilla, kuin teillä vastaanot-tajillakin. Tutuiksi on kuitenkin tultu ja naimisiin menty puolin ja toisin. Yhdessä on kuntia kehitetty ja kylä rakennettu.

Mutta mitä olivat taustaltaan tänne siirretyt uudet asukkaat? Millaista oli elämä ollut heidän Pyhäjärvellään? Pienillä välähdyksillä yritän valottaa niitä juuria, mitkä pyhäjärveläistä talonpoikaa kannattivat.

Ehkä tämän luettuasi hiukan pa-remmin ymmärrät, mikä ero on ollut pyhäjärveläisen talonpojan ropottissa käynnillä ja satakuntalaisen torpparin tekemällä taksvärkillä. Saattaapa löytyä selitys myös sille, miksi monet karjalaiset suvut ovat asuneet samoilla tiloilla lyhyemmän ajan, kuin satakuntalaiset.

Rajan kirot

Kuten useimmat kouluajalta muistavat, Karjalan Kannas on kautta vuosisatojen saanut kokea rajan kirot, isäntänä milloin Ruotsi, milloin Venäjä.

Esimerkiksi 1570-luvulla Laatokan puoleinen Kannas kuului Venäjään. Ruotsalaiset tulivat kostoretkelle ja

hävittivät kaiken Käkisalimesta Nevanjoelle asti. Tuho oli niin perusteellinen, että kuudessa pitäjässä, jotka kuuluivat Sakkolan pogostaan, oli vain kuusi veroa maksavaa talonpoikaa, heistä yksi Pyhäjärvellä.

1600-luvun alussa, kun Ruotsi hallitsi Kannasta, antoi “puhtaan opin kuningas” Kustaa II Aadolf ankan

Hiukan kärsinyt vapaussodassa kaatuneiden muistokivi on jälleen entisellä paikallaan.

käskyn, että joka ei käänny Ruotsin uskontoon, on surmattava. Tuolloin lähti Etelä-Karjalasta tuhansia ihmisiä uskonvainoja pakoon Venäjälle, aina Tverin kuvernementtiin asti. Prof. Pertti Virtaranta on heidän vaiheistaan meille paljon kertonut.

Vuonna 1632 perustettiin myös Vpl Pyhäjärven luterilainen seurakunta, joka kaksi vuotta myöhemmin sai oman kirkon. Tämän kirkon pienempää kelloa säilytetään nyt Tyrvään Seudun Museossa.

Samoihin aikoihin, 1600-luvulla, lahjoittivat Ruotsin kuninkaat Karjalan Kannakseltakin joillekin sotaheroille laajoja alueita "ikuisiksi ajoiksi".

Kun Kannas Uudenkaupungin rauhassa v.1721 taas kerran joutui Venäjän valtaan, loppui sodan kirous pitkäksi aikaa. Mutta rajan kansan taistelut eivät päätyneet, murhenäytelmä vain muutti muotoaan. Alkoi se aika, josta runoilija kirjoitti: "Se orjana ollut on ounaan herran, se vaivaa nähnyt on toisen verran, kuin Suomi muu."

Lahjoitusmaa-aika

Venäjän hallitsijat lahjoittivat kyliä ja kokonaisia pitäjiäkin ansioituneille tai muuten suosikkiasemaan päässeil-

le venäläisille ylimyksille. Alkuun vain toistaiseksi, mutta pian näin inhimillinen lahjoitustapa unohtui.

Esimerkiksi Katariina II, tuo vapaamielisyystään tunnettu hallitsija, lahjoitti jo suorastaan "sieluja", tai niin ja niin monta "miessielua", jolloin naiset ja lapset tulivat kaupapäällisiksi ja täydellä omistusoikeudella.

Suomalainen talonpoika yritettiin saattaa samanlaiseen asemaan, kuin oli venäläinen maaorja. Ero kuitenkin säilyi mm. siten, että nämä talonpojat saivat käydä oikeutta sortajiaan vastaan, vaikkakin usein laihoiin tuloksin.

Pyhäjärvikin oli vähitellen kokonaan näitä lahjoitusmaita. Ylimykset asuivat Venäjällä ja voudit hoitivat tiloja suurta mielivaltaa harjoittaen. Tällöin lain ja oikeuden turva, kansalaisten kalleimpia oikeuksia ja kaiken rauhallisen vaurastumisen ensi ehtoja, alkoi heikentyä. Hovi muodostui talonpojillekin vähitellen kammottavaksi paikaksi, jota aina sai lähestyä pelolla ja vavistuksella.

Muistitietoja ropottiajalta

Satakunnassa on sana taksvärkki hyvin tuttu. Vuokra talosta erotetusta torpasta tai korvaus muusta tavarasta tai etuudesta maksettiin ennen työllä

eikä rahalla. Näin ei ollut lahjoitusmaatalonpojilla. He omistivat tilansa, mutta heidät oli hallitsija lahjoittanut jollekin, joka pakotti heidät verojen lisäksi tekemään hoviin ropottia, työtä ilman palkkaa. Ellei tehnyt, sai lähteä tilaltaan.

Vuosien kuluessa veroja, maksuja ja myös päivätöitä taloon pyrittiin lisäämään, kuten esim. ns. Taubilan kontrahdissa v. 1785, jolloin mm. työpäivien luku oli lisääntynyt yli 10-kertaiseksi. Tämä johti jatkuviin oikeustaisteluihin ja vääryyksiin.

Katkerimpana muistona on säilynyt konnuilta häätäminen. Sellainen tapahtui hyvin helposti ja ilman tutkimuksia, aivan mielivaltaisesti. Tässä yksi esimerkki:

Yläjärven Luukkolan isäntä, Paavo Inkinen, sai paljon taistella oikeuksiansa puolesta, kun hänet väkisin tahdottiin häätää talosta, joka kuului Vernitsan hovin alaisuuteen. Riita alkoi siitä, kun Inkisiä tultiin vaatimaan ropottiin, vaikka heille määrätty työmäärä oli jo suoritettu. Isäntä kieltäytyi, mutta hovin käskyläiset tahtoivat väkisin ottaa hevosen tallista. Silloin Paavo pani väkivallan väkivaltaa vastaan. "Ko tietäisittä, lapset, kui paljo äijä o tei hyväksennä teht", Paavo-isäntä oli vielä vanhana kertonut lastenlapsilleen. Muistona oli ukolla poskissa arvet.

Kerran oli talosta hovin määräyksestä jo uunitkin särjetty. Paavo ei sitenkään lannistunut, vaan kävi henkilökohtaisesti senaatissa asiansa esittämässä, ja oikeus voitti. Paavo sai uudelleen rakentaa talonsa, joka oli mielivaltaisesti rikottu. Vielä vanhoilla päivillään Paavo näitä kertoessaan itki ja senaattia hän nimitti "armopöydäksi".

On luonnollista, että nämä monella tavalla vaikeat olot, häädöt, kidutukset ym. laittomuudet löivät leimansa väestön mielenlaatuun.

Päivän sarastus

Jotain valonpilkahdusta väestölle antoi Kannaksen liittäminen Suomeen. Asetuksella 18. 1. 1812 tehtiin Karjala osalliseksi samoista eduista kuin muu Suomi jo v. 1809.

Lahjoitusmaaisäntiä tämä ei miellyttänyt ja taistelu jatkui entistä katkerampana. Tosia olivat v. 1867 valtiopäivien mietinnön sanat: "Lähes 100 000 ihmistä eli Karjalassa tällä tavoin ikään kuin ulkopuolella lain suojaa ja 994 manttaalia suomalaisen talonpojan maata oli ikään kuin vierasta aluetta Suomen rajojen sisällä."

Vihdoin Suomen valtio aloitti v.

1871 lahjoitusmaiden lunastamisen, jota kesti parikymmentä vuotta. Niinpä kansan mielialoja kuvaavat hyvin sanonnat: Puhuttiin ajasta ennen, kun laki tuli, ja ajasta sen jälkeen, kun laki tuli maahan.

Suomen valtio ei kuitenkaan ilmaiseksi hoitanut lahjoitusmaita niiden entisille omistajille. He joutuivat ostamaan omat tilansa, joita heidän isänsä perinnöllisinä olivat viljelleet, mutta jotka vieras valta oli näiltä laitomasti ryöstänyt.

Hitaita olivat näissäkin asioissa herrojen kiireet. Kun lunastustoimet aloitettiin v.1871, niin Pyhäjärven talonpojat saivat perintökirjansa v.1905. Vasta sitten talonpojat pääsivät vapaasti omia maitaan parantamaan, mutta kesti luonnollisesti vuosia, ennenkuin tilojen tuotto vähitellen alkoi kasvaa ja kova velkataakka hiukan hellittää.

Lahjoitusmaatalonpoikien muistomerkki

Pyhäjärvellä heräsi 1930-luvun alussa ajatus muistomerkkin pystyttämistä kertomaan tulevillekin polville vaikeasta lahjoitusmaa-ajasta. Muistomerkkin paikasta kunnanvaltuustossa keskusteltaessa tuotiin esille ajatus, että kun sortajan ies oikein painoi ja hartioilla oli alituisen raskas taakka, niin kun kirkkomatkalla ehti kirkkoaholle, tuntui kuin taakka olisi pudonnut pois. Sentähden muistomerkki päätettiin pystyttää paikalle, joka vaikeina aikoina oli ollut esisien neuvonpidon ja uskon vahvistuksen paikka.

Näin nousi taiteilija Aarno Karimon suunnittelema patsas kirkkoaholle, kunnantalon ja kirkon väliin v. 1936. Talkoilla ajettiin kiviä laajaan jalustaan usean kymmenen hevosen voimin. Varsinaiseen patsaaseen tuotiin kiviä jokaisen pyhäjärveläisen tilan pellolta. Tornimaisen patsaan huipulle pystytettiin seppä Mikkolan takoma lyhty, joka jouluaamuna loisti juhlallisesti kirkkoväelle.

Tämä yhdessä pystytetty patsas seisoi kirkkoaholla pitkällisen oikeustaistelun muistomerkkinä, jossa esisien ainoana tehoisana aseena oli heidän järkkymätön uskonsa oikeuden ikuisuuteen ja sen lopulliseen voittoon. Etusivulla oli karjalaista talonpoikaa esittävä korkokuva ja sen alla teksti:

"Kolmen vuosisadan uhka, kidutus, karkoitus ja kuolema ei saanut Pyhäjärven talonpoikia lähtemään isiltä perimiltään konnuilta. Oikeuden ikuisuuteen uskoen he taistelivat jälkipol-

ville voiton. Heidän jälkeläisensä ovat pystyttäneet tämän muistomerkkin isiensä pelloilta kootuista kivistä."

Tänään me, lahjoitusmaatalonpoikien jälkeläiset, olemme hajallaan täällä muualla Suomessa. Mutta muistomerkki, tosin riisuttuna, seisoo edelleen Pyhäjärven kirkkoahon reunassa, kuten syyskuussa tänä vuonna pojantyttäreni ottama kuva osoittaa.

Uskon kuitenkin, että oikeus vielä voittaa ja karjalaisilta talonpojilta väkivalloin otetut perintömaat palauteetaan oikeille omistajilleen.

Pyhäjärvi tänään

Paljon on Pyhäjärvi muuttunut viidenkymmenen vuoden aikana, sitä ei sovi kieltää. Kaikkea ei kuitenkaan ole ehditty tai pystytty muuttamaan.

Kirkko paloi jo talvisodan lopussa, mutta alttaritaulu on entisöitynä Huitisten kirkossa. Komea kunnantalo on palanut myöhemmin ja paikalla ko-hoa nuori männikkö.

Hautausmaan kiviaidan kivet on viety järven toiselle puolelle lentokentän pohjaksi. Hautakivet, kahta lukuunottamatta, on kuljetettu todennäköisesti pääasiassa Pietariin ja myyty rikkaille uudestaan käytettäväksi kovasta hinnasta. Uudet Kannaksen asukkaat saivat aikoinaan ansiopisteitä jokaisesta suomalaisista kertovan kohteen hävittämisestä.

Vapausodassa v. 1918 kaatuneiden muistokivi löytyi ja on Pyhän-Säätiön toimesta pystytetty entiselle paikalleen.

Useiden Kannaksen seurakuntien hautausmaat on hävitetty, mutta Pyhäjärvellä se on venäläisten hautausmaana. Kun olot vapautuivat, niin heidän haudoilleen ilmestyivät ristit ja muu vastaava, mitä ortodoksien haudalle kuuluu. Voimme siis todeta, että kommunismi ei ole kuitenkaan ihmisiltä pystynyt viemään uskoa Jumalaan, vaikka sen vuosikymmeniä täytyi olla piilossa.

Pyhän Säätiön toimesta ja ahkeran talkooväen avustuksella uuden hautausmaan puolella olevalle sankarihautaus-alueelle pystytettiin viime vuonna muistomerkki ja alue aidattiin.

Komea kirkkoherran pappila on purettu. Kivinavetta uhmaa vielä aikaa ja purkajia. Kirkkoahon alapuoliselle pellolle on neljä-viisi vuotta rakennettu jonkun pietarilaisen laitoksen kesänviettopaikkaa. Tiili- ja betoni-seiniä on pystyssä, mutta siinä homma seisoo.

Kirkonkylän pelloille ja useisiin

muihinkin kyliin on "esimerkillistä kaavoitusta" ja "rakennusarkkitehtuuria" noudattaen kohonnut satoja asumuksia. Pääasiassa kesäasunnoiksi, mutta osa lienee myös ympärivuotisessa käytössä. Joka tapauksessa nykyisen "Pyhäjärven" asukasluku kesän ajaksi moninkertaistuu, kun pietarilaiset tulevat maalle.

Pyhäkylän molemmat koulut ovat pystyssä ja palvelevat lähinnä lomalaisia.

Kaunis Taubilan kartano on palanut tai purettu, puutarha hoitamaton. Taubilan hyvillä pelloilla on rakennettu uusi hallintokeskus ja souvhoosin tarvitsemat rakennukset. Pyhäjärvellä pidetään paljon lypsykarjaa ja maito viedään Pietariin.

Ruokaa kaupassa on, kun vain rahat riittävät. Maalla asuvat pärjäävät kuitenkin paremmin, sillä jokaisen asunon kasvimaat hoidetaan tehokkaasti ja useilla oli myös vuohia sekä lampaita ym. eläimiä.

Oma kotikyläni, Larjava, on vuosikymmeniä ollut Moskovan Yliopiston kasvitieteellisen osaston koeasemana. Siellä on vieläkin eri puolilta maailmaa tuotuja monenlaisia puita, pensaita, koristekasveja ym. ym. Talot ovat jäljellä ja uusia on rakennettu tai jostain siirretty.

Pyhäjärveläinen sisunnäyte

Kauniin Pyhäjärven rannasta vuokraamalleen tontille, aivan oman kotikyläni rajalle, on kunnioitettavaa rohkeutta, mutta ennenkaikkea oikeaa suomalaista sitkeyttä osoittaen pyhäjärveläisen Lauri Musakan toimesta kohonnut pieni lomapaikka. Sitä hoitaa Laurin poika, Antti, venäläisen vaimonsa kanssa. Mutta kyllä isä-Lauri edelleen on asiassa vahvasti mukana. Majoittamaan he pystyvät n. 30 henkeä.

Kun kuuntelee Laurin puhetta hankkeen vaiheista, niin eittämättä aineksia löytyisi jännittävään rikosromaaniin. Rohkeuden lisäksi on tarvittu päättäväisyyttä, julkisuutta, suomalaisia viranomaisia, maaherra ensimmäisenä, ym. ym.

Mutta kaikesta huolimatta, hyvin Musakalla nukutti, uinti Pyhäjärvessä iltapimeällä oli virkistävää ja samana aamuna Laatokan rannasta haettu ja Suomen parhaan "kalaproffessorin" reseptillä savustettu siika maistui saunan jälkeen erittäin hyvältä eräänä syyskuun iltana armon vuonna 1995.

□

Sotavankijunasta Raahen satamassa onnistui n. 80 heimoveljen karkaaminen tarkoituksella päästä Tornion kautta ruotsiin ja saada turvapaikkaa. Kirjoittajalla on ollut useita yhteyksiä ko. heimoveljiin, joista kuvassa on Juho Jämsä, joka asuu Ruotsin Nackassa.

Heikki Koivuranta

Heimopataljoona – Raahel – Kauvatsa

Heimop. 3 oli suomea puhuvista sotavangeista muodostettu pataljoona. Hajotettiin Raahessa ja heimosoturit palautettiin Neuvostoliittoon.

Sota oli tullut sodittua ja heimoveljen kohdalta hävittyä. Eikä heille järjestetty muuta palvelusta kuin ruokailussa käynti ja aseiden sekä varusteiden kunnostusta. Jo kolmantena Raahessa olopäivänä pataljoona luovutti aseensa. Luovutuksesta oli jo edellispäivänä ilmoitettu, koska aset piti olla varastoimiskuntoisia. Ne piti siis hyväksi puhdistaa ja sen jälkeen runsaasti rasvata. Seuraavana päivänä luovutettiin kaikki ylimääräiset varusteet sekä luettelointiin miehille päälle jääneet vaatteet.

Heimoveljet tekivät omia johtopäätöksiään päätyen siihen, että nyt meidän patsaan valmiiksi vietäväksi vankileirille ja sitä kautta luovutettavaksi Neuvostoliittoon. Sitä olivat heistä monet pelänneet siitä asti, kun aset Kannaksella vaikenivat.

Tosin olivat heistä jotkut sen vaihtonneet jo silloin, kun tulivat pataljoonaan, koska Suomen armeijan sotilaan oli parempi seurata maailman tapahtumia kuin sotavangin.

Suomen lehdistökin alkoi kirjoitella saksalaisvastaisesti, kuten vihollisesta piti kirjoittaa. Sanomalehtiä oli

Raahessa saatavana ja heimoveljet lukivat niitä ahkerasti. Lehtikirjoitukset tekivät heistä useimmat hyvin miettelijäksi.

Raahessa oli muitakin joukko-osastoja odottamassa kotiuttamista. Sotilaat olivat levottomia ja kurittomia. Kaupungin keskusta oli rauhaton. Sotilaat järjestivät luvattomia tansseja aivan kaupungin keskustassa. Poliisi oli hätää kärsimässä, kun yritti niitä lopettaa. Heimopataljoona oli loppuun asti hyvin kurinalainen yksikkö. Kun oli viikko oltu kaupungin keskustassa, pataljoona muutti aivan Lapaluodon sataman tuntumaan. Maasto oli siellä kuin tehty majoitusalueeksi. Alueelle oli helppo tehdä kenttäkäymälät ja muut kaivaimet. Komppanialle löytyi satama-alueelta erittäin sopiva tila toimistoksi. Huoneisto oli vanha liikehuoneisto. Tiloissa oli viimeksi toiminut kahvila, joka oli sodasta johtuvan sataman hiljentymisen takia pitänyt kannattamattomana sulkea.

Huoneiston omistaja – jo vanhempi leskirouva – asui samassa kiinteistössä. Rouva oli vilkas ja puhelias ihminen. Hän tuli usein komppanian toimistoon huomattuaan, että hän oli sinne aina tervetullut. Tutuiksi kun oli tultu, kysyin rouvalta, että onko

hän oikein paljasjalkainen raahelainen. Rouva kertoi kauan sitten tulleensa tänne hyvin kaukaa. Mieheni tuli tälle seudulle rakentamaan rautatietä. Tiedustelin rouvalta, että missä se kaukainen paikka sijaitsee. Hän sanoi pitkän odotuksen jälkeen: me tulimme Kauvatsalta. Tätä sanoessaan oli rouvan puheessa sellainen painotus, että ei Kauvatsa paikkakuntana sano mitään paikallaolijoille. Yllätin hänet, kun totesin, että kyllä minä tunnen hyvin Kauvatsan. Kauvatsan aseman kautta minä lomallakin olen käynyt ja tunnen paljon kauvatsalaisia. Sieltä minä vaimonkin löysin. Pitkään me sitten niitä Kauvatsan aikoja muistelimme. Rouva ja hänen miehensä olivat Kauvatsalla syntyneitä ja siellä nuorena asuneet. Rouvalla oli synnyinseutu hyvin säilynyt muistissa. Hänen miehensä oli ajat sitten kuollut ja sen jälkeen oli yhteydet synnyinseudulle katkenneet. Keskustelun aikana rouva esitteli itsensä, hänen nimensä oli Pihlava. rouvan nimi oli kyllä jo aikaisemmin tiedossani, koska hän oli kiinteistön omistaja.

Vihdoin koitti se pelätty päivä, vankileirin junavaunut saapuivat Lapaluodon satamaan noutamaan heimoveljiä. Osa heistä jo silloin karkasi, he lähtivät Tornion kautta kohti Ruotsia.

Nuoren sotilaan muistikuvia vuodelta 1939

Yrjö Elovaara

(talvisodan kersantti)

Hartaushetki.

Kesä 1939 oli kaunis ja lämmin. Käkisalmen kaupunki puistoinen ja kukkivine omenapuineen, vanhan linnan vallit, kalliosaaren rannat ja kasino, olivat ihana näky. Oli siellä hauska 19-vuotiaan alikersantin viettä iltalomia. Päiväraha, kolme markkaa, riitti silloin tällöin elokuihin ja tanssippuunkin palokuntatalolle tai kasinolle. Uimassa voitiin käydä Laotokalla Pikku-Hiekassa tai Sorkanniemellä. Palvelus Hiekkalan kasarmilla alokasryhmän johtajana oli täyttä työtä. Koulutettiin uusia radiosähköttäjiä ja samalla omaa taitoa hiottiin.

Aamuja laskettiin hartaasti, mutta nuoren miehen mieltä ei murhe painanut. Kaikkea oli riittävästi – vauputtakin. Alikersantilla oli sentään pitkät iltalomat. Pian koittikin siviiliin pääsyn hetki 20. heinäkuuta. Junalla läpi kauniin Karjalan tänne kotiin. Maisema näytti entistäkin kauniimmalta, kun rinnassa oli kotiin-pääsyn odotus ja tyytyväinen mieli hyvin suoritetusta palveluksesta.

Kotona Tyrvällä

Oli taas hyvä tulla kotiin. Sadonkorjuutyöt alkoivat, ensimmäisenä rukiinleikkaus. Siihen hommaan pääsinkin sekä kotona että naapureiden pellolla. Muistaakseni viikon verran sitä riitti. Rukiin leikkaaminen sirpillä oli tosi työtä ja kun oli useamman saraan väki, se meni vähän kilpailuksi. Täytyihän myös osoittaa kuntoansa, oltiinhan sitä sotaväen käyneitä miehiä. Rukiit leikattiin ja puitiin, sitten alettiin niitellä kevätviljoja. Kaunis syksy jatkui. En tullut seuraneeksi kovin tarkkaan uutisia maailmalta, kunnes äkkiä radion uutisista syyskuun 1. päivänä tuli järkyttävä tieto: "Saksa on hyökännyt Puolaan". Päivittäin uutiset kertoivat Puolan luhistuvan. Myös Neuvostoliitto lähti mukaan jakamaan saalista.

Puolustajat valmiina rajalla

Lauantai 9. 9. -39 oli pimentynyt il-laksi. Olin kotona ja menossa nukku-

maan. Noin klo 23 ovelle koputti konstaapeli Armas Järvinen ja kysyi: "Onko Yrjö kotona?" Tervehties-sämme hän ojensi kortin, jossa oli lyhyt määräys lähteä ensimmäisellä junalla Käkisalmeen ja ilmoittautua joukko-osastossani Savon Jääkärirykmentissä. Juna lähti aamulla kuu-den maissa. Oli aikaa pakata matk-laukku ja ehtiä junalle.

Käkisalmissa kului kuukausi – hil-jaista odotusta. Lokakuun 10. päivän maissa oli sitten reserviläisiä liikkeel-lä. Meille jaettiin uudet varusteet ja rauhanajan rykmenttistä muodostetiin I/3 Pr. Siirryimme 11. lokakuuta Raudun pitäjän Vehmaisten kylään. Koulu oli pataljoonan esikunnan paikkana ja me pojat olimme osittain taloihin majoittuneina. Jo harmaatuk-kainen Honkasen Liisa-emäntä oli äi-ti-hahmo; ystävällinen, ihana ihm-inen. Hän oli meidän ikäistemme poi-kien, Toivon ja Reinon leskiäiti. Pojat myös joutuivat "sinne jonnekin". Meitä sotilaita oli pienessä talossa parisenkymmentä lattialle majoittu-neina. Soturi ei kaivannut untuvapat-jaa. Uni maistui, kun päivän työn jäl-keen päästiin lepäämään. Päivät ku-luivat varustustöissä. Asemat patal-joonan lohkolla saatettiin nopeasti kuntoon. Muistan innostuksen olleen valtavan. Tehtiin pesäkkeitä, ampu-mahautoja ja hyökkäysvaunuesteitä. Maasto sopi kaivamiseen hyvin, mel-kein kivetöntä hiekkaa.

Työn merkeissä kului lokakuu ja marraskuukin loppuilleen. Tuli jo pie-niä pakkasia ja luntakin lähes pari-kymmentä senttiä. Uutisia neuvotte-luista seurattiin. Ei tiedetty, mitä dik-taattorit olivat sopineet. Mehän em-me ketään uhanneet, mutta tämä on meidän maamme – tätä me puolus-tamme.

Talvisota alkaa . . .

Marraskuun 29. päivän iltapuolella siirryimme telttamajoitukseen lähei-seen metsikköön. Aamulla 30. pv al-koi sitten sota. Päivän valjetessa alkoi tulla karjaa ja hevosia kuormineen. Kaikkia siviileitä ei ollut ennalta eva-

Leipäsuu.

kuoitu rajan läheisyydestä. He joutuivat nyt yllättäen lähtemään ja jättämään lähes kaiken omaisuutensa. Pataljoonamme joutui jättämään asemansa joulukuun 2.–3. päivänä. Joukot siirtyivät niinä aikoina Vuoksen yli.

Joulukuun 2. päivän iltana lähdimme marssimaan kohti Kiviniemeä. Matkaa oli 25 kilometriä, ja lunta parikymmentä senttiä. Tuolloinen 20-vuotissyntymäpäiväni pysyy mielessäni. Olin 18-miehisen joukon vanhimpana. Matka sujui ilman suurempia kommelluksia yli Petäjärven. Ennen Kiviniemen siltaa kulki edellämme harmaatukkainen emäntä taluttaen suurta ayshirelehmää. Emännällä oli vaikeuksia saada hoidokkinsa tottelemaan. Me autoimme hänet lehmineen sillan yli turvaan. Kiviniemeen päästyämme saimme uuden suunnan seuraavaan majoituspaikkaan, matkaa 15 kilometriä. Viimeiset kilometrit olivatkin osalle porukasta liikaa. Perille päästiin kuitenkin, väsyneimpiä auttaen. Joillakin auttajista oli kolmekin kivääriä matkassa. Marssi länttä kohti jatkui useana yönä. Heinjoella Ravikankaalla olimme muutama päivän. Seuraava paikka, johon asetuimme pysyvämmin, oli Leipäsuon aseman takana oleva metsikkö. Teltoa kaivettiin lähes kokonaan maahan ja päälle kaadoimme komeita hirsiä sirpalesuojaksi. Teltoa oli lämmin ja turvallisen tuntuinen edellyttäen,

ettei kranaatti osunut aivan kohdalle. Summan lohkolle oli matkaa runsaat kaksi kilometriä. Yhtämittäinen tykkien jylinä tuntui aina kovenevan.

Joulukuun kului ja sodan ääniin tottui. Pian jo oltiin joulun kynnyksellä. Minkälaisen joulun?

Joulu rintamalla

Aatonaatto yönä klo 22–23 siirryimme etulinjan tuntumaan Leipäsuon aseman eteläpuolelle. Tuon päivän tilanteesta en oikein ole saanut selvää. Nuori mies ei paljoa tiennyt tehtävän tarkoituksesta. Jouluaatoksi kuitenkin palattiin siihen omaan telttaamme.

Joulua emme kuitenkaan saaneet viettää Leipäsuon maisemissa. Aattoillan hämärtyessä teltoa pantiin kasaan ja lähdettiin marssille. Määränpäätä ei kerrottu, mutta huomasimme menevämmä jo tuttua tietä Kämärän kautta Heinjoelle päin. Matkan varrella oli joku joukko kokoontunut jouluhartauteen. Jouluvirsi kaikui juhlallisena jouluaaton illassa lumisen metsän keskellä. Ehti siinä ajatus lentää Tyrvälle – kotiin. Siellä äiti, isä ja kaksi minua nuorempaa olivat jo käyneet saunassa ja alkavat jouluaaterialle. Olisihan se maistunut minullekin. Lähes kahdenkymmenen kilometrin marssin aikana ehti ajatella paljon asioita. Tällaisena hetkenä koti-ikävä oli niin voimakas, että mat-

kan rasitus tuntui pieneltä ikävän tuskaan verrattuna. Aikanaan saavuimme Heinjoelle, etsimme entisen telttanpaikan, pystytimme teltan ja kävimme taloksi. En muista tarkkaan saimmeko postin ja paketit vasta joulupäivänä. Luultavasti näin oli. Muistan saaneeni paketin kotoa ja myös paikkakunnan lotilta. Jälleen tuntui hyvältä sydämessä kotiväen terveiset ja lottien lähettämät villasukat lämmittivät, ei vain jalkoja vaan myös sydäntä. Tunsin, että olen ystävien huolenpidon kohteena. Kotipuolen tervehdys tuli vielä, kun prikaatin valitusupseerina toiminut luutnantti vieraili teltassamme. Hän toi joululahjoja ja puhui selvää Satakunnan murretta. En malttanut olla kysymättä, mistä herra luutnantti on kotoisin. Hän vastasi olevansa Punkalaitumelta ja että hänen nimensä on Heikki Hosia. Esitellyni myös itseni hän sanoi olevansa veljeni Veikon koulutovereita. Siinä tapahtui mukava juttuhetki. Taisi tiukka sotilaallisuuskin unohtua nuoren kersantin kohdalla.

Joulu meni ja jo uudeksi vuodeksi marssimme takaisin Leipäsuolle.

Tykkien jylinä oli koventunut. Saimme maistaa miltä tuntuu ilmapommitus. Pakkaset olivat hirveitä. Helmikuun kymmenennen päivän jälkeen Summa murtui. Sen jälkeen meidän pataljoonallamme alkoivat kovat ajat.

□

Heikki Kiuru
Port Fuadissa

Markku Esko

Rauhanturvaajan joulu

Suomi on hyväksytty YK:n jäseneksi 1955. Suomen hallitus suostui marraskuussa 1956 pääsihteeri Dag Hammarskjöldin pyyntöön asettaa suomalaisia joukkoja YK:n käyttöön Suezin kanavavyöhykkeelle suunnitellussa YK:n rauhanturvaoperaatiossa.

Egyptiin päätettiin lähettää vahvennettu jääkärikomppania, jonka vahvuudeksi tuli 258 miestä.

Vammalan Seudun Sinibarettien puheenjohtaja Heikki Kiuru kuului tähän joukkoon ja muistelee haastattelussani joulun ajan kokemuksia Suezin kanavalla.

Syyt rauhanturvaoperaatioon

Egypti kansallisti Suezin kanavan kesäkuussa 1956. Koska Englannin ja Ranskan hallitukset pelkäsivät tämän vaarantavan maittensa sotilaalliset ja taloudelliset edut, ne aloittivat Kyp-roksen saarta tukikohtana käyttäen sotatoimet Egyptiä vastaan lokakuun 31. päivänä.

Samaan aikaan kiristyivät Israelin ja Egyptin suhteet. Egyptiläiset fedayeen-sissit suorittivat erityisesti Gazan alueelta iskuja Israeliin, ja rajaloukkauksia sattui muuallakin. Poliittinen tilanne oli samanaikaisesti huonontunut koko Lähi-Idässä. Egyptin presidentti Nasserin suunnitelmat sotilasliitosta Egyptin, Jordanian ja Syyrian välillä huolestuttivat Israelin hallitusta, joka ilmeisesti yhteistominnessa Englannin ja Ranskan kans-

sa hyökkäsi 29. päivänä lokakuuta joukkoineen Moshe Dayanin johdolla Siinaille.

Englanti ja Ranska olivat turvallisuusneuvostossa torjuneet veto-oikeudella YK:n yritykset pysäyttää taistelutoiminta. Yleiskokous puuttui asiaan. Pääsihteeri Hammarskjöld apulaisineen joutui nyt muodostamaan YK:lle todella omia joukkoja eli suorittamaan tehtävän, jota YK:lta ei ollut aikaisemmin vaadittu.

Kriisin osapuolien luvalla tanskalaisen etujoukon jäljessä kuljetettiin brasilaiset, kanadalaiset, kolumbialaiset, intialaiset, indonesialaiset, ruotsalaiset, jugoslaviaiset ja suomalaiset rauhanturvajoukot osapuolten väliin ja sekaan. Oli perustettu UNEF (United Nations Emergency Force).

Raivauslaivastoa vartioimaan

Suomalaiskomppania siirrettiin joulukuun 14. 1956 kanadalaisella kolonnalla Port Saidin satamakaupunkiin Välimeren rannalla. Komppania oli Port Saidin YK-joukkojen reservi ja se miehitti tukikohdan kaupungin keskustassa lähellä englantilaisten asemia. Lisäksi se sai vartiointitehtäviä.

Majoitus järjestettiin kreikkalaisen siirtokunnan kouluun. Lattialle levitettiin tyhjat patjapussit. Täytettä ei saatu. Kaupunki eli poikkeustilaa; liikkeet olivat suljetut ja ulkonaliikemiskielto oli voimassa klo

17.00–06.30 välisen ajan. Kaupunki oli öisin sypäimeä. Heikki Kiurun joukkueen vartiopaikka oli satama, jossa englantilaiset ja ranskalaiset joukot vetäytyivät laivoihin n. 10 päivän ajan, jonka jälkeen ne poistuivat. Vartiopaikan talossa oli alakerrassa asevarasto, jossa oli englantilaisten egyptiläisiltä takavarikoimia aseita. Laivojen lähdettyä satamasta suomalaiset luovuttivat aseet paikallisille, jotka ammuskelivat ilmaan juhlien vieraiden poistumista. Ilmaan ammuskelussa haavoittui kauvatsalainen lääkintämies Tapani Mäkelä, kun luoteja satoi taivaalta. Luoti osui olkapäähän ja pysähtyi luuhun. Tapani Mäkelä kaivoi itse luodin ulos ja satoi olkapäänsä. Aika oli työntäyteistä eikä joulun vietto tuntunut läheiseltä ja todelliselta.

Joulukuun 23. päivänä Heikki Kiurun joukkue sai käskyn Port Fuadissa (kanavan itärannalla, Port Saidin tasalla) raivauslaivaston vartiointiin. Joitakin aluksia oli myös naamioitu siviilialuksiksi.

Joulu

Jouluaattoamuna olimme vartiossa Blue Ranger -nimisellä aluksella, joka oli ankkuroituna sataman ulkopuolella Port Fuadin redille. Laivalle näkyi kanavan rakennuttaja Lessep-sin patsas, jonka ympärille jo aamusta oli kokoontunut hällisevää kansaa. Joukko vetäytyi patsaalta ja hetken kuluttua kuului räjähdys. Ehjän pat-

saan juurelta nousi savua. Joukko palasi patsaalle ja yritti uudelleen räjäyttää sitä. Toivottu tulos syntyi vasta kolmannella yrityksellä ja Lesseps lensi ilmaan. Väkijoukon huuto ja aseiden paukuttelu vahvisti onnistumisen. Viha tuntui kohdistuvan kaikkeen ulkomaalaiseen, joten tapahtumia seurattiin kaukaa. Etelämaalaisen viha on kuitenkin lyhyttä ja joulupäivänä oli jo aika rauhallista.

Mitä pidemmälle päivä ehti, sitä useammin katseet kääntyivät kohti pohjoista. Ajatukset viivähtivät Suomessa; talvessa, omaisissa ja jouluaatossa sellaisena kuin sen voi vain kotona tuntea ja elää.

Kreikkalaisella koululla komppanian kokit tekivät parhaansa. Huhuttiin, että kinkkua oli otettu Suomesta mukaan, mutta sitä ei saatu. Sen sijaan pääruokana oli ihan maistuvaa kalkkunaa. Oli rosollia, riisipuuroa ja rusinasoppaa. Tummaa leipä ei sen sijaan ollut vaan vaaleata "hössöä". Jouluaaton viettäminen aloitettiin jouluhartaudella kreikkalaisen koulun pihalla. Ruotsalainen kenttäpappi puhui ruotsiksi joulusta ja tulkki käänsi suomeksi.

Vartiointi oli jatkuvaa, joten kaikki tehtiin kahdessa erässä. Joulupäivänä oli yhteispohjoismainen joulujumalanpalvelus urheilukentällä keskipäivän helteessä. Heikki Kiuru oli aaton vapaavuorossa ja osallistui aaton viettoon. Sen sijaan joulupäivä oli normaalia vartiointia. Joulua yritettiin tehdä myös koristuksilla. Kreikkalaisella koululla oli aito joulukuusi ja vartiopaikoillekin levitettiin kirkkaita paperikuvioita. Joulupäivänä

saivat valvontajoukot liikkua ensimmäisen kerran ilman aseita, mutta aina kaksi yhdessä. Kaupunki oli nyt egyptiläisten hallinnassa ja YK-joukkojen valvonnassa.

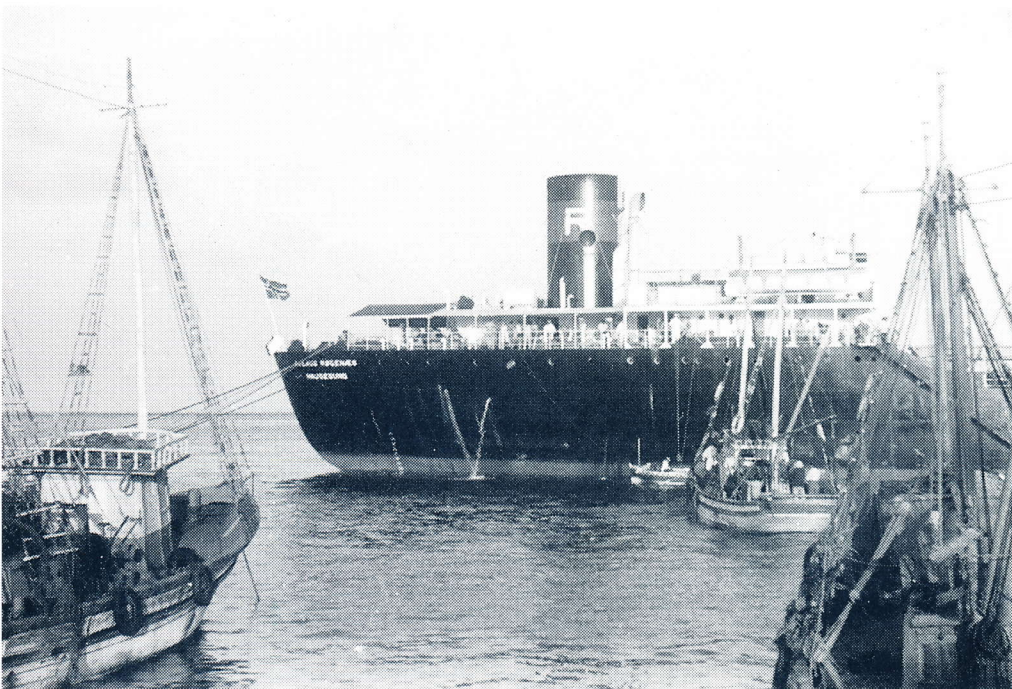
Heti joulun jälkeen majoituskin muuttui Port Fuadiin eli Aasian puolelle. Port Said oli sokkeloinen ja liikainen. Pommitettuja ja tykistötulen pirstomia ja palaneita rakennuksia oli kortteleittain. Port Fuad oli kuin toinen maailma. Siellä ei ollut kurjuutta. Asumukset olivat suorastaan upeita. Puistoja ja puistokatuja oli kaikkialla. Majoitukseen osoitettiin kolme yksityistä taloa, joihin muuttaminen tuntui joululahjalta.

Heikki Kiuru kiteyttää rauhanturvaajan joulunsa 1956 Suezillä: "Joulun saakka työ oli uutta ja sitä tehtiin yötä päivää. Joulun jälkeen työt tuli-

vat rutiininomaisiksi ja päästiin tutustumaan paikalliseen kaupunkiin, sen asukkaisiin ja heidän elämäänsä. Joulun tuntui kuitenkin joululta, vaikkei ollut ollutkaan ja joulurauhakin oli pikemminkin rauhaton".

*Jumala,
tee minusta rauhasi väline,
salli minun kylvää
rakkautta siihen, missä on vihaa,
anteeksiantoa siihen,
missä on loukkausta,
uskoa siihen, missä on epäilyä,
toivo siihen,
missä on toivottomuutta,
valoa siihen, missä on pimeyttä,
iloa siihen, missä on murhetta.*

Heikki Kiurun haastattelun pohjalta kirjoitti Markku Esko. Muina lähteinä on käytetty kirjoja Suomalaiset Sinitaretit ja Tuli lakkaa.

Metelöivä kansanjoukko patsaan kimpussa.

Aluksia Suezin kanavalla.

Litt. YH

Sarja

N:o A 048128

KÄSKY

saapua reservin ylimääräiseen palvelukseen
Maas *Tyko Kaukku*

Reserviläisen sotilasarvo ja täydellinen nimi

Osoite

Nojautuen asevelvollisuuslain 7. §:n 2. momenttiin ja asevelvollisuuslain soveltamisesta annettuun asetukseen, on Puolustusministeriö määrännyt Teidät kutsuttavaksi reservin ylimääräiseen palvelukseen, ja on Teidän viimeistään ~~Maas~~ *Tyko Kaukku* jälkeen, kun Te olette saaneet tämän käskyn lähdeävä

lyhintä tietä

ilmoittauduttava

Tyk. Maasilta
Tyko Kaukku

Sotilaspiirin päällikkö.

Huomautuksia.

Reserviläisen tulee ottaa palvelukseen mukaan sotilaspassinensa sekä mikäli mahdollista seuraavat varusteet:

kunnolliset saappaat, pieksut tai muut ulko-oleskeluun sopivat jalkineet, kaksi alusvaatekappa, kaksi paria sukkaa, villapaita, seläreppu, pyyheliina, sotilasmallinen tai muu ulko-oleskeluun sopiva puku, puukko, neula ja lankaa, peltinen ruoka- ja juoma-astia, talven aikana sukset sauvoineen sekä, mikäli reserviläisen hallussa on, sotilaskivääri, pistooli tai revolveri panoksineen sekä kiikari ja kompassi

Palvelukseenastumismääräyksen kääntöpuolella ollut kehoitus mukaan otettavista varusteista osoittaa puolustusvoimien heikon valmiustason.

Kaarlo Koukku

Kiikkalaisten lähtö talvisotaan

Suomen jouduttua v. 1939 suurvaltojen etupiiriä Neuvostoliiton alueeseen saattoi itänaapuri toteuttaa vapaasti tarkoituksensa maamme kohtaan. Lokakuun 5. päivänä tuli Moskovasta hallituksellemme kehoitus lähettää valtuuskunta neuvottelemaan konkreettisista poliittisista kysymyksistä. Baltian maat olivat vastaavien neuvottelujen tuloksena menettäneet itsenäisyytensä ja Suomella oli vaara joutua saman kohtalon uhriksi. Tätä vaaraa vastaan aloitettiin valmistelu. Kiikkalaisia valmistelu kohtasi 12. 10., jolloin reserviin kuuluvat saivat palvelukseenastumiskäskykortin. Liikekannallepanokäskyn mukaan oli kokoonnuttava 14. 10. Kiikan seurojentalolle (nykyinen nuorisotalo).

Monenlaisista elämänvaiheista ja tilanteista miehet lähtivät. Lähtö tuli yllätyksenä. Ei ollut haluttu uskoa riskiriitojen kehittyvän näin vakavaan vaiheeseen, vaikka painostusta maamme kohtaan oli Neuvostoliiton taholta kohdistunutkin. Yllätykselli-

syyttä kuvaa ja samalla ajattelemisen aihetta antaa seuraava kuvaus. Juuri lähtöpäiväksi oli valmisteltu Aura Lehtisen ja Heikki Suuniitun häät. Suunnitelmiin tuli perusteellinen muutos, ja nuoripari kävi lähtöä edeltäneenä päivänä pappilassa vihillä. Häitäkin vietettiin, koska valmistelu oli tehty, mutta tunnelma oli aivan toinen mihin oli varauduttu. Morsian oli pukeutunut mustaan, ja hääparin vihkipuvut olivat häähuoneen seinällä naulassa. Hääjuhlaa ei tosin vietetty kokonaan ilman sulhasta, sillä hän, veljensä ja morsiamen veli saivat esimeheltään luvan junaa odoteltaessa käydä häätalossa.

Seurojentalolle kokoontuneille ei ollut mitään sotilaallista toimintaa, miehet muonitettiin ja siirryttiin rautatieasemalle. Asemalle oli kokoonnutunut saattajia, oli omaisia, kunnan ja seurakunnan edustajia. Tunnelma oli harras ja vakava, vaikka elettiin toivossa rauhan jatkumisesta. Junan lähtöä odoteltaessa alkoi jostakin vauhasta kuulua virsi Jumala ompe lin-

namme, johon niin lähtijät kuin saattajatkin yhtyivät. Junan lähtiessä liikkeelle laulettiin Kuulos pyhä vala. Juna lähti liikkeelle klo 17. Määränpästä ei ollut tietoa, mutta suunta oli kohti Poria, joten sen oletettiin olevan ensimmäinen määränpää.

Poriin saavuttiin myöhään illalla, joten tehtäväksi ei jäänyt kuin tilapäinen majoittuminen. Paikkana oli Porin seudun osuusmeijeri, majoitusvälineenä reppu pään alla. Seuraavan aamun soppajonossa varustus oli hyvin kirjava: monenlaisen kippoon ruokaa jaettiin, sillä liikekannallepanokäskyssä oli kehoitus ottaa mukaan ruokailuvälineet. Porissa alkoi välittömästi pataljoonan perustaminen. Kiikkalaiset kuuluivat kenttätydensyyprikaatin yhdeksänteen pataljoonaan, sen toiseen komppaniaan. Pataljoona oli koottu Satakunnasta siten että, esikuntakomppaniassa oli miehiä eri puolilta Satakuntaa: 1. K Kauvatsalta, 2. K Kiikasta, 3. K Laviasta ja konekiväärikomppania Kiikoisista pieniä poikkeuksia lukuunottamatta.

Pataljoonan komentajana toimi aluksi res.luutn. Urho Koukku. Koukku oli vahva ja omaperäinen johtajapersoonallisuus, ja vaikka hän toimi myöhemmin pääasiallisesti komentajan apulaisena ja sijaisena, käytetään vieläkin nimitystä Koukun pataljoona.

Varustuksen suhteen oli suuria puutteita. Aluksi ei ollut jakaa kuin vyö, kokardi ja henkilökohtainen ase. Vaatteista varsinkin oli suuri vaje. Pahimpaan puutteeseen valmisti ammattivaatturi, korp. Toivo Nieminen Porin liikkeistä hankituista kankaista vaatteita. Vaikka osalla oli suojeluskuntavarustus, oli yleiskuva joukoista ns. malli Cajander. Puutteista huolimatta henki oli joukoissa hyvä. Se ei ollut juhlavaa tai korulauseita, vaan näkyi annettujen tehtävien tunnollisena suorittamisena. Mielialoja kuvaa komppanioiden paluu vuoden 1939 itsenäisyysjuhlasta: tullessa laulettiin Sillanpään marssilaulua, SEIS-komennon jälkeen kuului voimasana ja perään: "Tätä maata ei myydä eikä vuokrata." Porissa aika kului varusteiden parantelussa, vartiopalveluksessa, komennuksilla, harjoituksissa ja konekiväärikomppania huolehti kaupungin ilmapuolustuksesta. Yhden tällaisen tauolla kiikkalaisten ohi

marssi rivistö ja joku joukosta kysyi, mitähän porukkaa nämä ovat, johon vastaus kuului: "Taitavat olla telefontimiehiä, kun etumaisella on tolppakengät jalassa." Edellä marssineen kapteenin kannukset ja olemus eivät sopineet sen hetken ajankuvaan.

Porista käytiin kotona virallisilla lomilla, joita varten saatiin matkalippu eli littera. Luvattomatkiaan lomat eli puntikset eivät olleet tuntemattomia, kunhan kyyti saatiin järjestyseen. Isäni Viljo Koukku oli lähdössä lomalle, mutta saatuaan autokyydin heitti litteransa roskakoriin. Toivo Myllyniemi huomasi litteran ja ajatteli yrittävänsä sillä Kiikkaan. Littera oli kirjoitettu vääpelille ja hän itse oli sotamies. Junassa hän meni konduktöörin tullessa vaunun rappusille aikoen näyttää litteran vasta hätätilanteessa. Pahaksi onneksi konduktööri tuli vaunun välikköön juuri kun Toivo astui rapulta vaunuun. Hän näytti litteraa, konduktööri katsoi sitä ja Toivon kauluksia ja totesi: "Vääpeli astuikin vasta juuri junaan". Juna oli täydessä vauhdissa ja tullut jo monta kilometriä Porista. Tällaisia vapauksia saivat sotilaat, mikä sekini liittyi talvisodan henkeen.

Porissa oloaika venyi melko pitkäk-

si. Se herätti ihmettelyä varsinkin marraskuun viimeisen päivän jälkeen. Suomi oli silloin jo täysimittaisessa sodassa ja "kiikkalaiset vaan makasivat Porissa", kuten mukana ollut sitä vaihetta muisteli. Selitys oli siinä, että KT/Pr kuului suoraan päämajan alaiseen reserviin. YH:n yhteydessä perustettiin kenttäarmeijan täydentämistä varten ylipäällikön alaisena yhtymänä kenttätäydennyspriikaati. Siihen tuli kuulumaan yhdeksän jalkaväkipataljoonaa ja kolme kranaatinheitinkomppania. Näin ollen kiikkalaisilla oli kunnia olla suoraan Mannerheimin käskynalaisuudessa.

Joulukuun 11. päivänä tapahtui uusi vaihe pataljoonan toiminnassa. Komentaja sai päämajan operatiivisen osaston päälliköltä ev.l. Nihtilältä klo 11.18 puhelinsanomana: "Pataljoona keskitetään tänään, kolmen vuorokauden matkamuona mukaan." Kiikereisen valmistelun ja lastauksen jälkeen juna oli lähtövalmis klo 23.30. Määränpäästä ei ollut tietoa, mutta asemien nimikilvet olivat vielä paikoillaan, joten matkan suuntaa ja edistymistä voitiin niistä seurata. Matka suuntautui kohti pohjoista. Kemistä käännyttiin Rovaniemelle ja pääteasema oli Kemijärvi, jonne rautatie silloin päättyi. Sotatilan takia oli tiedon ilmoittaminen matkan suunnasta ja päämäärästä kotiinkin kielletty. Neuvokkuus tuli avuksi ja isäni kirjoitti Kemijärveltä kotiin kortin: "Pitkät tikapuut loppuvat, suunta itään." Tämä läpäisi sensuurin ja näin kotiväki sai tiedon, missäpäin perheen isä oli.

Kiikkalaisten matka oli tahtunut 46 tunnissa. Matkantekoa on pidettävä hyvin nopeana sotilasjunaan ja olosuhteisiin nähden, sillä henkilöpikajuna käytti tuolloin samaan matkaan nopeimmillaan 22 tuntia. Toisen veturin liittäminen junaan, joka höyryveturiaikaan oli käytännön syistä hankalaa ja näin ollen poikkeuksellista, osoitti myös, että kiikkalaisia tarvittiin kiireellisesti Sallan rintamalle. Välittömästi Kemijärvelle saapumisen jälkeen alkoi junan purkaminen. Miehet kuljetettiin linja-autoilla 30 kilometriä itään Joutsjärvelle kuormaston seurattessa hevoskolonnana. Joutsjärveltä alkoivat kiikkalaisten miesten raskaat talvisotakuukaudet.

Kiikan Lions Clubin toimesta kiimitettiin 28. 11. 1993 Kiikan nuorisotalon seinään talvisotaan osallistuneiden kiikkalaisten muistolaatta.

Suomalaista jouluateriaa pidetään raskaana ja epäterveellisenä. Monet perinteiset jouluherkut ovat kuitenkin kasvisruokia, joten keveyden joulupöytään saa oikeilla valinnoilla. Näitä ovat mm. rosolli, haudutettu punakaali ja lanttulaatikkokin oikein valmistettuna.

Kasvissyöjä voi korvata kinkun pähkinämurekkeella ja elävän ravinnon ystävälle joulupöydän pääruoka voisi olla vaikka porkkanapatee. Runsas määrä värikkäitä kasvissalaatteja sopii kaikille ja tekee jouluateriasta näyttävän.

Hyvä jälkiruokavaihtoehto riisipuuron ja rusinasopan tilalle ovat marinoidut luumut cashewpähkinävaahdon kera. Kaunis kattaus, värit, tuoksut ja hyvä ruokaseura ovat tärkeitä nautittavuus- ja terveystekijöitä jouluaterialla. Toivottavasti jokainen tänä jouluna löytää juhlapöytänsä myös erään, nykyajan ihmiselle harvinaisen herkun – kiireettömyyden.

Vaihtelua joulupöytään

Arja Heinonen

Pähkinämureke

6 dl erilaisia pähkinöitä ja siemeniä (esim. hasselpähkinöitä, auringonkukansiemeniä ja sesamsiemeniä)
6 dl kypsennettyä täysjyväriisiä
3 dl keitettyjä linssejä
ruohosipulia, yrttisuolaa, currya, maustepippuria maun mukaan

Rouhi pähkinät ja sekoita kaikki aiheet keskenään.

Öljyä kakkuvuoka ja painele seos tiiviisti vuokaan.

Anna vetäytyä pari tuntia, kumoa mureke varovasti tarjoiluvadille.

Koristele yrteillä.

Porkkanapatee

10 porkkanaa
2 rkl sitruunan mehua
2 dl manteleita
2–3 dl vettä
1 rkl soijakastiketta
avocadoa koristeeksi

Raasta pestyt ja kuoritut porkkanat hienoksi raasteeksi ja mausta sitruunan mehulla.

Vuoraa laakea astia porkkanaseoksella.

Jauha mantelit tehosekoittimella hienoksi ja lisää vettä sen verran, että saat puuromaisen massan. Mausta soijakastikkeella ja sitruunan mehulla. Täytä vuoka massalla kuten piirakka. Koristele avocadolla. Tarjoa heti.

Marinoidut luumut

Pussillinen luumuja
4 dl vettä
2 rkl sokeria
1 kanelitanko (ja tilkka rommia)
Liota luumuja marinointiliemessä yön yli ja tarjoa liemineen.

Cashewpähkinävahto

2 dl cashewpähkinöitä
2–3 dl vettä tai laimeaa omenamehua,
luonnon vaniljaa
Hienonna pähkinät tehosekoittimessa jauhomaiseksi. Sekoita nestettä, kunnes saat sopivan paksuista vaahtoa, mausta ja tarjoa luumujen kera.

Vammalan Konepaja auttaa ihmistä

Paahtavan auringon alla Tansaniassa naiset nostavat vettä NiRa-merkkisillä pumpuilla. Saksassa potilas kunnoutuu fysikaalisessa hoidossa Lojerlaitteilla. Suomalaisessa sairaalassa potilas operoidaan Stille-merkkisellä leikkauspöydällä ja hän makaa Lojer-sairaalasängyllä.

– Kieltämättä näitä tuotteita ei moni yhdistä Vammalan Konepajaan.

Äkkiä katsoen myös kahden erilaisen tuoteryhmän yhteiselo hämmästyttää, mutta pumput ja sairaalatuotteet sisältävät samankaltaista, pumpausteknologiaan liittyvää osaamista. Kaksi eri alaa ovat yhtiölle myös vahvuus, jonka avulla on välttytty lamaantumasta laman aikana.

”Yritystä ei voi erottaa taustastaan”

Niilo Ranni perusti Vammalan Konepajan 76 vuotta sitten. Perustajan nimestä tulee pumppujen tuotemerkki NiRa. Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa tarvittiin äkeitä ja jyriä. Oman valimon perustamisen jälkeen tuoterepertuaari laajeni kivenkäsittely- sekä puutyökoneisiin. Pumppuja alettiin valmistaa 1930-luvulla. Tunnetuksi Vammalan Konepaja tuli silpуреista.

Sotien jälkeen alkoi pika-asutus, ja asutustiloille tarvittiin vettä. Vammalan Konepaja sai töitä: se valmisti saatojauhansia pihakaivojen pumppuja.

Uuden nousun pumpunvalmistus koki 1970-luvun alussa, kun vesihuolto tuli kehitysyhteistyöprojektien aiheeksi.

– Tansaniaan vietiin pumppuja, jot-

ka Suomessa olivat kestäneet 40 vuotta yhden perheen käytössä. Ne kestivät Tansaniassa koko kylän käytössä pari kuukautta. Eli meidän oli suunniteltava uusi tuote.

Maaailman paras käsipumppu

Maaailman markkinoilla pumppujen tuotanto oli – ja on edelleen – kirjavaa. Avustusjärjestöt eivät osanneet valita joukosta parhaita, niinpä Maaailmanpankki testautti kaikki pumput. Vammalan Konepajan kehittämä uusi NiRa-pumppu osoittautui ylivoimaisimmaksi matalakaivopumpuksi. Kun Maaailmanpankki sitten julkaisi testeistä kirjan, Vammalan Konepajan pumppujen myynti sai aikamoisen potkun. Pumput levisivät aluksi Suomen kehitysyhteistyön kautta, mutta nykyään yhä useammin kaupakumppanina on kansainvälinen avustusjärjestö.

– Kehitysavun terve tavoite oli myös, että tuote tehtäisiin siellä, missä sitä käytettiin. Niinpä mekin aloimme tutkia pumpputehtaan perustamismahdollisuutta Tansaniaan. Mutta vaikka meillä oli joint venture -pohjalla yhteistyössä sekä Finnfund että YIT, eli oli paikallistuntemusta ja oli rohkeuttakin, tehtaan perustaminen oli todella vaikeaa.

Tansaniassa mikään perustamiseen liittyvä asia ei edennyt niin kuin olisi pitänyt. Teimme usean vuoden työtä ja juoksimme läpi viranomaisia, mutta lopulta tehdas saatiin pystyyn vuonna 1991. Se on toiminut hyvin, ja sieltä toimitetaan pumput itäisen ja eteläisen Afrikan maihin. Vuonna

1993 perustettiin sitten tytäryhtiö Ghanaan. Se kävi helpommin, koska meillä oli kokemusta ja Ghanassa yrityksen perustamiseen liittyvät toimintatavat oli jo määritelty. Molemmissa yrityksissä on suomalainen toimitusjohtaja, muuten henkilöstö on paikallista.

Pumppujen valmistusta siirretään yhä enemmän Afrikkaan. Afrikan pumppujen komponentteja tehdään yhä Vammalassa, samoin kuin pumput muille alueille, esimerkiksi Sri Lankaan, Vietnamiin, Thaimaahan, Bangladeshiin. Kauppaa käydään avustusjärjestöjen kanssa muualle paitsi Vanuatuun, pieneen saarivaltakuntaan Fidzi-saaren kupeessa. Se ostaa pumput suoraan Vammalan Konepajasta.

Vaikeinta on yksinkertaisuus

Vammalan Konepaja kilpailee teknisillä ratkaisuilla, teknologialla ja tuotekehityksellä. Pumppujen pitää toimia ihmisvoimin, niiden pitää kestää valtavassa käytössä, vaikeissa luonnonoloissa tai kriisitilanteissa. Lisäksi pumppujen huollon on oltava niin helppoa, että kylän naiset selviävät siitä.

Ja haastetta riittää ainakin vielä syväkaivopumppujen puolella.

– Maaailman vesistä 65 prosenttia on matalammalla kuin 15 metriä. Se on matalakaivojen raja. Syväkaivopumppuja tarvitaan, kun mennään sitä syvemmälle. Usein vesi on saatava käsin ylös 40–50 metristä. Syväkaivopuolella ei viimeistä ratkaisua ole vielä kehitetty.

Direktiiveistä laajuutta ja suojaa

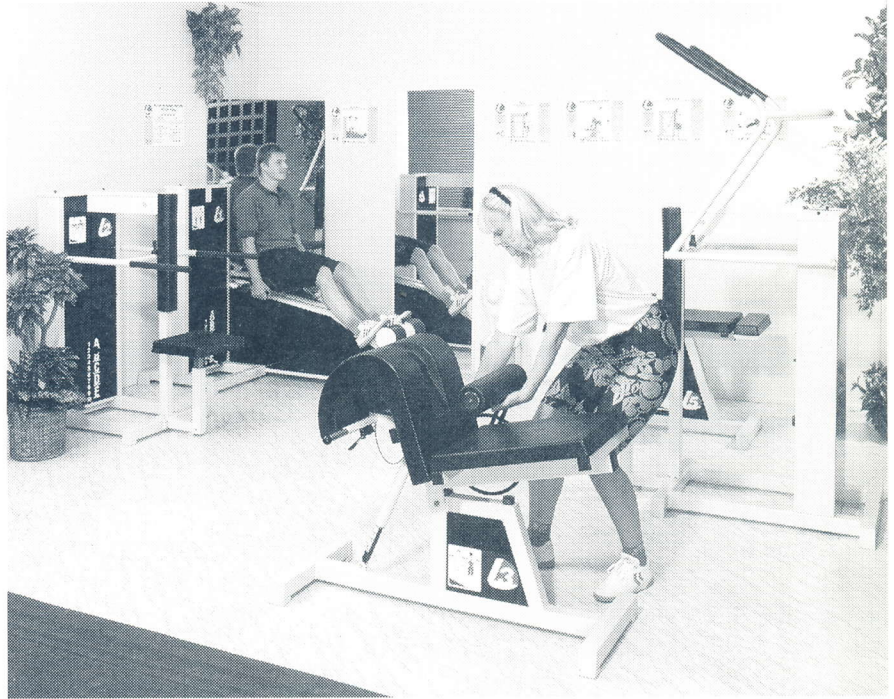
Sairaالاتuotteet tulivat Vammalan Konepajan tuotantoon 1970-luvun lopussa. Ensimmäinen tuote oli potilasnosturi, jolla käytiin kauppa muun muassa Neuvostoliittoon. Yhteistyö ruotsalaisen instrumenttivalmistajan Stillen kanssa alkoi leikkaussalinosturin tuotekehityksenä ja leikkauspöytäkomponenttien sekä leikkauspöytien valmistuksena. Viime kesästä alkaen Vammalan Konepaja myös markkinoi Stille-leikkauspöytiä Suomessa.

Fysikaalisen hoidon pöytiä on tehty jo 15 vuoden ajan. Niiden markkinointi kotimaassa ja vienti suoritetaan Vammalasta käsin. Tuoteryhmää on viime vuosina täydennetty lääkinällisillä harjoituslaitteistoilla ja ennaltaehkäisevän harjoittelun sekvenssilaitteistolla.

Lojer sairaala- ja kotihoidon sänkyjä on valmistettu ja markkinoitu 6 vuoden ajan.

Laatujärjestelmä on investointi

Vammalan Konepaja sai kesäkuus-

sa 1994 ISO 9001 -laatusertifikaatin. Laatujärjestelmä vaati kaksi vuotta työtä. Se on investointi, josta tuotona odotetaan entistä tehokkaampaa tuotantoa, parempaa laatua, tyytyväisempiä asiakkaita ja menekin lisääntymistä.

Fysikaalisen hoidon tuoteryhmään kuuluvat 11 erilaista harjoituslaitetta käsittävät sekvenssiharjoituslaitteet.

Vastaus kuva-arvoitukseen:

Etualalla ent. Pyymäen leipomo, taustalla kerrostalo Marttilankatu 26.

Kulta- ja kelloliike

Meryja

Puistokatu 16 Vammala

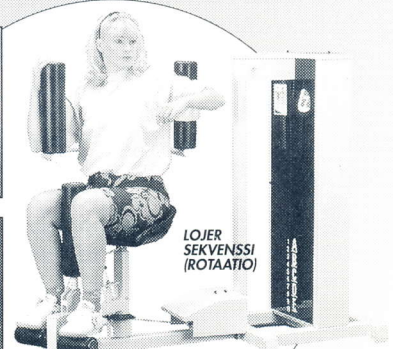

HUIPPULAATUA* JA TOIMIVUUTTA FYSIOTERAPIAAN JA KUNTOUTUKSEEN

LOJER LHT-KULMAPENKKI

LOJER 125 E HOITOPÖYTÄ

LOJER SEKVENSSI (ROTAATIO)

* Valmistajalla ISO9001 (SFS) laatusertifikaatti ainoana sairaalakalustevalmistajana Suomessa. Sertifikaatti kattaa KAIKKI yrityksen toiminnot.

MALLISTOOMME KUULUVAT

FYSIKAALISEN HOIDON PÖYDÄT (YLI 20 MALLIA)

MOBILISAATIOPÖYDÄT (MANUTHERA, KALTENBORN)

SEKVENSSI-HARJOITUSLAITTEET (LÄHES 20 MALLIA), MYÖS VAMMAISVARUSTETUT MALLIT

LÄÄKINNÄLLISEN KUNTOUTUKSEN LAITTEET (YLI 10 MALLIA), MM. NELJÄ ERILAISTA VETOLAITETTA

NYT

MARKKINOINTI SUORAAN VALMISTAJALTA

VAMMALAN KONEPAJA OY

PL 54 38201 Vammala Puh. (932) 511 2667 Fax (932) 514 3134

MUOTITALO

Jokinen

VAMMALA • TAMPERE • TURKU
LAHTI • HELSINKI

SATA-SKV OY, LKV
Liekolankatu 11
Välitys 511 5110
Isännöinti 511 5111

Sinun Kotiasi Varten
SKV

**KAMPAAMO
MERVI**

Puistokatu 27, Vammala
Puh. 514 2731

**SISÜSTA KOTIASI
VALOLLA**

Pöytä- ja lattiavalaisimilla täydennät yleisvalaistusta sekä luot kodikasta tunnelmaa.
Tule tutustumaan monipuoliseen mallistoomme.

TÄYDEN PALVELUN VALAISINMYYMÄLÄ

**TELILÄN OY
SÄHKÖTYÖ**

Ma-pe 8-17, la 9-13. Puh. (932) 514 2536

PALVELEMME

ARKISIN klo 9.00-21.00

LAUANTAISIN

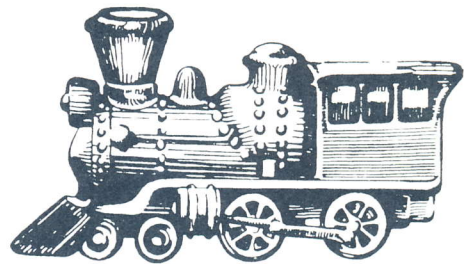
- parittomina viikkoina 9.00-18.00
- parillisina viikkoina 9.00-15.00

SUNNUNTAISIN

- parittomina viikkoina 12.00-17.00

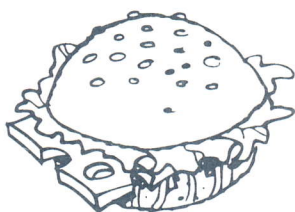
Vammalan I Apteekki

Puistokatu 15 38200 VAMMALA
Puh. 932-514 2271

K VETURI

om. Arto Kulmala, Asemak. 20, Vammala, p. 514 1956

**MAMIN
GRILLI**

Puistokatu 3
Puh. 511 3976

FYSIKAALINEN HOITOLAITOS
KARSIKAS OY
VAMMALA PUISTOKATU 2
III krs.
PUH. 514 3344
Avoinna
ma-pe 8.00-18.00

JYRI
JÄYKKÄ-
NISKA

SEPPÖ
SELKÄKIPU

LEO
LUMBAGO

MATTI
MIGREENI

Tarjoamme seuraavia palveluja:

Syvälämpöhoidot, pintalämpöhoidot, kylmähoidot, manuaaliset hoidot, lääkintävoimistelu, hieronta, vetohoidot, interferenssivirta-, diadynaaminen virta-, TNS-, URS-, HVP-, galvanisaatio- ja iontoforeesihoidot, sähköärtyvyyttökimukset

*Tunnelmallinen
Joulu kotiisi*

JOULULIINA-
KANKAITA alk. **17,50**
,-m

Joulunpunainen
PUUVILLA-
KANGAS **15,-**
m

Hyvä valikoima edullisia
kelloja, kulkusia, nauhoja

Hyvää Joulua!
t. HalPalan väki

HalPala

TAMPERE, EURA, LAITILA, LAHTI

Puh. 514 1358
Av: Ark. 9-18, LA 9-14
Kivisenojankatu, VAMMALA

Safe'n easy

 EPSIRA OY

PL 72, 38201 Vammala
puh. 932-514 2131

**PARHAAT MERKIT JA
LAATUTUOTTEET LÖYDÄT
YHDESTÄ PAIKASTA**

109

KAUKOPUHELU

ESP:n tarjoama
edullinen
kauk puhelu

109

YSTÄVÄ LÄHELLÄ

Soitat normaalia halvemmalla
kauk puhelun kolmeen ennalta
valitsemaasi numeroon

999

ULKOMAANPUHELU

ESP:n tarjoama
edullinen
ulkomaanpuhelu

999

YSTÄVÄ LÄHELLÄ

Soitat normaalia halvemmalla
ulkomaanpuhelun kolmeen
ennalta valitsemaasi numeroon

**PLUS
PALVELUT**

Käteviä lisäpalveluja
puhelimeesi ilman lisälaitteita

- * soitonsiirrot
- * koputuspalvelu
- * välipuhelu ja kolmen
neuvottelu

**PLUS
LINJA**

Soitto kotipuhelimestasi
omaan GSM:n puhelimeen
vain 69 p/min + ppm
kellon ympäri

FILMNET

Laatuelokuvia 24 h/vrk kahdelta kanavalta

EUROPUHELIN / 950

ESP:n tarjoama digitaalinen GSM-matkapuhelinverkko

DIANA 950-PALVELU

Yrityksen sisäinen langaton puhelinjärjestelmä,
joka toimii koko maassa

KOLUMBUS-TIETOVERKKO

ESP:n tarjoama yhteys maailmanlaajuisiin
tietoverkkopalveluihin esim. Internet

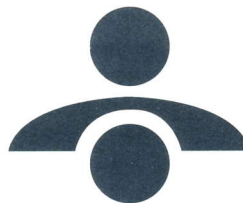

VALTUUTETTU
NOKIA
KAUPPIAS

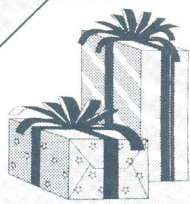
**KELTAISET
SIVUT**

**NUMERO-
PALVELU**

118

ESP
FINNET-YHTIÖT
Marttilank. 5, puh. 51 991

**PARHAAT
KOTIMAISET
KENGÄT!**

ASEMAN KENKÄ

Puistokatu 9 Vammala p. 514 3160

KAIJAMAJA

TORIKATU 1, VAMMALA,
PUH. 514 3360

Tarvitsetko
PUUTAVARAA?

Meiltä sitä saa

- sahattuna myös laude-apachia
- kyllästettynä listoina
- höylättynä paneeleina

**KOIVULAN
SAHA KY**

38250 Roismala 932-513 0201

Tervetuloa!

*Meillä on puoti
pullollaan hauskoja
ja persoonallisia
lahjoja.*

Lahjatalo
ANSA PUNTALO KY

Onkiniemenkatu 2 VAMMALA Puh.932-514 1041

**Kodikasta Joulua ja
Värikästä Uutta Vuotta**

VÄRISILMÄ

**Vammalan
Väriaitta**

ESKO PAJUNEN KY

38200 VAMMALA
ITSENÄISYYDENTIE 10

PUHELIN 511 2895
FAX 932-511 5100

*Kiittäen kuluneesta vuodesta
toivotamme asiakkaillemme
RAUHALLISTA JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA!*

Vammalan
OP-Kiinteistökeskus Oy, LKV
Puistokatu 2, 38200 VAMMALA

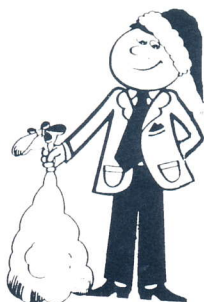
**KUN OTAT VALOKUVIA, NIIN
TUO FILMISI MEILLE
TEHTÄVÄKSI.**

Saat ammattitaidolla tehdyt
kuvat edullisesti. Kaikki tämä
tehdään Kodakin tunnetun ja
arvostetun teknologian avulla.

TEITÄ PALVELLEN

FOTOVALTTI

Puistokatu 2, Kassantalo
VAMMALA, puh. 511 4446

FACOM

OIKEA OTE TYÖHÖN

**Maailmankuulut
työkalut meiltä**

TULE – MEILLÄ PALVELLAAN

REILU RAUTAKAUPPA

VAMMALAN RAUTA Ky

Puistokatu 4 VAMMALA puh. 511 2628

TUOTTEITA • TURVALLISUUTTA • TYÖTÄ

Tuotteita maanrakennukseen ja maanpuo-

Turvallisuutta talviliikennöintiin Vammass RG-18 tiehöylällä. Mekaaninen lumen ja jään poisto on miellyttävä vaihtoehto tiesuolalle.

Työtä jo yli 50 vuoden ajan Vam-

VAMMAS OY

PL 18, 38201 Vammala

**LEVORANNAN
AUTOLIIKE OY**
VAMMALA
PUH. 932-511 2051

Toimipiste myös Huittisissa ja Ikaalisissa

MOUHIJÄRVEN

MOM

OSUUSMEIJERI

Suosi

MOM-

maitotuotteita

- tuet kilpailua!

HOTELLI • RAVINTOLA

Vammalan
Seurahuone
PUISTOKATU 4, 38200 VAMMALA

DISCO AQUARIUS

Vammalan
Seurahuone
PUH. 932-519 41 FAX 932-519 4726

VAMMALAN
KAUKOKIITO

Kaukokiitopalvelut Vammalan
talousalueelta ympäri Suomen

- Kuljetukset
- Varastointi

Puh. 932-511 2944
Fax 932-5112 728

**RENGAS
CENTER**

Vammalan
RENGASPALVELU KY
Hopunkatu 12 • 38200 VAMMALA • Puh. (932) 514 2660

K A U P P A H U O N E

Velj. **JÄRVINEN** Oy
VAMMALA

TILAUSAJOT LAUHAMON TURISTIBUSSEILLA

REITTI- JA TILAUSLIKENNETÄ JO VUODESTA 1965

LINJA-AUTOLIIKENNE ROISMALA

ANTTI LAUHAMO OY P. 513 0412

kuljetusliike

kauko mäkinen oy

VAMMALA Pesurinkatu

932-

514 3311

TAUNO KIVIRANTA Oy

TRAKINKATU 4, 38200 VAMMALA. Puh. 932-511 4311. Fax. 932-511 3332

TILITOIMISTO IRMA KIVIRANTA

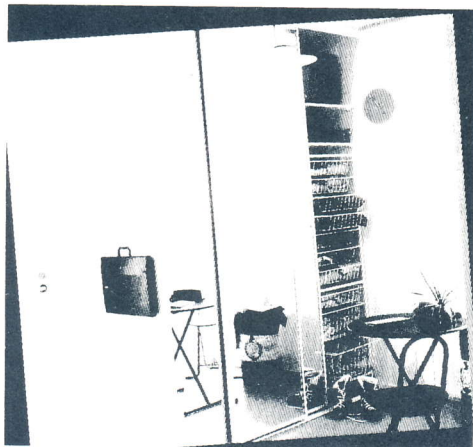
TRAKINKATU 4, 38200 VAMMALA

Kirjanpidot – Isännöinnit – HTM-tilintarkastukset

Puh. 932-511 2201

INARIA®

KODIN KOLMAS ULOTTUVUUS

Inaria kaapitot antaa tilaa tavaroille
Lattiasta kattoon, eteisestä olohuoneeseen. Kaunista peilipintaa, liukuovia – ja sisällä kätevät lankakorit tai levyhyllyt, tilaa kodin kaikille tavaroille.

Vain Sisustajan K-Raudasta

FINNMIRROR®

SKANDINAVIAN SUURIN PEILITALO

Mahtavat edut käyttöösi heti!

K-kortti on K-kaupparyhmittymän uusi mukavia etuja ja runsasta säästöä tarjoava Etukortti tai Etu- ja maksukortti. K-etukortin omistajana saat joka kuukausi erikoistarjouksia, jotka on tarkoitettu vain K-etukorttilaiselle. Kuukausittaisten erikoisetujen lisäksi oman paikkakuntasi K-ryhmän liikkeet eri tavara-aloilta lähettävät Sinulle postia ja tarjouksia suoraan kotiisi. Ja kaikki edut ovat käytössäsi heti!

K-etukortti on maan monipuolisin

K-etukorttilaisena ulottuvillasi on maan monipuolisin tuotevalikoima. Ruokaa, vaatteita, kenkiä, urheiluvarusteita, elektroniikkaa, rautakauppatuotteita, bensiiniä... K-etukorttia voit käyttää ympäri Suomea käytössäsi on yli 3 000 tasokasta ostopaikkaa. Lisäksi tarjoamme Sinulle erikoisetuja ja palveluja hyviltä yhteistyökumppaneiltamme.

K-etukorttilaisena säästät kaikissa kodin hankinnoissa.

Valitse kahdesta kortista Sinulle sopivin. Käteisasiakkaan valkoinen Etukortti tai maksukorttina toimiva sininen Etu- ja maksukortti.

KIKK SUPERMARKET SUPERI

Vammala, Roismalan risteys, puh. 511 2854

Avoinna ark. 9-20 • 9-18

KIINTEISTÖ PUISTOKATU 32

Kelloseppä
Osmo Matilainen

Antikvariaatti & Antiikki
T. Niinimäki

**B
I
O**

Tyrvään Työkalu & Pultti

Puistokatu 32 38200 Vammala p. 511 4711

LÄHIVAKUUTUS

INFO Tyrvään
Kirjakauppa Oy

MARTTILANKATU 18, 38200 VAMMALA
PUH. 932-514 3911

TYRVÄÄN APTEEKKI

Asemakatu 10, Vammala, puh. 932-511 2300

Ma-pe 9-17.30

HOPUN SIVUAPTEEKKI

Itsenäisyydentie 15, Vammala, p. 932-511 2308

Ma-pe 9-20, la 9-18

Sekä päivystysviikolla (parillinen viikko) su 12-17

Toivotamme Hyvää Joulua asiakkaillemme!

PUUTAVARAA

kotiin toimitettuna, sahattuna,
kyllästettynä ja höylättyinä

HAKASEN SAHA

38250 ROISMALA - Puh. 513 0182

Villen Kello

Onkiniemenk. 10, Vammala, puh. 514 1788

Saluunassa
syöt hyvin.

Tervetuloa!

Hyvää Joulua!

**SÄÄSTÖPANKKI
VAMMALA**

HUITTISTEN SÄÄSTÖPANKKI
VAMMALAN KONTTORI

Puistokatu 15, 38200 Vammala

**vammalan
lääkäriasema
ja laboratorio**

**932-511 3400
tai 9400 321 159**

Yksilölliset ja joustavat
erikoislääkärin ja laboratoriopalvelut
kaupungin keskustasta.

Olemme täydenpalvelun matkatoimisto,
kauttamme saat liput kaikkialle maailmaan.

*Joululahjaksi
lahjakortti*

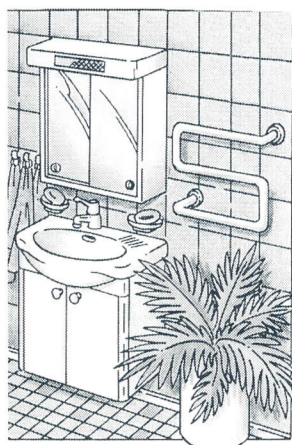
**MATKATOIMISTO
MATKAPOJAT**

Puistokatu 19, 38200 VAMMALA, puh. (932) 514 1301

SUOMEN SUURIN
TEKNISTEN KUMITUOTTEIDEN
VALMISTAJA

TEKNIKUM

SVEDBERGS

TULE
TUTUSTUMAAN
PYSYVÄÄN
KYLPUHUONE-
NÄYTTELYMME
HOPUNKADULLE.

– tarjoamme myös
täydellistä kylpy-
huoneremonttia
"avaimet käteen"
-periaatteella

- * alakaappi
- * pesuallas
- * peilikaappi
- * valaisin pistorasialla

Kuvan SVEDBERGS
kalusteryhmä 55 cm
TARJOUSHINTA

1550,-

N VESINIEMINEN KY

Hopunkatu 9 38200 Vammala puh. (932) 518 3200
Avoinna: ma-pe 7-17, la 8-13

RAVINTOLA
AVOINNA:

Ma-to 16-03
Pe-su 12-03

RAVINTOLA
JÄ-NI

Puistokatu 32, 38200 VAMMALA
Puh. 932-511 2460

Palveleva
optiikka-, kello-
ja kulta-alan
erikoisliike

SILMÄTERÄ OPTIKKO
KELLO-OPTIIKKA
NYSSÖNEN

ONKINIEMENKATU 11, VAMMALA
PUHELIN 932 - 511 2676

Ruokareovintola

- Perustettu v. 1900
- Asemakatu 34, Vammala
- 932-514 3662

K-KENKÄ

Torikeskus, Vammala, p. 932-511 2663

KIPIN KAPIN K-KENKÄÄN

Asemakatu 20 38210 Vammala (932) 511 3055

HAMMAS-
PROTEESIT
HAMMAS-
PROTEESIT
HAMMAS-
PROTEESIT
HAMMAS-
PROTEESIT
HAMMAS-
PROTEESIT
HAMMAS-
PROTEESIT
HAMMAS-
PROTEESIT
HAMMAS-
PROTEESIT

Hammas- proteesit

ERIKOIS-
HAMMASTEKNIKKO

ERKKI ASIKAINEN

Puistokatu 15 A 9, Vammala
puh. 5143 123 tai 949 239 313

Gossard

patricia

of Finland

abecita

PUTIIKKI

Naiselle

Puistokatu 18, Vammala, puh. 932-514 2665

Laadukkaat liivit ja alusasut

Harjulan lasiliike ky

Hopun teollisuusalue, 38200 VAMMALA
puh. 932-514 1232

TEKNISET

TUOMINEN KY

Martilankatu 12 38200 VAMMALA ☎ 511 4000

MENESTYS NISSAN

Vammalan Autokulma Ky

Itsenäisyudentie 5, puh. 932-514 1100

Tuole

Meiltä löydät
lähes kaiken
mitä sisustukseen
tarvitset:

- Maalit • Matot
- Parketit • Kaakelit
- Tapetit • Liimat
- Työvälineet
- Tarvikkeet

Rastilla tavataan

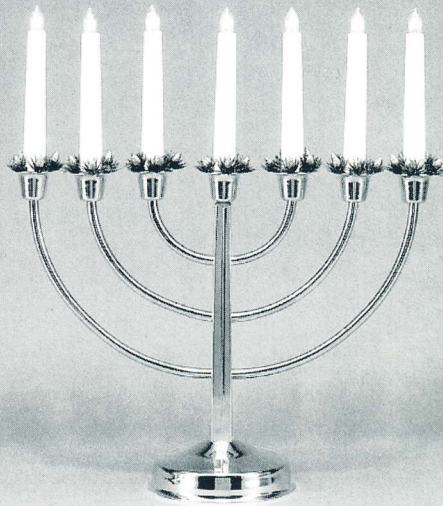
ASIAANTUNTEVAA VÄRIALAN PALVELUA

VÄRIRASTI KY

PESURINKATU 5 VAMMALA PUH 514 3220

ELEKTRIA
VALOISAA
JOULUA!

ELEKTRIA

SÄHKÖASENNUSLIIKE
MATTI RANTALA KY

Hopunkatu 3 38200 Vammala Puh. 932-514 1311

 POHJOLA-YHTIÖT

 SAMPO

 TAPIOLA

 LÄHIVAKUUTUS

 Yrittäjien Fennia

EDULLINEN
PALVELEVA

SPAR

Market Vammala

Puh. 514 1123

AVOINNA:

Ark. 9.00–19.00

La 8.00–15.00